

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tamara Želimorski

**Transformacija praznovanja dneva mladosti:
Jugoslavija v slovenskem kolektivnem spominu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tamara Želimorski

Mentorica: izr. prof. dr. Maruša Pušnik

**Transformacija praznovanja dneva mladosti:
Jugoslavija v slovenskem kolektivnem spominu**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

*Zahvaljujem se mentorici za predlagano literaturo in usmerjanje pri pisanju,
intervjuvancem za njihovo voljo, čas in zanimive pogovore,
Tini, Adrijanu in Anji, ki so mi posojali predebele bukve,
mami, Aleksandri in Nic za odpravo tiskarskega škrata,
fantu in prijateljem za zanimivo spodbudo,
vsem, ki so mi v teh dveh letih porodili kakšno novo idejo
in moji družini za potrpežljivost – končno ste dočakali moje zaključno študijsko delo.*

Bravo jaz, uspelo mi je! ☺

Transformacija praznovanja dneva mladosti: Jugoslavija v slovenskem kolektivnem spominu

Diplomsko delo se ukvarja s transformacijo praznovanja dneva mladosti v Sloveniji. Nekoč državni praznik v Jugoslaviji in rojstni dan predsednika Josipa Broza, je slavil mladino in zagotavljal socialistično prihodnost, njegova geografska razširjenost pa je simbolično povezovala veliko in raznoliko jugoslovansko skupnost. Dan mladosti v Sloveniji uradno ne obstaja več, a se je ohranil v prostovoljnem praznovanju. V tranziciji je pridobil nove razsežnosti in tako kot drugi jugoslovanski ostanki rekonstruira čas Jugoslavije ter vzbuja nekončane politične dileme. Moj glavni cilj je pojasniti transformacijo praznika iz dveh perspektiv: nostalgije in komercializacije. V raziskavi se osredotočam na vzroke pojavljanja praznovanj in predvidevam prvič, da praznovanja pogosto izvirajo iz nostalgичnih čustev in drugič, da so pogosto komercialno izkoriščena, kar dodatno podpira uspešna prodaja izdelkov z jugoslovansko simboliko. Dan mladosti proučujem z metodo odprtega intervjuja z organizatorji prireditev ob tem nekdanjem prazniku v Sloveniji. Ugotavljam, da je nostalgija res gonilo za organizacijo takšnih prireditev in da so slednje večinoma organizirane zaradi razvedrila, ne dobička, pri tem pa prodaja izdelkov z jugoslovansko simboliko ni ravno uspešna.

Ključne besede: državni prazniki, dan mladosti, kolektivni spomin, jugonostalgija.

The transformation of the Day of Youth celebration: Yugoslavia in the Slovenian collective memory

This thesis deals with the transformation of the celebration known as the Day of Youth in Slovenia. Once a state holiday in Yugoslavia and the birthday of president Josip Broz, it glorified Yugoslav youth ensuring a socialistic future, whilst its celebration across the entire country symbolically connected the huge and diverse Yugoslav community. The Day of Youth is no longer an official holiday in Slovenia, although it is still celebrated voluntarily. It gained a new focus during the transition from being a Yugoslav to a Slovene celebration and like many other legacies of the former Yugoslavia it evokes both the time of a united Yugoslavia and unfinished political dilemmas. My main goal is to explain the transformation of the holiday from two perspectives: nostalgia and commercialisation. In the research I focus on reasons for its occurrence and suggest first that such celebrations often originate from nostalgic feelings, and second that celebrations are often exhausted for commercial purposes, which is additionally supported by the successful sale of products bearing Yugoslav symbolism. I investigate the Day of Youth using open interviews with the organisers of events for this former holiday in Slovenia. I discover that nostalgia is in fact the main driving force for the organisation of such events and that the latter are mostly organised for the purpose of leisure not profit, while the sale of products bearing Yugoslav symbolism is rather unsuccessful.

Key words: state holidays, the Day of Youth, collective memory, Yugonostalgia.

Kazalo

1 UVOD	7
2 PRAZNOVANJE KOT ODRAZ DRUŽBENO-POLITIČNEGA REDA.....	8
2. 1 Politično-zgodovinski kontekst Jugoslavije	8
2. 2 Biografija: Tito	11
2. 3 Jugoslovanski prazniki in praznovanja.....	12
2. 4 Praznik in njegov pomen	13
3 DAN MLADOSTI IN ŠTAFETA MLADOSTI.....	16
3. 1 Predstavitev praznovanja	16
3. 2 Na mladih svet stoji	19
3. 3 Utelesene podobe.....	20
3. 4 Tudi rojstni dan zbledi	22
4 IZBRISAN PRAZNIK V SLOVENIJI.....	23
4. 1 Nova podlaga starih praznikov	23
4. 2 Dan mladosti danes.....	26
4. 3 Spomin: individualni, kolektivni	28
4. 4 O (jugo)nostalgiji.....	31
5 ANALIZA: TRANSFORMACIJA PRAZNOVANJA DNEVA MLADOSTI V SLOVENIJI	36
5. 1 Metodološki okvir raziskovanja	36
5. 2 Novo praznovanje dneva mladosti	39
5. 3 Razlogi za organiziranje praznovanj dneva mladosti	40
5. 4 Obiskanost praznovanj dneva mladosti	41
5. 5 Komercializacija praznovanj dneva mladosti.....	42
5. 6 Prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije.....	43
5. 7 Težave na prireditvah ob dnevu mladosti.....	44
5. 8 Prihodnost dneva mladosti v Sloveniji	45
5. 9 Ključne ugotovitve	47
6 ZAKLJUČEK	50
7 LITERATURA	53
PRILOGE	57
PRILOGA A: Intervju s Franjom Pogačnikom, 7. avgust 2014, Radovljica	57

PRILOGA B: Intervju z Ines Gabriel, 21. avgust 2014, Celje	60
PRILOGA C: Intervju z Damjano Grad, 5. avgust 2015, Ljubljana	64
PRILOGA Č: Intervju z Dejanom Hočevarjem, 14. avgust 2015, Tržišče	67
PRILOGA D: Intervju z Vitom Eferlom, 12. avgust 2016, prek elektronske pošte.....	72
PRILOGA E: Intervju s Predragom Jevtićem, 18. avgust 2016, Koper	74
PRILOGA F: Intervju z Miho Matulom, 5. september 2016, Ljubljana	79

1 UVOD

Prazniki temeljijo na močnem prepričanju ljudi o njihovi zgodovinski in kulturni povezanosti. Svojo tradicijo izdatno in natančno izražajo v simboličnem obredu praznovanja. Prazniki neprestano odsevajo skupno ideologijo in imajo za sleherno družbo zelo pomembno vlogo.

Kot mlada država je Slovenija na nekaterih področjih še vedno zelo povezana z nedavno preteklostjo, ko je bila del socialistične Jugoslavije. Marsikje se opazi velik razdor med prejšnjim in današnjim sistemom, med drugim tudi v praznovanju. Z osamosvojitvijo Slovenije so bili nekateri jugoslovanski prazniki izbrisani iz novega državnega koledarja, a njihova neuradna prisotnost, ki na novo sestavlja podobo Jugoslavije, še danes bega slovensko javnost.

Eden takšnih praznikov je dan mladosti. Rojstni dan pokojnega jugoslovanskega predsednika Josipa Broza Tita širom po Sloveniji sproža najrazličnejša dogajanja, ki zaradi narave samega praznika privabljajo tako navdušene množice kot negativne odzive. Današnje praznovanje dneva mladosti je v transformaciji pridobilo drugačno konotacijo in je zato vsekakor vredno raziskovanja.

Moj glavni cilj je ugotoviti, kakšen je dan mladosti v Sloveniji. Da pojasnim njegovo transformacijo, raziskujem predvsem vzroke in namene praznovanj. Najprej me zanima, ali je nostalgija resnično glavni vzrok za pojavljanje praznovanj, zato je moja prva teza, da se praznovanje najbolj izraža skozi nostalgijo. Hkrati na današnje praznovanje pogledam še s komercialnega vidika. Praznik je lahko zlahka uporabljen za ustvarjanje dobičkov, kar bi se lahko videlo tudi v prodaji izdelkov z jugoslovanskimi simboli. Moja druga teza je, da je praznovanje pogosto izkoriščeno za komercialne namene, zato je praznik komodificiran, kar pa posredno prikazuje uspešna prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije. Drugačnost predstavim še skozi osebne primerjave intervjuvancev med nekoč in danes, praznične značilnosti, ki jih njihove prireditve vključujejo, morebitne nevšečnosti, s katerimi se soočajo, in njihove osebne napovedi za prihodnost praznika.

Teorija naloge je razdeljena na tri dele. Prvi del je družbeno-politični in postavlja dan mladosti v širši kontekst. Vsebuje zgodovinski pregled razvoja jugoslovanskega političnega sistema, kratko biografijo Josipa Broza in nasploh pojasnjuje pomen praznikov. Drugi del, družbeno-kulturni, najprej predstavi in nato dodatno utemeljuje pomene dneva mladosti v Jugoslaviji, tretji del pa je posvečen dnevu mladosti v Sloveniji, v okviru katerega zajema njegovo politično konfliktnost in opredeljuje zanj relevantna koncepta: kolektivni spomin in nostalgijo.

Empirični del predstavlja analizo praznika v Sloveniji, ki je razdeljena po tematskih sklopih. Njegovo transformacijo sem raziskovala s pomočjo organizatorjev prireditev ob dnevu mladosti v Sloveniji, pri čemer sem uporabila kvalitativno metodo odprtega intervjuja. Sledita še povzetek ključnih ugotovitev in zaključek.

2 PRAZNOVANJE KOT ODRAZ DRUŽBENO-POLITIČNEGA REDA

2. 1 Politično-zgodovinski kontekst Jugoslavije

Prva politična tvorba južnih Slovanov je bila Država Slovencev, Hrvatov in Srbov leta 1918, ki se je že po približno mesecu dni preimenovala v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Leta 1929 je nastala Kraljevina Jugoslavija. Obstajala je do druge svetovne vojne, v kateri se je rodila nova in večja Jugoslavija, ki se je obdržala vse do leta 1991.

Država ob zahodni obali Balkanskega polotoka je bila večnacionalna skupnost. Pod eno streho je združevala šest zveznih republik (Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija, Črna gora in Makedonija) in dve avtonomni pokrajini (Kosovo in Vojvodina). 29. novembra 1945 je bila ustanovljena in poimenovana Federativna ljudska republika Jugoslavija, leta 1963 pa Socialistična federativna republika Jugoslavija. Na razvoj njenega političnega sistema je vplivalo komunistično gibanje, katerega ideje je svet spoznal med boljševisko revolucijo v Sovjetski zvezi. Zanje so bili dovzetni tudi v jugoslovanskem prostoru, kjer je bilo prebivalstvo večinoma iz zatiranega delavskega in kmečkega razreda, komunizem pa je »zagovarjal nadnacionalno revolucijo in prepoznal v delavcu državljana sveta« (Mermolja 1998, 134).

Izbruh druge svetovne vojne je rodil zavedanje o pomenu združene obrambe. V narodnoosvobodilnem boju (NOB) se je oblikovala vojska navadnih ljudi, katere prvotni pogoj je bila antifašistična naravnost. Imenovala se je Osvobodilna Fronta (OF), njeni vojaki pa partizani. Upor je poudarjal enotnost ljudstva, pogum, upanje, medsebojno pomoč, iznajdljivost in predvsem neizprosno oborožen boj proti zunanjemu sovražniku in domačemu domobranskemu izdajalcu. »Temeljne točke OF se ves čas osvobodilnega gibanja niso spreminjale in so postale ustava osvobodilnega gibanja, ki je bila sprejeta soglasno in je tako ohranjala svojo nedotakljivost« (Stanovnik 2011, 24). Komunistična partija Jugoslavije (KPJ) je delovala v ilegali, a je kmalu zavzela vodilno vlogo v NOB-u, ki se je, kot pravi Kirn (2014, 1. del), zaradi njenega organiziranega posredovanja ponašal z uvedbo pomembne kulturne dejavnosti in uvrstil v socialne revolucije 20. stoletja. »Komunisti so v

narodnoosvobodilni boj usmerili vse svoje energije, saj so bili prepričani, da pot do doseganja njihovih razrednih ciljev vodi samo prek narodne osvoboditve« (Stanovnik 2011, 21). Tako se je KPJ, ki je bila tudi članica mednarodne komunistične zveze – Kominterne, počasi prebijala na oblast. »Tisti, ki so stopali v partijo, so to počeli iz rodoljubnega zanosa, in tako so komunisti postali edina politična sila, zmožna zediniti ljudstvo« (Phillips 1983, 15). Z zmago v vojni je partija slavila več kot le ugled vsenarodnega osvoboditelja. Utrla si je pot do popolne oblasti v novi enostrankarski državi. »Posledično je imela "jugoslovanskost" najmočnejše korenine v partizanskemu odporniškem gibanju« (Luthar in Pušnik 2010, 5). Gibanje za osvoboditev naroda pa je, sodeč po Kovačič Peršinu (1993, 29), močan dokaz njegove civilizacijske dozorelosti in vznika kulturne identitete. Povojno obdobje je klicalo po pravičnejši politični ureditvi in osvobojeno ozemlje je bilo več kot pripravljeno.

Sprva se je Jugoslavija zgledovala po sovjetskih načrtih, a se je z uveljavljanem bolj neodvisne politike kmalu začela oddaljevati. S tem je zamajala sovjetsko kontrolo ne le doma, ampak nad celotnim Balkanskim polotokom. Komunisti so namreč v vojni pridobili samozavest (Luthar in Pušnik 2010, 5–6). Leta 1948 se je Jugoslavija z izstopom iz Informbiroja uradno ločila od vzhodnega bloka in svoje državljanke zopet združila, tokrat v socialistični revoluciji. Stopala je po poti lastnega samoupravnega socialističnega sistema, ki je s povečanjem državnega lastništva uvedel lastno modernizacijo. Standard življenja se je z razvojem industrije in planskim gospodarstvom občutno dvignil. Jugoslavija je postala bolj odprta za zahodne ideje in hkrati »prva socialistična država, ki je odprla svoje meje« (Luthar in Pušnik 2010, 7). Jugoslovanski sistem, znan pod imenom *titoizem*, je bil edinstven politično-ekonomski model, saj je eksperimentiral s prvinami komunizma, socializma, humanizma, liberalizma, demokracije in celo kapitalizma. Kirn (2014, 2. del) podrobno piše o njegovih protislovjih: Prakticiranje tržnega socializma, postopno uveljavljanje decentralizacije in zaviranje revolucionarnosti ga je nazadnje zrušilo.

Jugoslavija je v svetovnih političnih vodah našla ideološko alternativo blokovski razdeljenosti sveta in blažila trenje med totalitarnim in demokratičnim sistemom. Ustanovila je gibanje neuvrščenih, v katerem se je z materialno in diplomatsko pomočjo zavzemala za svetovni mir, »toda realni doseg njegovih politik je bil zelo omejen« (Kirn 2014, 145). Odnosi z zunanjim svetom so bili zapleteni in ob svojevrstni politični ureditvi države sprožali tako »različico socializma, ki je morala previdno manevrirati v notranji in zunanji politiki« (Videkanic 2010, 48). Kljub temu je ta projekt dodelil Jugoslaviji precejšen mednarodni ugled.

Pripadnost narodu je največkrat opisana kot neizpodbitna, od narave dana. V Jugoslaviji se je krepila s skupno preteklostjo in bratsko solidarnostjo. Večnacionalnost je bila izrednega

pomena in je zahtevala resno poglobitev, čeprav je Tito nekoč rekel: »Nihče se ni spraševal, kdo je Srb, kdo je Hrvat in kdo je Musliman. Vsi smo ljudje, tako je bilo nekoč in tako je še zdaj« (Gospodarsko razstavišče 2014). Mermolja razmišlja o kompleksnem procesu spajanja narodov z vidika multikulturnih in multietničnih načrtov. Zanj je narod »organizirana skupnost z jasno določenimi kulturnimi in komunikacijskimi kodi, ki jo ob organizaciji povezuje skupna zavest pripadnosti in politične legitimnosti vseh njenih članov« (Mermolja 1998, 58). Državljeni Jugoslavije se niso razlikovali le po narodnosti, temveč tudi jeziku, veroizpovedi in kulturi. Vzdrževanje tako raznolike skupnosti skoraj ni bilo mogoče brez dobro načrtovane politične propagande. Ta je vedno stala za intenzivno nacionalno samoreprezentacijo, ki je potekala na državnih nivojih in v vsakdanjiku ter se uresničevala prek institucij, kot so izobraževalne ustanove, mediji, podjetja, uradi, policija, vojska in druge oblike združevanj. Vsenarodna ideja je odzvanjala pod znanim sloganom »bratstvo in enotnost« in si vtirala pot v zavest množic s pomočjo dveh zgodovinskih dogodkov: narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Prvi je bil nemara večjega političnega pomena, saj je grožnja neposredno zadevala in prvič povezala najširše prebivalstvo. »Vojna je trajno utrdila to enotnost,« je dejal Tito v nekem intervjuju (Štaubringer 1980, 148). Spomin na NOB se je redno pojavljal v javnem življenju. Že sama figura partizana je presegala meje etnične pripadnosti, navaja Kirn (2014, 94). Po drugi svetovni vojni je nastopil tudi izziv prenove poškodovane infrastrukture. S prostovoljnimi mladinskimi delovnimi akcijami so ubili dve muhi na en mah, saj so obnovili državo in spodbujali spoznavanje narodov.

»Čeprav so težave v večnacionalni skupnosti obstajale že od samega začetka, je njenemu vodstvu z natančno izdelano politično mitologijo, učinkovitimi integrativnimi mehanizmi ter močnim represivnim aparatom uspelo obdržati državo skupaj skoraj pol stoletja« (Mandelc 2011, 110–111). Na takšnih temeljih je rasla iluzija enega naroda. Enakopravnost je bila absoluten pogoj za uspešno prihodnost, saj je bil obstoj države »ves čas pogojevan z ohranjanjem nacionalne enakopravnosti med konstitutivnimi narodi federacije« (Kovačič Peršin 1993, 95–96). Močno izpostavljanje kolektivnih interesov in ohranjanje avtonomnosti zveznih držav kljub vsemu ostajata v malce paradoksalnem odnosu.

Bratstvo in enotnost sta ob slabšanju ekonomskih razmer in vedno večji institucionalni moči Srbije počasi bledela, smrt Tita pa je naznanila zadnje obdobje Jugoslavije. Luthar in Pušnik (2010, 7–9) pišeta o pojavu etničnih napetosti že v sedemdesetih letih, ki so jih poskušali odpraviti z ustavnimi spremembami, a neuspešno. Zadnja ustava je sprožila val nacionalizmov, zlasti v Sloveniji in na Hrvaškem, ki sta imeli najvišji bruto družbeni prihodek

in sta želeli decentralizacijo. Leta 1990 so v prvih večstrankarskih volitvah v vseh zveznih republikah po večini zmagale stranke, ki niso videle skupnega interesa.

2. 2 Biografija: Tito

Tito: »To ni moja stvar, zgodovina naj odloča o tem, odloči naj, kaj je bilo pozitivno v mojem življenju, in ljudstvo se me bo potem tudi spominjalo« (Štaubringer 1980, 224).

Josip Broz se je rodil 7. 5. 1892 v hrvaškem Zagorju v vasi Kumrovec. Simčič (2007, 188–190) ga opisuje kot bistrega, trmastega in bojevitega fanta iz revne družine. »Da je bil Tito rojen v narodnostno mešani družini in v okolju, kjer med Slovenci in Hrvati niso poznali narodnostne nestrpnosti, je zanesljivo pomembno oblikovalo njegov značaj« (Simčič 2007, 104). V vajenskih letih, ko se je uril za ključavničarja, je prvič praznoval delavski praznik in sam začel s politično aktivnostjo (Štaubringer 1980, 40–42). Med službovanjem v tujini in doma je izoblikoval lastno politično stališče in v delavski stavki v Zagrebu doživel »prvi izrazitejši politični krst v razrednem boju« (Štaubringer 1980, 44). V prvi svetovni vojni so njegov polk premestili v Sovjetsko zvezo, kjer je padel v ujetništvo in izkusil februarско revolucijo. Pridružil se je KPJ in nekaj let prebil v zaporih, begu in skrivanju (Simčič 2007, 193–196). Ob vrnitvi so ga videli »kot potnika, ki je pripotoval z daljne obale leninske celine in ki je "s svojimi očmi videl vse tisto", o čemer so takrat v sindikatih le sanjali« (Krlježa v Štaubringer 1980, 62). Njegova prva partijska naloga je bila deljenje letakov (Štaubringer 1980, 69). Tito je bilo le eno izmed njegovih psevdonimov. V drugi svetovni vojni je postal generalni sekretar KPJ, po vojni pa doživljenjski predsednik. »Izkoristil je svoj ugled za to, da je uveljavil Jugoslavijo« (Phillips 1983, 15). Gibanje neuvršenih se mu pripisuje kot največji dosežek. Umrl je v Ljubljani 4. 5. 1980 zaradi gangrene, pokopan pa je v Hiši cvetja v Beogradu.

»Celotna država, njena zgodovina, ideologija, vrednote in dosežki, je predstavljena kot tesno povezana z enim človekom, Josipom Brozom Titom« (Ninković Slavnić 2010, 88). Vodilni jugoslovanski politik je razumel, da mora biti dober vladar v stiku tako z visokimi politiki kot z navadnimi ljudmi, zato v očeh Jugoslovanov ni bil le predsednik, maršal in narodni heroj, ampak tudi tovariš, oče, prijatelj in učitelj. Nedvomno je bil karizmatična in zgodovinska osebnost, zato ga lahko upravičeno postavimo ob bok svetovno znanim politikom. Kumrovec in Hišo cvetja vsako leto, zlasti ob dnevu mladosti, obiše ogromno ljudi. Vendar še danes »njegovo politično delovanje ni dovolj znanstveno relevantno raziskano niti ni do konca preučena njegova kompleksna politična, zgodovinska in družbeno-kulturna dediščina. (...). Spomin njegovega imena danes deli tiste, ki jih je nekoč združeval« (Politikis 2015).

2. 3 Jugoslovanski prazniki in praznovanja

Dan republike, dan borcev in praznik dela so bili najpomembnejši državni prazniki v Jugoslaviji, vsaka zvezna republika pa je imela svoj republiški praznik ob dnevu vstaje. »Dan Republike je bil komemorativna proslava njihove zgodovinske in politične odločitve, ki je izkazovala čast dosežkom partizanskega boja in slavila osnovni princip ekonomskega in političnega sistema Jugoslavije« (Ninković Slavnić 2010, 69). Jugoslavija se je morala zaradi menjave vlade in političnega sistema tudi in predvsem v državnih praznovanjih predstavljati kot močna in uspešna država. Razstava Tito – obraz Jugoslavije je določen del namenila tudi jugoslovanskim praznikom: »Nova postrevolucionarna oblast v procesu vsesplošne transformacije družbe in ustvarjanja novega človeka socializma je po drugi svetovni vojni uporabljala politično strategijo "izmišljanja tradicije". Pomemben segment tega procesa so bili državni prazniki, praznovanja in rituali – kot sredstvo ohranjanja družbene ureditve in vsiljevanja novega« (Gospodarsko razstavišče 2014). Zaradi skupnega življenja različnih narodov in manjšin je samoumevno, da so intenzivno poudarjali skupno zgodovino in predstavljali »obdobja, ko so se močno in nedvoumno propagirale osnovne vrednote države« (Ninković Slavnić 2010, 65). Tudi funkcija spomenikov, zlasti antifašističnih, ki so jih učenci morali obiskovati, je bila »utrditi družbene vezi med jugoslovanskim prebivalstvom in s tem legitimizirati nastajajočo socialistično oblast« (Kirn 2011, 237).

Ob razpadu kraljevine Jugoslavije je bilo treba prevetrirati star koledar in »proizvesti novi "socialistični" praznik« (Gospodarsko razstavišče 2014). Verski prazniki so bili na začetku zelo podrejeni, novo leto, ki so ga promovirale ženske organizacije in otroci, pa je bilo kot državni praznik uzakonjeno šele leta 1955. V praznovanju novega leta naj bi dekle v narodni obleki simboliziralo prihodnost, stari partizan pa kontinuiteto tradicije. Tako je ustvarjen narodni praznik nadomestil verskega (Gospodarsko razstavišče 2014). Nove politične elite se običajno sklicujejo na kontinuiteto s tistimi elementi iz daljne in bližnje preteklosti naroda, ki jih dojemajo kot prave, piše Jezernik (2013, 11–12).

V Jugoslaviji so »v prazničnem koledarju ohranili rojstni dan maršala Tita, medtem ko so druge praznične dni posvetili spominu na dogodke, ki so zaznamovali narodnoosvobodilno borbo in socialistično revolucijo ter so bili pomembni za oblikovanje socialistične federacije« (Jezernik 2013, 8–9). V vsakem državnem prazniku so bile nacionalne ideje za odtonek bolj dramatične, saj so jih spremljali govori o herojski zgodovini, osvobodilni epopeji, veličastnosti združenja jugoslovanskih narodov, darovanju življenja prednikov, zemlji, ki je prepojena s krvjo ... Postavljanje spomenikov je tudi imelo »jasen politični cilj: obujati

spomin na zgodovinski boj NOB« (Kirn 2011, 236). V takšnih političnih festivalih je bilo najprimerneje počastiti »spomin na tiste velike može, ki so žrtvovali svoja življenja za domovino« (Mosse 1977, 75–76). Proslava ob odkritju spomenika Matiji Gubcu je v kmečki upor vpletla nedavne dogodke: »Z njo zaznamujemo tudi kontinuiteto naprednih teženj naših narodov v njihovi zgodovini, polni trpljenja, katere največji dosežek je bil izbojevan v našem narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji« (Štaubringer 1980, 36). Vsi jugoslovanski prazniki so merili na emocionalno identifikacijo, hkrati pa je vsako visoko ideološko izkazovanje junaštva služilo kot območje spominjanja (Videkanic 2010, 46 in 54). Vsak Jugoslovan se je moral zavedati pomena NOB-a in njegovih posledic, bridkih in veselih. Visoka stopnja formalnosti in nasičenost s simboliko v državnih praznovanjih sta vzbujali vsaj spoštovanje, če že ne domoljubnih čustev, kajti v prazniku se zgodovinski dogodki in osebe »spremenijo v podobe naroda in tako postanejo predmet občudovanja, ponosa, vzora za široke množice« (Jezernik 2013, 9). Jugoslovanska praznovanja so služila ljudem kot navdih (Ninković Slavnić 2010, 68). Kirn (2011) proučuje antifašistična spominska obeležja, ko je vanje vstopila nova modernistična umetnost, in pripomni, da je »čezmerna nasičenost s temo partizanstva (...) pogosto rezultirala v izpraznjenju antifašističnega boja in zreduciranju le tega na raven okostenele uradne ideologije« (Kirn 2011, 239).

Poleg simboličnih sporočil je bilo v praznikih vzdrževanje vezi med oblastjo in ljudmi velikega pomena: »Javna praznovanja brišejo meje med osebnim in družbenim in integracija je bila ena od njihovih primarnih funkcij« (Gospodarsko razstavišče 2014). Ob praznovanju novega leta naj bi bilo takole: »Protokol kabineta predsednika je od tedaj pazljivo skrbel, da je bil predsednik vsako leto v drugi republiki SFRJ in da je poleg svoje zasebne proslave s soprogo in prijatelji obiskal tudi eno od množičnih proslav, se sprehodil po ulicah, popeljal z mestnim prevozom in je bil blizu ljudstvu« (Gospodarsko razstavišče 2014).

Videkanic (2010, 42 in 46) prakse dneva mladosti razume kot oživljanje preteklosti in restrukturiranje sedanosti. Nastopajoči in gledalci so upodabljali narativ družbenega reda podobno kot verujoči v katoliških procesih. Dan mladosti je ustvarjal enotnost, saj je v njem vsak državljan postal del socialistične celote.

2. 4 Praznik in njegov pomen

Praznik je poseben dan, določen v koledarju družbe, posvečen njej pomembnemu preteklemu dogodku. Ponavadi je dela prost dan. Praznični obred se izvaja po specifičnih družbenih pravilih vedenja in dejavnosti, s katerimi se edino ustrezno praznuje in se jih na vsakdanji

ravni ne opravlja. Praznik avtomatsko pomeni čas, ki je ločen in neodvisen od navadnega ritma življenja, saj deluje kot »time-out od normalnih družbenih vlog, odgovornosti, pravil, redov in celo načinov razmišljanja« (Rothenbuhler 1998, 15). Praznik je del kulture in zato človeški izum – družba ga sama ustvari in ravno tako zavrže. Prazniki in praznovanja se med seboj zelo razlikujejo, saj jih opredeljujejo zelo različni dejavniki. Lahko gre za osamosvojitve države, rojstvo znanega pesnika, ustanovitev lokalne organizacije, smrt narodnega heroja, cerkveni praznik, osebni rojstni dan, obletnico poroke ... Bistvo praznika pa ni nič drugega kot akt samopotrjevanja družbe.

Institucionalizirana družba nujno potrebuje uradne praznike, da izraža svojo vrednost in beleži lastno trajanje. Na ta način utemeljuje in dolgoročno utrjuje svoj izvor, obstoj in navsezadnje ideologijo. Praznik je točka, »v kateri se srečata zgodovina in struktura, kontinuiteta preteklosti in apologija sedanjosti: iz preteklosti se praznuje le tisto, kar krepi obstoječe stanje in ustvarja zaželeno prihodnost« (Velikonja 2013, 113). Država z njimi tudi povezuje in vase aktivno vključuje svoje ljudstvo, zato državne proslave upravičeno sodijo med poglobitve faktorje, ki sooblikujejo nacionalno identiteto. Koherentnost med prazniki in dominantno politiko omogoča izražanje hierarhičnih razmerij moči v družbi, zato zahteva natančno organizirano komunikacijo. V obredu se nahaja predpostavka o čustveni implikaciji, ki služi kot učinkovito sredstvo manipulacije, v katerem praznik postane orodje za nadziranje in usmerjanje družbe.

Slehera praznična aktivnost je simbolična. Simboli so nastali v t. i. svetem prostoru, ki se je oblikoval okoli nacionalnega spomenika, piše Mosse (1977, 73). Beseda spomenik tukaj ne označuje spomenika zgolj v ozkem pomenu besede, ampak fizični prostor, v katerem se je udejanjala nacionalna simbolika. Takšni prostori so bili kipi, državne zgradbe, trgi, ulice, gradovi, cerkve, stolpi, spomeniki in podobno, pomembno je bilo le, da so prikazovali skupno preteklost. Simboli se pojavljajo v obliki predmeta, abstraktne podobe, dejavnosti, vedenja ali osebe. Polni so ideoloških pomenov in »zajemajo nacionalno liturgijo, ki je primerna za nacionalno samo-reprezentacijo« (Mosse 1977, 127). Zelo praktična je zgoščena raba prenosljivih simbolov, ki jih je možno uporabiti izven konteksta praznika, kar se »pogosto pojavlja v rabi nacionalnih simbolov in pozivih k patriotizmu v nenacionalnih kontekstih« (Kertzer v Rothenbuhler 1998, 18). Prisotnost istih simbolov v drugih socialnih okoljih povečuje prisotnost in nadzor državnega aparata. »Proučevanje simbolov, mitov in ritualov nam torej omogoča nov pogled v globino naše identitete ter nam hkrati obrazloži moč nacionalizma in nacionalnih ideologij« (Mermolja 1998, 75). Temeljna psihološka resnica v

obredih nemških festivalov »prepozna simbole, ki izražajo, v zavezujoči obliki, duha skupnosti« (Mosse 1977, 80).

Mosse (1977) proučuje nacionalizacijo skozi politična praznovanja in med drugim analizira nacionalni socializem v Nemčiji. Nemški politični festivali so izumili novo tradicijo, ki se je obrnila od čaščenja vladarjev k čaščenju države kot celote. Ljudje so bili v patriotizmu bratsko združeni in ni bilo prostora za individualizem. K temu je prispevalo tudi širše delavsko gibanje na začetku 20. stoletja. »Festivali revolucije in njihovi simboli so poskušali transformirati vse v aktivne udeležence« (Mosse 1977, 13). Voditelji režima so radi govorili, da gre za nekaj novega, čeprav to ni bilo res. Čaščenje naroda pa je postalo sekularna religija, saj so črpali so iz krščanskega bogoslužja in s prilagajanjem liturgije za lastne namene pridobili avtonomnost. Hitlerjev rojstni dan, ki so ga slavili z vojaškimi paradami, svetimi plameni, zastavami, petjem in zaobljubami, je bil kulturni ritual. Marsikateri njegov pogled na množične ceremonije bi lahko navezali na jugoslovanski prostor. Na podoben način, kot so Nemci ustvarjali novo in močno državo, je tudi povojna jugoslovanska oblast zavoljo vzdrževanja večnacionalnosti gradila na svoji prenovljeni podobi.

Zaradi periodičnega praznovanja in istih obrednih predpisov je praznik tudi ritual oziroma »prostovoljna predstavitev primerno vzorčnega vedenja z namenom simbolnega vplivanja ali sodelovanja v realnem življenju« (Rothenbuhler 1998, 27). Sama estetika praznika, ki se vidi v predstavi, je neracionalna v smislu, da ne pripomore k nobenim tehničnim namenom, vendar prispeva k praktičnim stvarim, kot so »zmanjšanje neodločnosti, proizvajanje konsenza in navdih skupinam za ukrepanje« (Wallace v Rothenbuhler 1998, 11). V praznovanju je v ospredju ekspresivnost, ki včasih deluje presežno, vendar o ritualu praznika ne moremo govoriti, »če so njegovi stilistični, simbolični in estetski elementi definirani kot ekscesni« (Rothenbuhler 1998, 33).

Svečanost pripomore k nadnaravni moči praznika, v kateri se oblikuje duhovna vez med državljanom in državo. Mističnost je ovita v skrivnostno tančico in posameznika popelje v svet, mogočnejši od njegovega, v katerega veruje brez dvomov in vprašanj. Množična ceremonija je zlahka ustvarjala mite, kajti to so »izjemne priložnosti, ki so privzdignile človeka nad izolacijo vsakdanjega življenja« (Moose 1977, 74). Ustvarja se neomadeževana lepota države, ki vzbuja občutke domoljubja, moči, veličastnosti in brezčasnosti.

Z moderno dobo so se med najpomembnejše praznike uvrstili prav rojstni dnevi in datumi pomembnih dogodkov, ki so povezani z vladarji, namreč že v Habsburški monarhiji je imelo praznovanje cesarjevega rojstnega dne patriotsko sporočilo, saj je bilo namenjeno

»premišljevanju o enotnosti vseh narodov Habsburške monarhije in njihovi lojalnosti do svojega vladarja« (Jezernik 2013, 8).

3 DAN MLADOSTI IN ŠTAFETA MLADOSTI

3.1 Predstavitev praznovanja

Dan mladosti je bil državni praznik, ki so ga vsako leto 25. maja praznovali kot rojstni dan predsednika Josipa Broza Tita. Razglasila ga je Zveza komunistične mladine Jugoslavije, znan pa je bil pod imenom dan mladosti. Glavna slovesnost je potekala na stadionu Jugoslovanske ljudske armade v Beogradu, kamor je iz najrazličnejših koncev Jugoslavije prišlo več tisoč mladih, ki so Titu v čast pripravili slavnostni nastop in mu izročili znamenito štafeto mladosti. Za razliko od ostalih praznikov je dan mladosti s svojo izjemno proslavo veljal za »spektakel za celo državo« (Ninković Slavnić 2010, 69).

Začetek ceremonije je napovedala himna, sledili so daljši in razkošen nastop, morebitna podelitev odlikovanj mladim, predaja štafete z rojstnodnevnim voščilom in ognjemet. Dogodek je bil političnega, športnega in kulturno-umetniškega tipa, v njem pa je sodelovalo več tisoč mladih iz vrst šolarjev, pionirjev, umetnikov, zaposlenih in vojakov, ki so s plesom, paradiranjem, tekom in različnimi telesnimi gibi ob glasbeni spremljavi na veliki travnati površini izrisovali ogromne podobe in napise z neposrednimi nacionalnimi sporočili. Podobe so bile še bolj poudarjene zaradi barv kostumov in uporabe rekvizitov, kot so zastave, fraki, bakle, obroči, žoge, padala in puške. Množična koreografija je bila v prvi vrsti »zamišljena kot sporočilo njemu« (Ninković Slavnić 2010, 73). Dogajanje je zaključil nastopajoči, ki se je mimo gledalcev povzpел do Tita, mu po mikrofону izrekel voščilo in mu izročil štafeto mladosti. »To je bil ultimativni ritualiziran dogodek« (Videkanic 2010, 39).

Konec petdesetih let so na predsednikov predlog praznik preimenovali v dan mladosti, Titovo štafeto pa v štafeto mladosti. Razlog za to naj bi tičal v motečem imenu zaradi Stalinove smrti (Grah 2012). Ob preimenovanju je Tito dejal, da je to »dan mladosti, dan športa, mlade generacije in njenega nadaljnjega intelektualnega in fizičnega napredka« (Stefanović v Ninković Slavnić 2010, 68). Praznik se je od takrat dalje še bolj osredotočal na jugoslovansko mladino, Tito pa je ostal osrednja figura čaščenja. Novačić ponuja interpretacijo s satiričnim prizvokom: Dan mladosti

predstavlja zborovanje svetovno-mističnega tipa. (...). Koreografija je eklektična, saj se zgleduje po sokolskih zletih v Pragi, filmih Leni Rieffentahl in windsorskih

paradah v čast kraljice matere. Mnogo je arhetipsko-mitološke simbolike plodnosti in obnavljanja življenja ob prehodu pomladi v poletje. Ponovno rojstvo obredno uvaja spektakularni prihod falusoidne palice (štafete mladosti) na stadion in njena izročitev v roke predsednika Republike, ob neizmernem navdušenju vseh prisotnih (...). V tem trenutku pride do ekstaze, in seveda tudi do katarze, v obliki mogočnega ognjemeta (Novačić 2003, 63).

Toda dan mladosti se še zdaleč ni omejeval na en sam dan, saj »ni bil le en dogodek v prestolnici, ampak je predstavljal mesece priprav, ki so vključevale nošenje štafete po državi, množične proslave v večjih urbanih središčih in vrhunec na stadionu« (Videkanic 2010, 49). Priprave, ki so posnemale predaje štafete in prirejale različne šolske dogodke in mikro-spektakle po vsej Jugoslaviji, so prazniku občutno podaljšale časovni in geografski obseg (Videkanic 2010, 41). Nekatera večja mesta so organizirala razne kulturne dogodke, posvečene slavljenču, s peštrim programom pa so priprave omogočile širšim množicam vsaj posredno udeležbo. Najverjetneje so se spontano razvile iz spremljanja glavne štafete, ki je potovala skozi kraj. Videkanic povzema, da so bile primarne štafete tiste, ki so končale v Titovih rokah, lokalne pa so se prenašale regionalno in izročale mestnim oblastem (Čolović v Videkanic 2010, 49).

»Prva štafeta, na pot je odšla ob Titovem 53. rojstnem dnevu, je pretekla 9.000 km dolgo pot, nosilo pa jo je 12.500 mladincev« (Štaubringer 1980, 161). Vsako leto je štafeta mladosti začela svojo pot iz ene zvezne republike, prepotovala vsako od njih in končala na stadionu v Titovih rokah. Posamezna republika je vsakič izbrala svojega predstavnika, ki mu je bilo zaupano nositi štafeto. Privilegij nošenja zlasti tiste štafete, ki je bila vročena predsedniku, je pripadal mladim, ki so dosegali zavidljive rezultate v učnem uspehu, športu ali družbeno-političnem delovanju. Videkanic (2010, 49) ocenjuje, da naj bi jih v dobrih štirih desetletjih prenosili okoli dvajset tisoč, posebni odbori pa so jim izkazovali dobrodošlico, ko so se ustavile v večjih središčih.

»Prehod štafete je ustvaril simbolično omrežje, prek katerega so bili združeni vsi deli Jugoslavije« (Čolović v Videkanic 2010, 49). Štafeta mladosti je tako povezovala Jugoslovane in postala več kot le simbol bratstva in enotnosti – bila je vladarski atribut njihovega predsednika. Simbolizirala je predanost voditelju in njegovim velikim dejanjem, hkrati pa »komemorirala datume, kraje in dogodke v zgodovini jugoslovanskih ljudi« (Ninković Slavnić 2010, 68).

Dnevu mladosti se je pogosto reklo tudi zlet, kar pomeni shod. Z ogromnim prizoriščem, masovno udeležbo, mladostniško razigranostjo in krepitvijo nacionalne zavesti je dajal vtis

močne in veličastne države. Vsak element praznika, materialni in nematerialni, se je tesno prepletal z jugoslovansko ideologijo. Zadnjo štafeto, ki jo je prejel Tito, je oblikovala študentka kiparstva iz Slovenije. To so njena na roko napisana navodila, ki jih je morala upoštevati pri izdelavi:

Štafeta simbolizira razvoj sistema socialističnega samoupravljanja demokracije, svobodo delovnih ljudi, da odločajo o rezultatih svojega dela, in aktivnost naše dežele v razvoju politike neuvrščenosti, bratstvo in enotnost jug. narodov in narodnosti, vlogo mlade generacije pri razvoju naše države in neizmerno ljubezen in povezanost mladih, delovnih ljudi in občanov s tov. Titom + 60-letnico SKOJ, KP in sindikatov, 50. obletnico smrti sedmih sekretarjev SKOJ, 50. obletnico smrti Đure Đakovića (Gospodarsko razstavišče 2014).

Intenzivno uprizorjanje najpomembnejših elementov praznika je torej že pred 25. majem širilo veselo vzdušje in usmerjalo pozornost državljanov v prihajajoči praznik. Kot opisuje Videkanic (2010, 38–39), so atmosfero izkazovali tudi plakati, poštno znamke, televizijske in radijske oddaje ter tekmovanje za oblikovanje štafete. V zadnjem tednu so se ulice napolnile z ljudmi, ki so izkazovali spoštovanje predsedniku in spodbujali mlade. Ni manjkalo cvetja, velikih znakov vriskanja in navijanja, ko je šla mimo štafeta. Vsi so bili kar najlepše oblečeni, otroci v uniformah z rdečimi rutkami in modrimi kopicami (titovkami) pa so plesali in peli. Vse te multisenzorne obstranske prireditve so se stekale v zaključno proslavo.

S tega vidika je bil dan mladosti vsenarodni festival in zato priljubljen med Jugoslovani. Festivali morajo »odražati človeške strasti, katerih korenine so v srcu vsakogar« (Kantorowicz v Mosse 1977, 74). Poleg številnih aktivnosti v šolah in zakramentu predsednika je imel pridih pomladnih počitnic (Đorđević v Ninković Slavnić 2010, 68).

Seveda je dogajanje na stadionu uživalo ogromno medijsko pozornost. Predvajanje na nacionalni televiziji so spremljali milijoni ljudi, namenjeno je bilo »občinstvu, večjemu kot v času olimpijskih iger« (Ninković Slavnić 2010, 69). Televizijsko poročanje je dogodek res postavljalo ob bok velikim športnim tekmovanjem, saj je imelo komentatorja, ki je postregel z dodatnimi informacijami. Na televiziji je bilo vse »pisano, dramatično, ogromno in, najbolj pomembno, polno življenja. (...)Vse je bilo videti, kot da je večje od življenja« (Videkanic 2010, 39).

3. 2 Na mladih svet stoji

Tito: »Trudite se, da boste dobri, pošteni in delavni državljani. Želim, da postanete veliki možje. Nekoč boste morali vi dalje graditi socialistično Jugoslavijo ...« (Krklec in drugi 1975).

Mlade generacije so pomembna populacija vsake države, saj na njih leži breme nadaljevanja državne tradicije. Vitalnost in neizkušenost sta karakteristiki, ki jih delata dovzetne za učenje, zato se jim mora omogočiti okolje, v katerem bodo lahko dostojno opravljale delo predhodnikov. Jugoslovansko vodstvo se je te resnice še kako zavedalo in ji skozi desetletja skrbno posvečalo pozornost. Zagotavljanje lepe prihodnosti je zanje pomenilo aktivno vključevanje mladih v ideološko strukturo, zato so jih na vseh ravneh vzgajali v duhu samoupravnega socializma in domoljubja. Videkanic (2010, 48) opominja, da so politiki vedno radi izpostavljali dejstva, kako so se med drugo svetovno vojno v partizanskih vrstah borili tudi študentje in dijaki, da so bili pomembni za državno ekonomijo, politiko in varnost ter kako so se množično udeleževali mladinskih delavskih brigad, kjer so prostovoljno obnavljali državno infrastrukturo. Poleg tega mladi in najmlajši niso manjkali pri diplomatskih obiskih domačih in tujih državljanov: »Ob slovesnostih, ob rojstnem dnevu in sprejemih so bili (...) najštevilčnejši in najdražji gosti« (Štaubringer 1980, 14). Jugoslovanska mladina je bila bogastvo Jugoslavije. Tito je nekoč dejal: »Naši narodi so lahko ponosni, ker imajo tako mladino, kajti narodu, ki ima tako mladino, se ni treba bati za svojo bodočnost« (Gospodarsko razstavišče 2014).

Politična ideja o aktiviranju mladih generacij se je manifestirala zlasti v državnih praznovanjih, kjer je imela najprestižnejšo obliko. Prazniki so bili imenitna priložnost za sprejem novih članov v državne organe. Na dan republike so prvošolce sprejeli v vrste pionirjev, uspeh dneva mladosti pa »je bil merjen z dejstvom, da je veliko mladih ljudi izbralo ta datum za včlanitev v Komunistično partijo« (Ninković Slavnić 2010, 69). Potrebno je poudariti, da mladina ni imela pomembne vloge le kot potomstvo, ampak je uravnavala tudi sedanost, saj je bila »ključna v smislu vzpostavljanja dobrih povezav med takrat različnimi so-obstoječimi narodnostmi v Jugoslaviji« (Videkanic 2010, 48).

Dan mladosti je, kot pove ime, slavil mladino. »Zaradi svoje participatorne in vesele narave je imel dogodek velik potencial za socializacijo novih generacij v duhu dominantne ideologije« (Ninković Slavnić 2010, 68–69). To je bil dan, ko je bila mladina vpoklicana v narod. Nastopajoči so z medsebojnim sodelovanjem sprejemali in udeleževali skupno vizijo, najverjetneje pa so se zavedali tudi svojega družbenega doprinosa. V prazničnih festivalih je bil pomemben tudi element narave oziroma časa (Mosse 1977), saj so praznovanja ob jutru in prvih sončnih žarkih simbolizirala revolucijo, ponovno rojstvo, nov začetek ... Tako je bilo z

dnevom mladosti, ki se je praznoval na prehodu iz pomladi v poletje in simboliziral prehod mladine v novo obdobje življenja.

Obred praznovanja se je vrtel okoli dveh glavnih akterjev, Tita in njegove mladine. Mladi so mu izkazovali spoštovanje, ljubezen in vdanost, Tito pa njim spodbudo, zahvalo in tudi ljubezen. Knjiga *Mi smo Titovi, Tito je naš* (Krklec in drugi 1975) opisuje predsednikovo stališče o vlogi izobraževanja in vsestranskega dela ter kako jih je na vsakem koraku k temu spodbujal. Dan mladosti je »simbolično povezoval mladino z izkušnjami starejših generacij, ki jih je utelešal predsednik Tito« (Velikonja 2013, 117). Odnos med predsednikom in mladimi je zelo spominjal na odnos med očetom in otroci. Tito si je sam, ko je spremenil ime svojega osebnega praznika v dan mladosti, omogočil figuro očeta v že tako močni simboliki mladosti (Videkanic 2010, 48).

3. 3 Uteležene podobe

»Med aktivnostmi dneva mladosti v Jugoslaviji je bila okrepljena prisotnost vodje, njegova moč, politična in moralna, pa povišana skozi samo množenje podob« (Videkanic 2010, 51). Praznovanje je nujno izvažalo Titovo podobo v marsikateri obliki in posledično presevalo običajno povezavo med gosti in slavljenecem. Odnos med mladimi in Titom se je strukturiral okoli občudovanja in simbolične izmenjave, ki spominjata na sekularni obred (Videkanic 2010, 38). Upodabljanje Tita je v kombinaciji s hvalospevi na stadionu in prisotno množico spremenilo predsednika v kultno osebnost. On pač »mora biti utelešen skozi državljane in dan mladosti je ponujal priložnost za takšno dejanje utelešenja« (Videkanic 2010, 41–42). Avtorica v analizi množičnih reprezentacij Tita v okviru praznika razkrije jedro utelešenja: »Štafeta mladosti je odličen primer telesa brez organov« (Videkanic 2010, 57).

Vsaka štafeta, primarna ali lokalna, je bila telo Tita oziroma njegov telesni podaljšek, skozi katero je bil kljub svoji fizični odsotnosti vedno prisoten. Avtorica (Videkanic 2010, 51) pojasnjuje: Otroci so v prazničnih pripravah pred prihodom štafete plesali, peli, recitirali pesmi, uprizarjali večje državne dogodke iz časa druge svetovne vojne ... V vsem tem je bil v štafeti, zastavi, portretu, kipu, sliki, transparentu, vzkliku, ali kje drugje, navzoč Tito. Vsak udeleženec se je vedel, kot da zraven stoji njihov predsednik.

Nič drugače ni bilo v Beogradu, kjer so mladi na nek način upodobili predsednikovo telo skozi svoja telesa (Videkanic 2010, 46). V njihovem brezhibnem nastopu ni bilo ničesar, kar bi bilo brez pomena, zlasti ko so »demonstrirali svojo gimnastično spretnost« (Ninković Slavnić 2010, 69). Kot nemška mladina je tudi jugoslovanska predstavljala »živahnost in

moškost nacije« (Schmeer v Mosse 1997, 65). Mlado telo je namreč skupek samih odličnih lastnosti, kot so zdravje, moč in energičnost, na ta način pa je predstavljalo »stroj«, ki poganja državo. Videkanic (2010, 45–46) piše, da je tekom nastopa postalo skupna last in da se je morala mladina ne le intelektualno, ampak tudi čustveno in telesno poistovetiti s političnim sistemom. Slednjemu je služila kot »popolna metafora za narod v smislu fizične kondicije in estetske "privlačnosti"« (Videkanic 2010, 47–48). Kolektivno prisvajanje individualnega se opazi tudi v podeljevanju odlikovanj in priznanj na praznovanjih: »Zasebna dejanja stopijo v javni prostor, dosežki posameznika preidejo v posest skupnosti« (Jezernik 2013, 9).

Jugoslovanski socializem je sprožal mnogo večstranskih povezav med državljani in predsednikom, zato ni težko razumeti, da »telo ni več le telo, ampak ultimativna prisotnost, ki je čaščena kot religiozna ikona. Tako totalitarna, komunistična realnost ni bila sposobna funkcionirati brez božanske prisotnosti, brez zavetnika ali transcendentnega očeta, ki, prisoten ves čas, s punčico očesa ultimativno dobronamerno pazi na svoje ljudi« (Videkanic 2010, 56). Velikonja (2008, 16) opisuje, da se je kult Tita izražal v svečeniški, bojevniški in delavski dimenziji in da je bil ustvarjen z namenom zmanjšanja kulta Stalina. Brkljačić (2003) podobno piše o Titovi podobi kot pravi instituciji Jugoslavije. Sestavljena naj bi bila iz dejanskega smrtnega telesa in političnega nesmrtnega telesa – tega so ustvarjali subjekti okoli Tita. Utelešeni sta delovali skupaj kot eno, kontinuiteta pa se je lahko po njegovi smrti nadaljevala. Tudi mediji dokazujejo, da je jugoslovansko politično življenje tesno prepleteno z eno osebo (Ninković Slavnić 2010, 73). Fotografije javnih dogodkov pa prikazujejo zanimivo razmerje med bližino in distanco, ugotavlja Videkanic (2010, 55): Na njih je Tito oddaljen od množice ljudi. Njegovo telo je vidno ločeno od drugih teles, vendar s prijateljsko držo in nasmehom vzdržuje bližino.

Predsednikova podoba se je z vsemi svojimi karakteristikami neprestano gibala v vmesnem prostoru, med realnim in simboličnim. Njena odsotnost ni bila možna. Ločena od svoje fizične oblike je postala nesmrtna, tako pa je »zmožna krotiti in vstopati v katerokoli in vse simbolizacije, katerokoli in vse sfere življenja« (Videkanic 2010, 56). Ne pozabimo, da je veliko institucij, ulic in celo več krajev nosilo Titovo ime. Kakšno moč ima njegova podoba, se jasno opazi še v 21. stoletju. Razpad Jugoslavije »dokazuje, da je bila moč vodje, njegove simbolične in dejanske telesne prisotnosti v vsakdanjem socializmu, tista, ki je držala državo skupaj« (Videkanic 2010, 59).

3. 4 Tudi rojstni dan zbledi

»V komaj osvobojenem Zagrebu je tovariš Tito 25. maja 1945, prepričan sam, da je to datum njegovega rojstva, prvič po vojni praznoval rojstni dan. Takrat je sprejel tudi prve nosilce štafete« (Štaubringer 1980, 23). Čeprav ni bil rojen tega dne, se je datum že med narodnoosvobodilnim bojem tako utrdil, da ga iz kredibilnih razlogov in propagandnih namenov ni bilo pametno spreminjati. Poleg tega so pravi datumi »v prazničnem koledarju manj pomembni od simbolnih« (Velikonja 2013, 117). Za najbolj točen datum velja 7. maj, ki se danes najpogosteje uporablja. Dokumenti in obsežna literatura nizajo ne le različne datume, ampak tudi mesece in celo leta. Štaubringer (1980, 23) piše, da je v spričevalih prvih štirih razredov osnovne šole zapisan 1. maj, v dokumentu avstro-ogrske vojske 25. maj, v policijskem dokumentu o njegovi aretaciji 12. marec, v tiralici italijanskih fašistov 5. marec, medtem je v vajenski šoli v Sisku navedeno, da je bil rojen leta 1893. »Da je bil Josip Broz Tito rojen 7. maja 1892, najverodostojneje potrjuje matična knjiga "Status animarum" župnije Tuhelj« (Štaubringer 1980, 23).

Titov rojstni dan se je praznoval celo po njegovi smrti. Kljub temu, da štafete ni bilo več možno izročiti pravi osebi, je slavlje potekalo še naprej, »kot da se ni nič zgodilo, kot da je bil predsednik še živ« (Videkanic 2010, 58). Jugoslovani so v osemdesetih zaživel pod znanim sloganom Po Titu – Tito. Nove okoliščine so vseeno porajale dvome o smislu praznovanja, kajti slovesnost »je izgubila svojo vsebino, ostala je samo še izpraznjena ideološka lupina« (Grah 2012). Napačen datum in predvsem smrt slavljence sta hitro spodkopavala dan mladosti in ga oropala njegovih prvotnih ambicij. Za marsikoga je postal neposrečena politična maska, zaigran in zlagan. Že v svojih zadnjih letih je zaradi neizogibne modernizacije postal hibrid, opisuje Videkanic (2010, 42–43), saj se je iz politične propagande preobrazil v zabavni šov. Postal je mešanica zahodnjaških medijskih dogodkov s prevzetnimi nastopi, socialističnih parad in multimedijskih prezentacij. Ninković Slavnić (2010) je analizirala vizualne reprezentacije dneva mladosti v srbskem časopisu Politika in slovenskem časopisu Delo leta 1974, 1980 (po Titovi smrti), 1987 in 1990 (zadnje leto obstoja države): Delo se je z leti za razliko od Politike bolj oziral v prihodnost in prazniku namenjal manj strani.

Praznovanje rojstnega dne pokojnega predsednika so v Sloveniji vedno bolj zavračali, navaja članek iz revije Mladina (Trampuš 2007): Proti koncu osemdesetih let so se ljubljanski študentje dnevu mladosti in štafeti javno posmehovali tako, da so iz lesa klesali ogromno palico. Gibanje Novi kolektivizem je plakat za praznik oblikovalo na osnovi nacistične simbolike. V Beogradu so ga sprva potrdili, a so ugotovili, da je plagiat plakata za tretji rajh.

Na srečo ni bil nihče aretiran, a plakatna afera je precej zamajala meddržavne odnose. Višanje pritiska na Zvezo socialistične mladine Slovenije in Komunistično partijo Slovenije je doseglo umik plakata. Eden od snovalcev plakata je povedal: »Še vedno pa zavidam Orsonu Wellsu in njegovi radijski igri po H. G. Wellsu Vojna svetov¹« (Uranjek v Trampuš 2007).

Dan mladosti se je praznoval od 1945 do 1988, vendar zadnje leto ni bilo štafete, celotna predstava pa je jasno zadala uradni konec. Veljal je za enega največjih praznikov v Jugoslaviji in bil tudi »najbolj impresiven praznik med vsemi, s participacijo vsakega tretjega državljana v praznovanju v njegovem 43-letnem obstoju« (Ninković Slavnić 2010, 68). Kljub svojemu velikanskemu pečatu pa je »postal prvi jugoslovanski praznik, ki je prenehal obstajati« (Ninković Slavnić 2010, 69).

4 IZBRISAN PRAZNIK V SLOVENIJI

4.1 Nova podlaga starih praznikov

»Po tihem smo umaknili njegove kipe in slike in jih porinili nekam na podstrešja in v kleti« (Zei 2000, 196). Nastajanje in zlasti utemeljevanje nove države je kompleksno, saj je umeščeno v okolje, v katerem nove politične smernice, tudi v odnosu do preteklosti, postavljajo nove omejitve. Slovenija je z osamosvojitvijo sprejela demokratično ureditev, ki je povsem drugačen političnoekonomski sistem od predhodnega. Politična tranzicija avtomatsko prilagaja pisanje nacionalne zgodovine, saj država za svoje potrebe regulira družbeni spomin in posledično izvaja načrtno pozabljanje. Spraševati je treba, zakaj je trg poimenovan po tem dogodku, zakaj ta predmet ni razstavljen v narodnem muzeju, zakaj se v šolah uporablja ta učbenik za zgodovino in zakaj se praznuje ta praznik. Kljub zgodovinski prelomnici se na obrobju slovenske družbe še danes pojavljajo ostanki jugoslovanskega socializma. S svojo neobičajno prisotnostjo vežejo Slovence na skupno življenje z jugoslovanskimi narodi. Ni minilo dovolj let, da bi poniknili ali se racionalno zlili z okoljem, zato so nekako obtičali. Opazijo se v zelo različnih oblikah. Velikonja (2013, 115) ob nematerialne označevalce preteklosti, kamor sodijo prazniki in spominjanje, postavlja še materialne: spomeniki, imena ulic, muzejske zbirke, zasebne memorabilije, dogodki (Maraton Franja, ljubljanska Pot ob žici, Spominski pohod v Dražgoše ...), jugonostalglična srečanja in reprodukcije jugoslovanske simbolike v dizajnu, marketingu in popularni glasbi.

¹ Leta 1938 v ZDA je Orson Welles v enourni radijski igri Vojna svetov z dramatičnim pripovedovanjem o Marsovcih in bližajočem se koncu sveta sprožil množično paniko in tako izvedel eno prvih večjih medijskih manipulacij.

Največji razlog porajanja jugoslovanske zgodovine je dejstvo, da ta še ni izumrla – živi naprej z generacijami, ki pomnijo tisti čas. Vseeno pa se med vsemi generacijami v javnih in zasebnih razpravah trejo različna, večkrat zelo nasprotujoča si stališča o obdobju SFRJ, ki jih je treba previdno upoštevati. V splošnem se združujejo v dva pola: zagovorniki kot argumente navajajo osvoboditev iz okupatorjevih krempljev, upor Stalinu, svetovni ugled z mednarodnim projektom neuvršenih in dobro življenje, nasprotniki pa diktatorski režim, povojno nasilje in umore, kršenje človekovih pravic in slabo gospodarstvo. Slovenija za prve predstavlja slabe razmere, za druge pa beg iz »zaostalega« balkanskega sveta. Kirn (2011, 231) dodaja, da prvi preteklost depolitizirajo, drugi pa demonizirajo. »To postane gonilna sila bitke spomina« (Pušnik 2016, 2). Do kamna spotike prihaja pri zasebni rabi jugoslovanskih simbolov in običajev, imenovanju ulic in drugih javnih objektov, političnih razpravah ... Nekateri spori se končajo z odločbami pristojnih institucij in na sodiščih. Tukaj so še skupine, ki mirijo strasti in širijo mnenje, da se je nesmiselno pretirano ubadati s preteklostjo – kar je bilo, je bilo. Za te skupine sprave Pušnik (2016, 3) pravi, da so sicer marginalne, a počasi pridobivajo vedno več somišljenikov. Zadnje pa raziskave kažejo, da pozitivna naravnost do partizanov ostaja močnejša, vendar pozitivna ocena domobrancev narašča (Toš v Pušnik 2016, 11).

V raziskavi medijskega diskurza, ki ga uporablja časopis Delo pri poročanju o drugi svetovni vojni in povojni zgodovini, Pušnik (2016) ugotavlja, da nova naracija sloni na enačenju komunistične politike s partizanskim gibanjem in očrnitvi narodnoosvobodilnega boja zaradi povojnih političnih zločinov. Redefinicija vlog NOB-a in domobrancev gre z roko v roki z agresivno naravnostjo do jugoslovanskega obdobja. V ospredju je državljanska vojna, ki skorajda ne vsebuje neprijetnih odgovorov na kolaboracijo, razlika med partizani in okupatorjem pa je potisnjena v ozadje. Ker so ostali večji dogodki v povezavi z drugo svetovno vojno zanemarjeni, je komunistični sistem videti kot glavni sovražnik druge svetovne vojne. Simpatizerstvo z Jugoslavijo je razumljeno kot ogrožajoče za Slovenijo, zato jo Delo izvzema iz balkanskega diskurza. »Pomen celotne druge svetovne vojne je invertiran v problem vojnega nasilja na splošno« (Pušnik 2016, 14). Nadalje, identificira tri faze spomina: enotni in stabilni spomin do Titove smrti, dva nasprotujoča si spomina o drugi svetovni vojni in povojnem času ter nov, tretji diskurz spomina, ki s kritično držo prejšnja dva poziva k uskladitvi (Pušnik 2016, 4).

Zdi se, da Slovenski narod nima pravega historičnega konteksta in je tako odlična podlaga za revizionistične interpretacije zgodovine, ki so vstopile v javno agendo konec osemdesetih let. V vzhodni Evropi so revizionizmi še bolj povezani z izgradnjo naroda, saj so nekdanji

komunistični podvigi zasenčili narodnostno vprašanje. Spomin bi bilo treba postaviti tudi v kontekst podrejanja Slovenije evropskemu in globalnemu svetu (Pušnik 2016, 5 in 12).

Kot večina tem, ki obravnavajo karkoli jugoslovanskega, je tudi »odnos do nekdanjega dosmrtnega predsednika SFRJ poln občutljivosti« (Polak, 2012). Lani je bila 35. obletnica Titove smrti, o kateri so se razpisali tudi slovenski mediji: Po besedah Hadalina (2015) je Tito v 20. stoletju zapustil najdaljšo zgodovinsko sled Slovincem, podobno kot Habsburžani stoletje poprej, hkrati pa sam upa, »da bo pri tem tudi ostalo, saj se je doslej še vsaka dolga vladavina izpridila, pa čeprav je bila v svojem času še tako opevana, Slovenci pa vsakič njej najbolj zvesti« (Hadalina 2015). Polak (2012) predlaga, da se ne dreza v preteklost oziroma se jo vsaj praktično izkoristi s turizmom kot v ostalih nekdanjih federativnih republikah, saj pravilno ugotavlja, da je tudi v Sloveniji »več destinacij, ki se jih je dotaknila Titova roka in bi v državno blagajno lahko prinesli nekaj dodatnih evrov« (Polak, 2012).

Podoba Jugoslavije je zaradi vsega tega zamegljena in zdi se, da interpretacija jugoslovanske zgodovine ne more doseči družbenega konsenza. Deluje kot večna politična uganka in je privlačna medijem v vseh nekdanjih federacijah. Velikonja (2013, 115–116) zato označuje nekdanji jugoslovanski praznik kot ideološkega nasprotnika sedanjemu prazniku. Gre za antipraznik, ki je v neoliberalnih in nacionalističnih diskurzih očrnjen, celo napaden.

»Vsaka sprememba vladajoče ideologije in politične ureditve zahteva nov sistem praznikov« (Velikonja 2013, 114). Ta lahko naleti na številne ovire, saj so v realnosti zmeraj prisotne skupine, ki obujajo nedavno izločene praznike, saj niso pripravljene, da jih dokončno izbrišejo. Na eni strani se jih razume »kot spontano opozicijske (saj gre za kritično zavračanje sedanje družbene ureditve in preferiranje socialistične ali večetnične alternative), na drugi pa kot instrumentalizirane in pridobitniške (saj so tudi tržna niša, priložnost za žur ali populistično pridobivanje političnih točk)« (Velikonja 2013, 116).

Jugoslovanski prazniki so svojo moč izkazovali v pompoznih proslavah in se tako ohranili v ljudski zavesti. »Bili so močno vtakani v življenja navadnih ljudi in niso pozabljeni, kljub temu, da je država razpadla pred več kot 15. leti« (Ninković Slavnić 2010, 68). Vendar je to preteklost, ki naj bi jo izbrisali. Slovenska vlada je obeleževanje jugoslovanskih praznikov ponekod prepovedala, kar predstavi Velikonja (2013, 111): Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport RS je leta 2012 poslalo okrožnico vrtcem ter osnovnim, srednjim in glasbenim šolam, v kateri je izrazilo negativni odnos do povečevanja jugoslovanskih časov. Takšnemu zatiranju se simpatizerji bolj ali manj organizirano upirajo, obenem pa to skupaj z nezavidljivo politično situacijo le še bolj podžiga željo po obujanju spominov. Vsi državni organi bi morali »jasno razumeti, da niso in ne bodo edini akterji konstruiranja kulturnega

nasledstva in da bodo vedno obstajali tudi alternativni konstruktorji in alternativna nasledstva« (Kovačević 2012, 13).

Stari prazniki se na pravnoformalni ravni ne morejo praznovati, zato so se tisti, ki so še vedno premogli tolikšno priljubljenost, predstavili na nasprotno platformo, kjer »se jih slavi v alternativnih in opozicijskih, čedalje bolj pa tudi v mainstreamovskih kulturah (recimo v potrošniški in popularni, implicitno pa tudi v strankarski politiki)« (Velikonja 2013, 116). Pridobili so nove dimenzije, mnogo prvotnih elementov je izginilo, mnogo pa se jih je vključilo. Za razliko od nekoč, piše Velikonja (2013, 112), se danes praznujejo v obratni hierarhiji, od spodaj navzgor.

Oživljen praznik je tako naredil prostor uradnemu in preživel. Praznuje se ga povsem prostovoljno, saj se ne uklanja več strogim pravilom, temveč ustvarja svoja, kar mu omogoča obilo svobode pri načinu praznovanja in izbiri sredstev. V transformaciji je postal družbeni fenomen, saj je ponudil novo platformo različnim področjem življenja, posledično pa se z njim ukvarjajo tudi tisti diskurzi, ki se prej nikoli niso. Vseeno še to ne pomeni, da bi se, če bi ostal uraden, praznoval enako kot prej.

Obstaja razlika med praznovanjem in obeleževanjem (Velikonja 2013, 115): Praznovanje je resnejše, kodificirano, ritualizirano, standardizirano in čustveno nabito, medtem ko je obeležje le golo spominjanje, manj ideološko in posledično bolj nevtralnno. Oba se uporablja za uradne in neuradne praznike.

Velikonja (2013, 112) povzema, da je Slovenija iz časa Jugoslavije ohranila tri praznike: 27. april (dan upora proti okupatorju, kot zanimivost: preimenovan iz dneva Osvobodilne fronte), 1. in 2. maj (praznik dela) in 8. februar (Prešernov dan). Poleg teh pa se »neuradno, neformalno in v zelo specifičnih okoliščinah, bolj ali manj množično, na zelo različne načine, praznujejo ali vsaj obeležujejo še trije datumi, pomembni v ideološkem imaginariju nekdanje Jugoslavije« (Velikonja 2013, 112). To so 29. november (dan republike), 4. maj (obletnica Titove smrti) in seveda 25. maj (dan mladosti).

4. 2 Dan mladosti danes

V Sloveniji se je dan mladosti začel znova praznovati v študentskih in alternativnih krogih. Prvi dogodek je leta 1993 v ljubljanskih Križankah organizirala Študentska organizacija Univerze v Ljubljani pod imenom Dan radosti '93. Že takrat sta bila zabava in provokacija navedena kot motiva za prireditev (Velikonja 2013, 118). S tem je bila postavljena odskočna

deska za najrazličnejša praznovanja, ki dandanes potekajo po celi državi (skoraj) vsako leto 25. maja, ali vsaj blizu tega datuma.

Vsako praznovanje po svoje vpeljuje praznik, njihov seznam »iz zadnjih dvajsetih let je impresiven« (Velikonja 2013, 119). V splošnem bi jih lahko razvrstili glede na vrsto, namen, organizatorja, delež uporabljene jugoslovanske simbolike, velikost (opredeljujeta jo obiskanost in medijska odmevnost) in trajanje. Ti dejavniki v medsebojni odvisnosti tvorijo celotno praznično sliko. Obstajajo namreč raznorazne zabavne, športne, kulturne, promocijske, politične in druge vrste prireditev, katerih glavni nameni so druženje, zabava, upor, trženje oziroma promocija, prodaja, rekreacija, izobraževanje, dobrotelost ... Med organizatorji so različna neprofitna združenja, podjetja in posamezniki. Nekateri prevzemajo kar obširen del jugoslovanske simbolike in ga izražajo z veliko vnemo, medtem ko drugi komaj kaj. Najpogostejši simboli so pionirji, štafeta, Tito, jugoslovanska zastava, rdeča zvezda, jugoslovanska zabavna glasba, nacionalistična gesla, jugoslovanska himna, partizanske pesmi, cvetje, pionirska zaobljuba in ponekod tudi Jovanka. Praznik in štafeta se prilagajata tudi tako, da se glede na okoliščine spreminjata ali dopolnjujeta njuni poimenovanji: dan radosti, dan starosti, kolaž mladosti, dan mladosti in veselja, dan mladosti telesa in duha, dan mladosti čas norosti, štafeta solidarnosti ...

Dan mladosti se v Sloveniji vedno prepleta z enim ali več namenov, ponekod tako zelo, da ga zasenčijo. Primeri spajanja z namenom trženja, promocije in prodaje so obletnica Alpskega mleka v Ljubljani, turistične ponudbe za izlete v Kumrovec (skupaj s Hišo cvetja velja za najbolj množično praznovanje), zabave v nočnih klubih in gostilnah ... Tekmovanje in rekreacija sta namena različnih klubov in športnih društev, eden od teh je tudi ljubljanski košarkarski klub Mladost, ki v tem obdobju organizira turnir (Košarkarski klub Mladost 2016). Namene druženja in zabave imajo v obliki koncertov in lokalnih kulturnih dejavnosti največkrat številne študentske in mladinske organizacije po Sloveniji. Politično-strankarski nameni pa se, piše Velikonja (2013, 119–120), vidijo v zbiranju denarnih sredstev, ustanavljanju strankarskih podmladkov, aktivnostih mestnih oblasti in zasebnih zabavah (redno jih prireja Zmago Jelinčič).

V javnosti krožijo tudi manjši in redkeje opazni znanilci tega praznika: spletne voščilnice s sliko Tita v srbskem, hrvaškem in ostalih jugoslovanskih jezikih, blogi in internetni forumi ter nove skupine ali strani na družabnem omrežju Facebook (Velikonja 2013, 118).

Praznik se danes ne le obeležuje, ampak izdatno praznuje, kajti širok spekter »praznovanj in obeleževanj dokazuje, da ne gre za generacijsko ali nazorsko homogeno populacijo, ampak da različnim skupinam pomeni različno, da ga praznujejo različno in da so motivi za praznovanje

zelo različni (od prilagoditev novim razmeram do kritike sedanje oblasti)« (Velikonja 2013, 121). Omembe vredno je tudi dejanje revizionistične skupine Združeni ob lipi sprave, ki je pred nekaj leti na kraju umora nekega kolaboranta, le dan po 25. maju, pripravila slovesnost. Velikonja (2013, 121) jo označuje kot antipraznik antiprazniku – dnevu mladosti.

Relativno dober obisk večine dogodkov po Sloveniji, ki so največkrat označeni za jugonostalgичne, vedno znova pritegne pozornost lokalnih in državnih medijev, ki se zadnja leta še več odzivajo na takšne prireditve in pri poročanju »kar tekmujejo v "objektivnosti" in "uravnoveženosti"« (Velikonja 2013, 118).

4. 3 Spomin: individualni, kolektivni

»Le z ravnotežnim zgodovinskim spominom bo narod tudi znal razumeti svojo sedanost in se bo z zanesljivo roko odločal o prihodnosti« (Mikeln in drugi 1991, 5).

Spominjanje je sposobnost shranjevanja in obnavljanja podatkov. »Vsaka oblika spomina, ki si zasluži ime, se deli na zapomnjeno in pozabljeno« (Assmann 2004, 32). Je izkušnja v sedanjem času, njegova vsebina je vezana na pretekli čas. Maurice Halbwachs, pionir v proučevanju spomina, pravi, da gre za rekonstrukcijo preteklosti, »s pomočjo podatkov, sposojenih iz sedanosti, to pa so poleg tega pripravile druge rekonstrukcije, narejene v prejšnjih dobah, iz njih pa je podoba preteklosti izšla že precej predrugačena« (Halbwachs 2001, 75). Spomin je torej dihotomija med sedanostjo in preteklostjo, vendar se s slednjo ne sme enačiti, saj je poleg abstraktnosti še subjektiven in zato edinstven.

Spomin se ustvarja pri posamezniku in skupini ljudi, zato Halbwachs (2001) ločuje individualni (notranji, interni, osebni ali avtobiografski) in kolektivni (zunanji, družbeni, neosebni ali zgodovinski) spomin. Lahko sta si nasprotna, se prepletata, nikoli pa se ne mešata. Postavitev v zorni kot enega pomeni izstop iz drugega. Avtor (Halbwachs 2001, 71 in 82) predpostavlja še, da spomin nima absolutne praznine, kajti sleherna zamišljena podoba, je lahko pripeta v nek spominski element, hkrati pa ni preteklega stanja, ki ne bi pustilo nobene sledi in ga ne bi bilo mogoče poustvariti.

Individualni spomin pripada posamezniku. Zanimivo je avtorjevo razmišljanje, da človek v procesu spominjanja nikoli ni sam in čeprav je bil edini prisoten na nekem dogodku, ima mnogo drugih podatkov, ki so mu v pomoč (Halbwachs 2001, 23–25). Posameznik se sicer opira na samega sebe, a verodostojnost spomina narašča, ko si pomaga s spomini drugih. Ta vzajemnost postavlja individualni spomin v družbena okolja. Avtor podrobneje nadaljuje: Osebni spomin dopolnjuje družbeni spomin, kajti ne le, da je slednji obsežnejši, ampak je človek od rojstva vpet v kolektivni tok družbenega življenja. V otroštvu ne loči lastnega in

družbenega spomina. To naredi šele z odraščanjem in razumevanjem, ko se začne opirati na zunanje orientacijske točke, ki mu jih postavlja, celo vsiljuje družba. Posamezni individualni spomin ne črpa iz kolektivnega enako, toda še vedno ohranja svojo individualno smer (Halbwachs 2001, 55–60). Vpet je v več kolektivnih spominov. Takšna prepletanja variacij spominov ponazarjajo zlivanje osebnega in družbenega spomina. Delno opredeljevanje in dopolnjevanje prvega z drugim povzroča, da si človek kljub odsotnosti na večjih družbenih dogodkih izposodi nacionalni spomin, v katerem so določeni »dogodki zapustili globoko sled ne le zato, ker so se zaradi njih spremenile institucije, temveč ker obstaja o njih zelo živo izročilo« (Halbwachs 2001, 56–57). Seveda obstajajo momenti čistega osebnega spomina, brez česarkoli kolektivnega, ki jih človek ustvari popolnoma sam in jih Halbwachs (2001, 37) imenuje čutna intuicija.

Spomin ni statičen, njegovo spreminjanje je posledica časa, ki povzroča drugačne okoliščine in drugačne osebnostne lastnosti posameznika. Bolj kot se podoba umika v preteklost, bolj se spreminja, »ker nekatere poteze izginjajo, druge pa se prikažejo glede na zorno točko, odkoder jo gledamo« (Halbwachs 2001, 79). O spreminjanju spomina avtor piše, da bolj kot se dogodki oddaljujejo, bolj se prikazujejo kot skupki. Ko posameznikovo nepopolno predstavo o preteklosti dopolnjujejo spomini prejšnjih generacij, gre za več kot le retrospektivno iluzijo, saj stari spomini nenadoma postanejo novi (Halbwachs 2001, 76–79). Podobno obstaja udar nasprotne iluzije zaradi generacijske vrzeli med otrokom in starejšimi družinskimi člani – z njimi si je blizu, a se počasi odmika (Halbwachs 2001, 74).

Kolektivni spomin je spomin skupine ljudi. Sestavljen je iz individualnih spominov, oziroma ti obstajajo kot njegova dispozicija: »Kolektivni spomini naj bi se naložili na individualne spomine in nam s tem omogočili priročneje in zanesljivejše oprijemališče« (Halbwachs 2001, 65). Rdečo nit kolektivnega spomina tvori večina, v usklajenem delovanju pa se dogaja, da posameznik spomine, sposojene od skupine, pripiše sebi, saj znotraj nje »enoglasno vibriramo in ne vemo več, ali izhajajo vibracije iz nas ali iz drugih« (Halbwachs 2001, 47). Sodeč po Halbwachsu (2001, 1. pogl.) je pogoj za ohranitev spomina družbe njen dolgoročni obstoj, stalna prisotnost članov in sredstvo, s katerim lahko spomin rekonstruira. Ko se skupina loči na majhne skupine, imajo te več podob skupne preteklosti in nobena ni pravilna. Z zakonom vzročnosti pojasnjuje še, da ni vedno odvisno od posameznika, kdaj spomini evocirajo, saj jih v veliki meri sprožajo naključja v družbi.

Kolektivnih spominov je toliko, kolikor je družbenih skupin, ki se v tekmovanju za prevlado neprestano spreminjajo in izmenjujejo. Menjavanje generacij je za Aleido Assmann »ključnega pomena za obnovo in rekonstrukcijo družbenega spomina« (Assmann 2004, 23–

24). Pri tem pokaže na paradoks: individualni spomin lahko časovno preseže družbenega, saj slednjega vzdržujejo družbeni aparati, ki niso imuni na politične spremembe (Assmann 2004, 35). Halbwachs primerja kolektivni spomin z zgodovinsko premico, na kateri se vrstijo pomembni nacionalni dogodki. Izbiranje teh orientacijskih točk in posledično zaznamovanje časovnega obdobja je priložnost, da ugotovimo odnos simultanosti med našimi dojemaji in dojemaji drugih ljudi, predvsem pa, ali se »ta odnos reproducira v pravih intervalih, ki jih imamo soglasno za enake« (Halbwachs 2001, 102). Po prelomnih dogodkih, ki vodijo v transformacijo družbe, se ta prepričuje, da je potrebno ponovno začeti, a to je le kratkotrajna iluzija, ki ji pomaga v tranziciji (Halbwachs 2001, 89).

Nimajo pa vsi avtorji enakega razločevanja kolektivnega spomina, nekateri celo zanikajo njegov obstoj, opozarja Assmann (2004). Sama loči štiri oblike spominjanja: individualni, socialni, kulturni in politični spomin. Zadnji trije predstavljajo kolektivni spomin. Individualni in socialni spomin sta povezana z ljudmi in njihovimi interakcijami in sta zato kratkoročna, čeprav se lahko s sredstvom ohranjanja spomina, naj bo materialno ali proceduralno, njun »omejen časovni razpon (...) neskončno podaljša v času« (Assman 2004, 24). Kulturni in politični spomin pa sta dolgoročna, saj slonita na spominskih elementih, ki zavezujejo posameznike, ki niso direktno povezani z družbenimi dogodki. V tem smislu sta institucionalizirana in nasprotno od individualnega in socialnega spomina potekata od zgoraj navzdol.

Kolektivni spomin je z vsemi svojimi sredstvi nedvomno eden temeljnih dejavnikov, ki ustvarjajo integriteto družbe. Služi ji kot dobra podlaga za razumevanje njenega položaja v sodobnem svetu. V spominu, ki konstruira narodno identiteto, so izbrani tisti elementi, ki okrepijo »pozitivno samopodobo in podpirajo specifične cilje za prihodnost« (Assmann 2004, 26). Vendar resničnost, ki jo prikazujejo spomini, niti ni tako pomembna: »Etnija potrebuje kolektivni spomin, ki zavezuje njene člane. (...). Ni nujno, da so dogodki, katerih se spominjajo, povsem resnični, bistveno je, da člani skupine v njih prepoznajo svojo preteklost« (Mermolja 1998, 76). Za Svetlano Boym je kolektivni spomin nesistematičen koncept, katerega okviri se nahajajo v žalovanju in hrepenenju, lotiti pa se ga je treba s stališča državljanov, izseljencev in izgnancev (Boym 2001, 54-55).

Stabilnost družbenega spomina je odvisna od usklajenosti hegemonije in je nemara še najbolj občutljiva pri nastajanju nove države. Zanimivo je spoznanje Assmannove, da manjši narod oblikuje spomin okoli porazov in travme, večji narod pa okoli zmag in dosežkov (Assmann 2004, 27). Predvsem narodi, ki so v izgradnji, »so samozavestno vpleteni v ustvarjanje novih velikih narativov, ki vežejo skupaj ideološki pojem časa in prostora« (Anderson v Farrel

2002, 51). Tako je v Sloveniji, ki se ukvarja z utemeljitvijo slovenstva. Maruša Pušnik (2009) z analizo dokumentarnih filmov, ki zadevajo zgodovino Slovencev, ugotavlja, da je slovenski kulturni spomin izumil novo branje preteklosti. Medijski svet je preplavila nuja po zgodovinski utemeljitvi slovenskega naroda in reinterpetaciji časa Jugoslavije. Dokaze o dolgo obstoječem narodu ustvarjalci iščejo v sloviti Karantaciji, medtem ko je prvotno prikazovanje dobrih partizanov in zlih domobrancev danes ravno nasprotno. Prispevek jasno priča o pojavu novega političnega diskurza, ki temeljito rekonstruira slovenski kolektivni spomin. Razloge za to bi lahko iskali v povzetku Grassove zgodbe (Assmann 2004, 34), ki z odnosi med očetom, sinom in vnukom ponazori, kako lahko slepa pega nove generacije postane rodovitno dno za povratek preteklosti. Sin je še pod vplivom očetovega travmatičnega obdobja, za vnuka pa je vse to novo, neraziskano in privlačno.

Največji javni prikaz kolektivnega spomina je državno praznovanje. Množične komemoracije utrjujejo in proizvajajo čustveno nabit politični spomin, ki ga nato učinkovito prenašajo na potomce. Vsekakor pa niso zanemarljivi drugi, četudi manjši kraji spomina, ki na vsakdanji, tudi podzavestni ravni, uravnavajo spomin državljanov. Sem uvrščamo imena javnih prostorov (ulice, trgi, mostovi,...), državne simbole (grb, zastava, himna...), institucije in stavbe, kipe in spomenike, muzeje in galerije, spominske plošče in znamenja, medije (televizija, radio, knjige, učbeniki,...) in marsikaj. Pierre Nora (1996) proučuje takšne kraje spomina v Franciji, iz katerih izvirajo nacionalna čustva in kolektivni spomin. Imenuje jih *lieux de memoire*, ki pomeni »pomembno entiteto, materialno ali nematerialno v naravi, ki je z vdolbino človeške volje ali dela časa postal simbolični element spominske zapuščine katerekoli skupnosti« (Nora 1996, XVII).

Skratka, kolektivni spomin ni zgodovina. Zgodovina ostaja zunaj družbe in niza dogodke, le kolektivni spomin se ukvarja s stopnjo njihove pomembnosti. Zgodovina je samo ena in se začne tam, kjer ugasne kolektivni spomin (Halbwachs 2001, 85-88).

4. 4 O (jugo)nostalgiji

Nostalgija je spominjanje na »dobre stare čase«. V tej laični trditvi izvemo le delček bistva. Tako kot spomin ima opravka s preteklostjo in sedanjostjo. Do slednje je kritična: »S poveličevanjem preteklega kritizira sedanje in tako več pove o tem, kaj je narobe zdaj, kot kaj je bilo prav nekoč« (Velikonja 2008, 26). Nostalgija je tudi bolj produkcija sedanjosti kot pa reprodukcija preteklosti (Berdahl v Petrović 2010, 111). Svetlana Boym piše, da se dotika prihodnosti: »Fantazije preteklosti, determinirane s potrebami sedanjosti, imajo neposreden

vpliv na realnosti prihodnosti« (Boym 2001, XVI). Nostalgija je diskurz interpretiranja preteklosti, ki je prikazana na specifičen način, primeren za sodoben čas in prostor. Koncept nostalgije je od nastanka do danes prepotoval »od ekstremnih oblik nacionalnega patriotizma do preproste želje po normalnem in stabilnem vsakdanjiku« (Boym 2001, 66).

Beseda nostalgija je izpeljanka iz grških besed *nostos*, (=vrnitev domov) in *algia* (=hrepenenje). V 17. stoletju jo je prva opredelila medicina in sicer kot psihično bolezen imigrantov, mornarjev in vojakov, katere simptomi so bili domotožje, depresija in brezbržnost. Nacionalni občutki so nostalgijo preobrazili v "politično" bolezen, ki je brez prave diagnoze prerasla v epidemijo, saj »ni bila le individualna anksioznost, ampak javna grožnja, ki je razkrila protislovja modernosti in pridobila večjo politično pomembnost« (Boym 2001, 5). Povzročilo jo je slabo socialno okolje – posledica čedalje večjega industrijskega napredka, ki je razumevanje prostora in časa postavil na glavo. Nostalgija od trenutka, ko so jo vzeli v roke poeti in filozofi, vase vpeljuje lepoto, domišljijo in utopijo. Institucionalizirala se je v muzejih in urbanih obeležjih, v njej pa »močnejša kot je izguba, bolj je nadomeščena s komemoracijami, očitnejša kot je razdalja od preteklosti, bolj je nagnjena k idealizacijam« (Boym 2001, 17). Pridobila je svojstven stil v modi in spominkih, hitra dinamika je spodbujala vračanje v mistično preteklost, kjer je bil ritem počasnejši, življenje pa srečnejše (Boym 2001, 1. pogl.).

Nostalgija je »ropotarniški pojem« (Velikonja 2008, 24). Že za spomin je utemeljeno, da nemalokrat prikaže nerealno sliko preteklosti, nostalgija pa naredi še korak dlje. »V nasprotju z zgodovinskim spominom ali dediščino, ki vsebujeta tako pozitivne kot negativne epizode, je nostalgija zadnjih očiščena« (Caen v Velikonja 2008, 25). Njena interpretacija je selektivna in preoblikuje določeno zgodovinsko obdobje v pozitivno luč tako, da upošteva zgolj nekatere elemente preteklosti in jih ponudi v najlepši možni obliki: »Ljudje, družbe in časi nikoli niso bili tako popolni, kot so v svojih nostalgičnih preoblikah« (Velikonja 2008, 28). Med nostalgijo in človekom obstaja zakon privlačnosti, kajti olepševanje sproža užitek. Nagnjenost k pomnjenju dobrega nastopi zlasti tedaj, ko sedanost ne izpolnjuje pričakovanj, v sodobni razlagi tradicije pa sobivata, kot pravi Boym, ideja o modernem napredku in ideja o stabilni preteklosti (Boym 2001, 19). Sodobni svet drvi naprej skozi tok hitrih sprememb, ki dajejo vtis neravnovesij v okolju. »Nestabilna sodobnost proizvaja naše želje po preteklosti in spominih, saj lahko s ponujanjem tradicionalnih oblik identitete nadomestijo to izgubo nestabilnosti« (Pušnik 2006, 98). Preteklost je zaključena, neponovljiva, znana. V nasprotju s prihodnostjo je brez presenečenj, povrhu vsega pa prežeta z mladostjo in njeno čarobnostjo.

Vse te nepogrešljive attribute nostalgija mojstrsko uporablja in zagotavlja gratifikacijo, zatočišče in upanje. »Preteklost ima torej pridih zlate dobe« (Zonabend 1993, 18).

Nostalgija bolj »zapeljuje, kot pa prepričuje« (Boym 2001, 13). Ustvarjata se nova in stara preteklost, zato je ločevanje realnega in imaginarnega zamegljeno, saj »nostalgija odvaža od trenutne krize, kot pobožne želje zameglijo spomin, rekonstruira to, česar nikoli ni bilo« (Hardt 2010, 431). Poleg tega je tu še spominu nasprotujoča resnica: ni potrebno, da bi posameznik preživel tisti pretekli čas, »da bi bil lahko nostalgičen po njem ali da bi ga doživljal kot zares "svoj" spomin« (Velikonja 2008, 27). Nostalgija zaradi tega svojevrstnega odnosa ne more biti niti lažna niti zavajajoča. Podobno avtor opisuje neonostalgijo, v kateri človek izbere in prevzame prijeten spomin nekoga drugega (Velikonja 2008, 29).

Toda »včeraj« ni tako lep in »danes« ni tako slab. Četudi nostalgija omogoča pogled skozi lepa očala, pa je velikokrat prekomerno povzemanje, stereotipiziranje in popačenje. Nostalgija je tudi odsev nezadovoljstva, zavračanja in uporništva proti trenutnim razmeram. Zaradi izjemne moči preraste v nacionalistične projekte, neokonzervativne revolucije, imperialne pozive ali verske fundamentalizme, piše Velikonja (2008, 26). V tem smislu so nostalgična čutenja vse prej kot nedolžno spogledovanje s preteklostjo in nič kaj dobrodošla. Ponekod jih medijska in politična javnost dojema »kot znake moralne šibkosti, neracionalnosti ali nesposobnosti posameznikov, da najdejo svojo pot v trajajoči socialni in ekonomski transformaciji. Tako je nostalgija po socializmu videna (...) kot ogrožajoča še vedno krhkim demokracijam v nekdanjih komunističnih državah« (Petrović 2010, 93). Širše gledano predstavljajo neželjeno presenečenje in nevarnost še zmeraj ohlapnim demokracijam bivših komunističnih držav. Po drugi strani pa je nostalgija, kot pravi Hardt (2010, 431), učinkovit protistrup politiki v ekonomskem obupu, političnem porazu in kulturnemu voajerizmu. Marsikje ima visoko uporabno vrednost. Tako nekoč kot danes izhaja iz notranjosti človeka, zato gre vzroke za njene specifične individualne rabe iskati tudi globlje v psihologiji.

Boym (2001, 4. in 5. pogl.) ločuje dve usmeritvi nostalgije: Restavratorska nostalgija (*nostos*) je resnicoljubna in sebe ne dojema kot nostalgijo, zato ima večjo vrednost za sedanjost. Z uporabo kolektivnih simbolov, ki jih izkorišča tudi politična propaganda, ustvarja mit in nacionalni prepород. Zaradi restavriranja izvora in teorij zarot lahko deluje kot nekakšen psihotični nadomestek dejanskih stanj. Reflektivna nostalgija (*algia*) pa je kulturnega in osebnega spomina, ki se sanjavo ozira za zgodovinskimi ostanki in se ukvarja z »nepopolnim procesom spominjanja« (Boym 2001, 41). Počiva na ostankih in bolj jo zanima oddaljenost kot predmet nostalgije. Odmika se od kolektivnega spomina. Njena naracija je individualna in duhovita, vsebuje pa elemente žalovanja in melanholije.

Za namene svoje diplome bi izpostavila tudi tipe, ki jih pozna Velikonja (2008, 27): Instrumentalna nostalgija deluje z namenom, ki je komercialni, kulturni ali politični, neinstrumentalna pa je namenjena sama sebi. Glede na pogled na preteklost loči mimetično nostalgijo, ki preteklost upodablja avtentično in realistično, ter satirično, ki je igriva, karnevalska in prisega na izposojene dele. Boymina reflektivna nostalgija nekako združuje satirično in neinstrumentalno, restavratorska pa instrumentalno in mimetično.

Natančnejši vpogled zahteva tudi nostalgija postkomunističnih držav. Boym (2001, 6. pogl.) analizira ruski prostor, kjer je nostalgija postala obrambni mehanizem. Demokratični odpori in perestrojke so pokazali kaos tranzicije, katerega rešitev so dobili v "proti-spominu". Postkomunistična nostalgija se je osnovala v medosebnih in neformalnih krogih, zato se ni uresničevala preko institucij. Z razkrivanjem državnega zavajanja je ustvarila kulturni eksorcizem in notranjo svobodo. Izguba možnosti političnega prehoda je odprla pot množični nostalgiji, ki je združevala globalno komercializacijo in lokalno prikazovanje prejšnje narodne slave.

»Postsocialistično obdobje z vsemi svojimi dilemami in rešitvami, krhkostjo in surovostmi, je izredno plodno za nastajanje nostalgij« (Velikonja 2008, 30). Jugonostalgija označuje pozitivno naravnost do Jugoslavije. Mitja Velikonja, ki že nekaj let proučuje vzroke za njen pojav, se ukvarja predvsem s spominom na pokojnega maršala. Tito se je »tiho vrnil skozi vrata raznih kulturnih, medijskih in potrošniških diskurzov« (Velikonja 2008, 16). Z njim je prišla tudi jugonostalgija, ki jugoslovanske elemente vpleta v malodane vsa področja življenja, kajti zasledimo jih »tudi tam, kjer jih nihče ne bi pričakoval« (Velikonja 2008, 14). Avtorjevo vprašanje Titovi podobi lahko postavimo tudi jugonostalgiji, kajti »*tuga za Jugom* je (...) tudi *tuga za Drugom*« (Velikonja 2008, 13): je to nekaj ponovno rojenega v današnji kulturi, nekaj, kar ni nikoli izginilo, ali nekaj povsem novega (Velikonja 2008, 21)? Petrović (2010) dojema jugonostalgijo kot kulturni tabu, ker je dodatno problematična ne le zaradi sentimentalnosti ljudi, ampak ker zadeva tiste države, ki so nastale iz krvavih vojn v devetdesetih letih in so v ostrem nasprotju z ideologijo bratstva in enotnosti. Razumljivo je torej, da nekdanje države SFRJ ne prakticirajo le ene, skupne verzije jugonostalgije. Večji standard v Sloveniji omogoča lažje izražanje nostalgije kot pa drugje, razmišlja Petrović (Petrović v Velikonja 2008, 36).

Kljub temu je odnos do jugonostalgije in Tita »veliko bolj naklonjen, kot je mogoče sklepati iz javnih diskurzov« (Velikonja 2008, 32). Razloge za to bi zagotovo našli tudi v tem, da se jo »poskuša "na silo" depolitizirati« (Velikonja 2008, 18). Že sam obstoj jugonostalgije povzroča nevšečnosti, zato jo malokdo upa povezovati z nekdanjim socializmom. S političnimi temami

se jugonostalgija ne želi ukvarjati in ponekod se jih očitno izogiba, da ohrani svojo lahkotnost. V nostalgичni dejavnosti se združujejo večinoma tisti, ki jo dojemajo zgolj kot individualno razvedrilo oziroma dodatno popestritev, ki pritegne obiskovalce, kupce, stranke, turiste ... Prikrivanje jugoslovanske ideologije ne pomeni, da je izključena, vseeno pa Velikonja predlaga (2008, 20–21) izbor druge jugoslovanske osebe za ta 'nepolitični' diskurz, ne pa Tita, ki je bil eden »utemeljujočih simbolnih centrov politične mitologije in narativnega imaginarija socialistične Jugoslavije, slavljen in zaščiten« (Velikonja 2008, 16). Jugonostalgija je, sodeč po Kovačeviću (2012, 11–12) zadnja faza generiranja jugoslovanske zapuščine, ki združuje politično in individualno ter ustvarja novo jugoslovansko dediščino.

»Najbolj znan jugoslovanski izum se imenuje kokakola« (Novačić 2003, 94). Slogan nedavnega slovenskega oglasa pijače Cockte, ki je poln jugonostalgичnih momentov, se glasi Pijača naše in vaše mladosti. Množična oziroma popularna nostalgija je proizvod (post)moderne dobe. Potrošniška kultura je njen čustveno pozitiven naboj prepoznala kot odličen prodajni hit, zato jo je hitro materializirala in komodificirala: »Globalna zabavna industrija nostalgije je karakterizirana s strani presežka in popolne dostopnosti zelenih spominkov« (Boym 2001, 38). Neustavljivo potrebo po lastninjenju preteklosti pojasnjuje z modernim udobjem in primitivnim zadovoljstvom posedovanja fetiša (Boym 2001, 38). Čeprav so v veliki meri le replike preteklega časa, njihova popularnost narašča. Komercializacija nostalgije se vidi v številu izdelkov in storitev: starinarnice, boljši sejmi in »second-hand« trgovine z raznovrstnimi predmeti, najrazličnejše nostalgичne kulturne, zabavne in športne prireditve, spominski pohodi in turistični izleti, vožnje s starodobniki, barkami in kočijami, pojav vintage in retro stila v modi in glasbi ... Primarna funkcija je promocija in prodaja, obstaja pa tudi nostalgija brez marketinških apetitov, kamor se uvrščajo zasebne zbirke, družinske zapuščine, starinske dekoracije, mestni grafiti, zasebna druženja ... Titova podoba je po njegovi smrti postala trgovsko zelo uspešen motiv. Kot piše Novačić (2003), je doživela velik razmah v trgovskih podjetjih, založniških hišah, umetnosti, z njo »pa se ni dalo samo bogato zaslužiti, marveč si je bilo mogoče nakopičiti neprecenljiv politični kapital« (Novačić 2003, 14). Velikonja (2008) izčrpno opisuje pojavljanje široke palete najrazličnejših reprezentacij Titove podobe in imena, ki sta tako materializirana in dramaturgirana, da si ju Titovi potomci prizadevajo zaščititi. Vida Zei (2000) proučuje reakcijo na oglas za Mercedes-Benz, v katerem nastopa Tito, in pokaže, da njegov kult še vedno obstaja, čeprav se ga uporablja za druge namene. Oglas naslavlja tiste, pri katerih se sproža »nostalgичno hrepenenje po mladosti, spomin na parado in prireditve na dan mladosti, na pisane vzorce človeških teles na tleh v sredini beograjskega stadiona, v katere so brez misli

zrli na televizijskih zaslonih, spomin na zanosno glasbo in kolo po beograjskih ulicah, v katerem niso nikoli zares sodelovali, čeprav so se vendarle nekako čutili njegov del« (Zei 2000, 197).

Proučevanje nostalgije se večkrat ustavi pri komercialnih namenih, zato Velikonja opozarja, da komercializacija in instrumentalizacija ne smeta ustaviti pogleda na nostalgичno kulturo, ki zajema mentaliteto ljudi in poteka od spodaj navzgor, saj je ne moreta v celoti dokazati (Velikonja 2008, 32–33).

5 ANALIZA: TRANSFORMACIJA PRAZNOVANJA DNEVA MLADOSTI V SLOVENIJI

5.1 Metodološki okvir raziskovanja

Predmet mojega raziskovanja je transformacija praznovanja nekdanjega jugoslovanskega praznika dan mladosti v Republiki Sloveniji, pri čemer se najbolj ukvarjam z razlogi in nameni praznovanja ter razlogi in dejavniki obiskovanja. Najprej predvidevam, da praznovanja slonijo na lepih spominih oziroma, da se najbolj izražajo skozi nostalgijo. Prazniki se lahko izrabljajo za prodajo, zato nadalje predvidevam, da je komercialna raba praznika, ki povzroča njegovo komodifikacijo, pogosta. Neposredno se dotaknem motiva dobičkonosnosti in za dodaten vpogled v komodifikacijo jugoslovanske kulture vključim vprašanja o prodaji izdelkov z jugoslovanskimi simboli. Namreč, ti se lahko kupujejo in uporabljajo tudi na samih prireditvah ob dnevu mladosti v Sloveniji in zato posredno prikazujejo komercializacijo.

Transformacijo praznika opazujem le skozi perspektivo organizatorjev prireditev ob dnevu mladosti v Sloveniji. Prireditve na kratko opišem, splošno razliko med praznovanjem nekoč in danes pa osvetlim s stališča intervjuvancev. Zaradi občutljive teme me zanima, ali so obstajale kakšne težave pri praznovanju. Analizo zaključim z ugotovitvami o trenutni splošni uspešnosti praznovanj in obetih za prihodnost.

Moji raziskovalni tezi, ki ju v ključnih ugotovitvah na podlagi izjav intervjuvancev potrdim ali ovržem, se glasita:

1. Praznovanje dneva mladosti v Sloveniji se najbolj izraža skozi diskurz nostalgije.

Predpostavljam, da razlogi za organizacijo in razlogi za obiskanost prireditve ob dnevu mladosti v Sloveniji izvirajo predvsem iz lepih spominov na preteklost, iz pozitivnih čustev, skratka iz nostalgije.

2. Praznovanje dneva mladosti v Sloveniji je pogosto izkoriščeno za komercialne namene, zato prihaja do komodifikacije praznika, kar posredno kaže prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije, ki je uspešna.

Nostalgija ima komercialni potencial, v katerem je preteklost izvzeta iz svojega konteksta in postavljena v drugega, tako pa »množica časovno nepovezanih in iz celote pomensko iztrganih dogodkov, osebnosti, občutkov in spominov, začne služiti novemu, potrošniškemu namenu« (Zei 2000, 192). Predpostavljam, da so prireditve ob dnevu mladosti v Sloveniji pogosto nagnjene k ustvarjanju dobička bodisi z vstopninami, bodisi z višjimi cenami pijač in morebitnih drugih dejavnosti. Prodaja izdelkov z jugoslovanskimi simboli je prazniku sorodna in je ne glede na to, ali poteka v ali izven časa praznovanja, uspešna, saj je po izdelkih veliko povpraševanje.

Izbrala sem kvalitativno raziskovanje z metodo odprtega intervjuja, ker omogoča boljše interpretiranje situacije, hkrati pa sogovorniki bolj razumljivo in intenzivno izrazijo svoja mnenja in občutke. Intervjuji so delno standardizirani z vnaprej pripravljenimi vprašanji in mi kot raziskovalki dovoljujejo »precejšnjo svobodo pri pripravi in preoblikovanju vprašanj, da se zagotovi njihovo pravilno razumevanje« (Deacon in drugi 1999, 66). Vprašanja so odprtega tipa in oblikovana na podlagi teoretičnega dela. Pri nekaterih je le nekaj manjših prilagoditev, odvisno od tega, ali so intervjuvanci nanje že prej odgovorili. Podvprašanja in komentarji so potrebni za boljše razumevanje.

Vzorec raziskave je majhen in namenski, saj je pogoj za analizo ta, da je oseba v času od osamosvojitve Slovenije naprej organizirala, vodila ali vsaj pomembneje sodelovala pri organizaciji prireditve ob dnevu mladosti. Število, vrsta in točen datum prireditve pri tem niso pomembni.

Izvedla sem sedem intervjujev, ki so potekali avgusta 2014, avgusta 2015 ter avgusta in septembra 2016. Šest intervjujev je bilo opravljenih osebno in individualno ter en prek elektronske pošte zaradi časovne stiske intervjuvanca. Osebno opravljeni intervjuji so z dovoljenjem sogovornikov posneti. Vsi intervjuvanci so v pregled in morebitno dopolnitev prejeli pretipkan intervju. Vsakemu intervjuvancu je bil predstavljen cilj intervjuja. Snemanja so trajala približno od dvajset minut do ene ure, v pogovorih pa sta zelo pogosto nastopili politika in nasploh življenje v Jugoslaviji. Vsakemu intervjuvancu je bila omogočena popolna svoboda pri odgovarjanju. Intervjuji se v celoti nahajajo v prilogi.

Največja omejitev v raziskavi je majhno število intervjuvancev, ki je posledica oteženega pridobivanja oseb za sodelovanje. V iskanju sem večkrat naletela na zastarele kontaktne podatke. Neodzivnost in zavrnitev pa sta najverjetneje izraz strahu pred javno objavo o temi, ki je zanje očitno neprijetna. Imela sem tudi nekaj tehničnih ovir zaradi občasnega prenehanja snemanja pri treh intervjujih, zato sem zapisovala po nareku oziroma so intervjuvanci pretipkan intervju sami dopolnili. Intervjuvanci so izražali lastno mnenje in spomine, zato je treba poudariti, da lahko pogovor »vodi v izpustitve, povzetke, izbrise in idealizacije« (Deacon in drugi 1999, 301).

Intervjuvanec Franjo Pogačnik je z društvom Ejga organiziral eno največjih prireditev, ki poteka več dni v več krajih in se zaključi v Begunjah na Gorenjskem. Razna športna tekmovanja se stekajo v zadnji dan, ko uprizorijo predajo štafete in se v starodobniku pripeljeta Tito in Jovanka. Na večjem prizorišču, ki ga krasita slovenska zastava in zastava nekdanje Jugoslavije ter se slišita obe himni, pionirji izrekajo zaprisego. Prireditev je potekala šestkrat, obiskovalcev je bilo tudi do tisoč, o dogodku pa so pisali tudi nekateri večji slovenski mediji. Intervjuvanka Ines Gabriel, je bila v času prireditve predsednica Kluba študentov občine Celje (KŠOC), ki je organiziral koncert znane glasbene skupine. Prireditev so izvedli dvakrat, namenjena pa je predvsem dijakom in študentom. Intervjuvanka Damjana Grad je lastnica Gostinstva Hesper na Zaplani pri Vrhniki in organizira dogodek, ki traja en dan, potekal pa je trikrat. V lokalu izobesijo jugoslovansko zastavo in Titovo sliko, gostinske storitve plačujejo v dinarjih in poslušajo jugorock glasbo. Intervjuvanec Dejan Hočevar je kot član Kluba ljubiteljev starih vozil Mirenske doline Hrast Tržišče soorganizator zanimive prireditve v Tržišču, ki je potekala trikrat in traja en dan. Začne se z jutranjim prihodom Tita v starodobnem vozilu ob pionirskem spremstvu, nadaljuje s povorko starodobnikov po lokalnih poteh in konča z večerno zabavo v prostorih kluba, kjer tudi visi jugoslovanska zastava. Intervjuvanec Vito Eferl je bivši član in predsednik Kluba študentov občine Piran (KŠOP), ki je takrat organizirala prireditev s pestrim celodnevним kulturnim in športnim dogajanjem.

Udeleževali so se je obiskovalci različnih starosti, ki so prihajali tudi iz sosednjih držav Slovenije. Dogodek je potekal vsako leto na rtu Seča, do leta 2010 pa so ga organizirali desetkrat. Intervjuvanec Predrag Jevtić ima svojo potovalno agencijo Balkan Ekspres, s katero je dvakrat organiziral tridnevni izlet v Beograd, v okviru katerega se obišče Titov grob, Muzej 25. maj in se od zunaj ogleda Jovankina hiša. Intervjuvanec Miha Matul je lastnik ljubljanskega bara Povodni mož in je približno dvanajstkrat organiziral enodnevno prireditev, v okviru katere so izobesili jugoslovansko zastavo in slovensko zastavo z rdečo zvezdo ter se družili ob dobri hrani in glasbi iz Jugoslavije.

V nadaljevanju analiziram sedem intervjujev po tematskih sklopih.

5. 2 Novo praznovanje dneva mladosti

Z uvodnim vprašanjem, kje sami opazijo razlike med praznovanjem dneva mladosti v Jugoslaviji in v Sloveniji, so tisti, ki so praznik doživeli, delili svojo osebno izkušnjo in omenjali Titov rojstni dan, pionirje, štafeto in podobno. Ko so nekdam sodelovali pri šolskem dogodku, sedeli pred televizijo ali stali na ulicah, so bili del funkcioniranja socialističnega sistema in »prevzeti od "občutka življenja"« (Videkanic 2010, 45). Damjana je tako opisala ta čustva: »Ko je bila štafeta mladosti, to smo bili vsi pred televizijo napopani na tiste sedežne garniture in smo bulili. To je bil nek vau! Prestiž« (Grad 2015).

Drugačnost današnjega praznika so neposredno in posredno priznali vsi. Za razliko od danes »je bil to močan patriotski občutek, pač, pripadnosti neki državi« (Jevtić 2016), saj danes »ne praznujemo, kao, Titov rojstni dan, ni štafete mladosti« (Grad 2015). Kljub temu ga nekateri še danes doživljajo enako kot prej. »Kakšne bistvene razlike ni, razen, da smo vsi starejši. Ta zadeva je bila čustvena in čustvena je tudi zdaj« pravi Pogačnik (2014), ki priznava le generacijsko razliko, sicer pa, kadar se v okviru skupine spominjamo pretekli dogodek, »ga zdaj še zmerom upoštevamo v trenutku, ko se ga spominjamo, z zornega kota te skupine« (Halbwachs 2001, 36).

Vsi intervjuvanci so povedali, da je dan mladosti v Sloveniji predvsem spomin in to na boljše čase: »Vse skupaj je spomin na lepe dni« (Grad 2015); »Le lep trenutek za spomin« (Eferl 2016); »Danes pa je v bistvu samo nostalgija« (Jevtić 2016). Dejan dodaja, da so ljudje pozabili slabe stvari, kot recimo to, »da je bilo treba iti po kavo v Avstrijo in po kavbojke v Italijo« (Hočevnar 2015). Miha pa opozarja, da se ni ohranil praznik, ampak »spomin na ta praznik se je ohranil« (Matul 2016). Sledile so tudi razlike glede prostovoljstva in spontanosti, saj v Sloveniji ni nič obvezujoče. »Če je bil prejšnji, režimski titoizem obvezen, dirigiran,

sponsoriran, je sedaj titostalgija prostovoljna, voluntaristična« (Velikonja 2008, 31). Kdorkoli lahko organizira karkoli, prav tako se lahko kdorkoli udeleži, v Jugoslaviji pa: »Če nič drugega si moral z zastavico stati in tam mahati, ko se je ta štafeta mimo peljala. Če si manjkal, si moral imeti opravičilo« (Hočevar 2015). Intervjuvanci so tudi povedali, da je praznik danes lokaliziran, saj »se zdaj zmeraj dogaja v bolj nekih lokalnih okoljih« (Hočevar 2015). Praznik se pojavlja tudi v ostalih jugoslovanskih republikah, ne le v Sloveniji: »To se ne dogaja samo v Begunjah, ampak recimo ima Velenje, ima Koper, sploh, da ne bi govoril o Kumrovcu« (Pogačnik 2014).

Opazna je velika razlika med dojemANJI praznika pri starejših in mlajših generacijah. »V vsakem primeru se spomin neke družbe, ker počasi prhni na robovih, ki zaznamujejo njene meje – toliko, kolikor njeni individualni člani, zlasti najstarejši, izginjajo ali se izolirajo – neprenehoma transformira« (Halbwachs 2001, 90). Ines je povedala, da je praznik v Sloveniji popolnoma drugačen, ker mladi niso povezani z njim in da je dejstvo, »če se samo omeni, da je 25. maj dan mladosti, da je to v bistvu že (...) zelo veliko« (Gabriel 2014). Primerjala ga je celo z različnimi sodobnimi obeležjenji, ki so nastali pod vplivom sodobne ekološke ali zdravstvene iniciative: »Vsak dan je en ... dan zemlje, dan tega, dan proti tobaku ...« (Gabriel 2014). Mladi namreč »nimajo absolutno nobene povezave, ne s tem praznikom, ne s Titom, ne z Jugoslavijo kot sistemom« (Jevtić 2016). Miha takole komentira pogovore mlajših generacij o tem, kaj so jim o Jugoslaviji pripovedovali starejši: »Ja, res je! Tako je bilo« (Matul 2016). Predrag pa ob tem domneva, da »se jim zdi kot znanstvena fantastika« (Jevtić 2016).

Na vprašanje, zakaj se je dan mladosti ohranil več kot dve desetletji v samostojni državi, sta pri vseh močno izstopala dva razloga: nostalgija in upornišstvo. »Čim hitrejši je razvoj, bolj ko postaja edina konstanta sprememba, bolj nepredvidljiva in negotova kot je prihodnost, več je najrazličnejših digresij, eskapad, povratkov v preteklost« (Velikonja 2008, 24). Nekateri so rekli, da so razlogi za obujanje praznika »zgolj posledica tega, da je kriza vse hujša in hujša« (Hočevar 2015), saj »smo padli pač v tako obdobje, ko nam ni ravno najlepše« (Grad 2015). Sta pa ta dva intervjuvanca tudi pripomnila, da se praznovanje ni ohranilo, ampak se je v zadnjem času šele pojavilo (Grad 2015; Hočevar 2015).

5. 3 Razlogi za organiziranje praznovanj dneva mladosti

Pri vprašanju o razlogih za odločitev organiziranja prireditve, so intervjuvanci najprej opisovali, kako je prišlo do nje. Največkrat se je zgodilo nenadoma in spontano: »In potem je

pač ideja padla, ko smo imeli sestanek« (Hočevar 2015). Na Gorenjskem so se odločali, »kaj bo pa zdaj naslednja scena. In to je bilo nekje začetek aprila, pa pravi eden, kaj pa zgodovina. (...). Ooo! Mater, kaj pa, če bi dan mladosti naredili v Begunjah? Evo. Scena!« (Pogačnik 2014). Pri treh prireditvah je bil na 25. maj že kakšen drug dogodek. V Tržišču je to krajevni praznik sv. Urbana, v baru Povodni mož je imela rojstni dan lastnikova mama, v gostinstvu Hesper pa stranka (Grad 2015; Hočevar 2015; Matul 2016). »V bistvu smo to razvili iz njegovega rojstnega dne na vsesplošno praznovanje v lokalnu« (Grad 2015). Te dogodke so intervjuvanci uporabili kot nekakšno podlago za svojo prireditev oziroma kot popestritev že obstoječega praznovanja.

Razlogi za organizacijo njihove prireditve se bistveno ne razlikujejo od tistih za pojavljanje praznovanj ob dnevu mladosti po Sloveniji. »Mislim, da dan mladosti kot "praznik" ostaja predvsem zaradi nostalgije in spominov starejših na prejšnji sistem« (Eferl 2016). Miha je kot svoj razlog podal tudi provokacijo, »ker so hoteli vedno to prepovedovati« (Matul 2016). Kar se tiče upornosti, so prazniki »privlačni za skupine, ki so v dejanskem opozicijskem odnosu do obstoječega, ali pa so zoženi na rahlo kontroverzno oziroma provokativno drugačnost, ki je ideološko in komercialno povsem vključena v veljavni red« (Velikonja 2013, 116). Med najpogostejše razloge spadajo še druženje, sprostitve in zabava: »Namen tega dneva mladosti, konkretno pri nas, je predvsem druženje« (Hočevar 2015); »To je čisto tako, da se družba dobi, da se ta pravi dobimo in potem smo pa začeli ...« (Matul 2016). Študentski klubi že v osnovi združujejo mlade, zato so v KŠOC, kot je povedala takratna predsednica Ines ime dneva mladosti dobesedno povezali z mladostjo (Gabriel 2014), KŠOP je pa je svoj dogodek podedoval od prejšnjih generacij študentov (Eferl 2016). Eden stranskih razlogov pri prireditvi na Gorenjskem je tudi to, da so »potegnili mladino od teh računalnikov, to je katastrofa« (Pogačnik 2014). V turistični agenciji pa so izlet za dan mladosti organizirali »ravno zaradi te populacije, katero zanima (...) dan mladosti« (Jevtić 2016).

5. 4 Obiskanost praznovanj dneva mladosti

Obiskovalci naj bi se udeleževali praznovanj ob dnevu mladosti v Sloveniji zopet zaradi nostalgije in upornišva. »To so nostalgiki, to pogrešajo« (Pogačnik 2014). »Mogoče, da podoživijo še enkrat tiste čase, da se družijo s somišljeniki« (Jevtić). Miha, ki je prireditev organiziral zaradi upora, pravi, da so po njegovem mnenju prišli »iz istih razlogov, iz katerih sem to delal. Saj so bili sami taki (...). Ne rečem, da je bil sistem idealen, ampak ta je še manj idealen. In, nekaj v nič dajati ... To je del zgodovine in da mi jo nekdo čisto popolnoma

popljuje, ne dovolim tega. Ne jaz, ne tisti moji obiskovalci« (Matul 2016).. Ines je mnenja, da sta za število obiskovalcev pomembna velikost dogodka in zabava za mlade, saj pridejo »ker je to v bistvu bila res neka večja prireditve v Celju, mogoče iz firbca, mogoče zato, ker so se prišli pač zabavat, to v veliki večini, zato, ker se v Celju pač nekaj dogaja in pač morajo biti tam. (...). Razlogov je več, no. Vsekakor pa pač zabave pomenijo eno vrsto sprostitev in kdo pa ne gre rad ...« (Gabriel 2014). Vito se strinja, da mladi: »seveda radi izkoristijo vsako priložnost za dobro zabavo« (Eferl 2016). Dejan pokaže tudi drugo situacijo: V mestih je veliko dogajanj, »na deželi pa tega ni. Se pač ljudje organizirajo v društvih in če neko društvo organizira nek dogodek, normalno, da se ga udeležijo« (Hočevnar 2015).

Vprašala sem tudi po dejavnikih, od katerih je najbolj odvisno, koliko obiskovalcev bo prišlo. Proti pričakovanjem so dejavniki v bistvu enaki tistim, ki zadevajo vse prireditve. Na obiskanost sta najbolj vplivala vreme in lokacija: »Moram reči, da smo zdaj imeli ene trikrat slabe vremenske razmere, zaradi tega je bilo tudi malo manj ljudi« (Pogačnik 2014); »Če je vreme slabo, potem jih ne bo, to je dejstvo« (Hočevnar 2015). Še slabše je vpliv slabega vremena v povezavi z nevsakdanjo lokacijo, kajti Damjanino gostišče se nahaja »na šestopetdesetih metrih in veliko jih pride recimo s kolesom, veliko jih pride po peš poteh« (Grad 2015). Miha omenja kot dejavnik omenja reklamo oziroma obveščenost (Matul 2016). Ines je še dodala, da je obiskanost slaba, če: »prireditve sovpada z drugimi prireditvami v okolici. To je tudi dosti velik dejavnik« (Gabriel 2014). KŠOC je imel vstopnino in ta tudi ni nepomembna. Ines opaža, da »v zadnjem času, se dosti pozna kriza, ne. Pač, s tem je povezana tudi vstopnina« (Gabriel 2014). Uporabljena jugoslovanska simbolika in pestrost programa kot dejavnika obiskovanja sicer ni zanemarljiva, vendar sta vezana na naravo prireditve. Na koncertu za mlade so pomemben dejavnik nastopajoči (Gabriel 2014). Pester »jugo« program tudi pritegne obiskovalce (Grad 2015; Matul 2016). Damjana opozori na posameznika, saj je odvisno tudi od tega, »koliko ti je ta program blizu, ali se vidiš v tem programu, ali se ne vidiš v tem programu« (Grad 2015).

5. 5 Komercializacija praznovanj dneva mladosti

Intervjuvanci možnega zaslužka niso omenjali, zato sem direktno vprašala. Večina je odgovorila nikalno. »Sigurno je super, da je plus, ampak prvi namen je tak, kot sem omenil že v samem štartu. Druženje. Zabava. Fešta« (Hočevnar 2015). Povedali so, da je večkrat treba iti v lasten strošek: »Imamo malo težav s pokrivanjem stroškov« (Pogačnik 2014); »Saj kakšnega profita ni bilo, ker ponavadi so se ga vsi fajn napili, potem sem jaz vse častil in ...

pa golaž je zastoj, pa tako. Recimo, da je bila nula nula, pa ogromno ljudi moraš plačati« (Matul 2016). V društvu iz Tržišča je sicer bil manjši prispevek udeležencev v obliki štartnine in prodaje bonov za hrano, vendar so ga večinoma porabili za pokrivanje stroškov organizacije (Hočevar 2015). Zneski v obliki različnih prispevkov, ki so prisotni pri nekaterih prireditvah mojih intervjuvancev, so majni, toliko, da pokrijejo del svojih stroškov. Predsednica KŠOC pravi, da jim je »prioriteta narediti nekaj za člane in ponavadi se pač potrudimo, da imajo pač naši člani, kar se tiče teh dogodkov, pač zelo poceni ali pa v bistvu brezplačno« (Gabriel 2014).

Večina se torej ni lotila organiziranja dogodka prvotno zaradi zaslužka, saj trdijo, da jim prireditve predstavljajo predvsem zabavo in sprostitve. Vendar to še ne pomeni, da ni prisoten, četudi v manjši meri. Damjana priznava, da »vsa gostinstva stremijo za tem, da naredijo nekaj še zase. To je logično« (Grad 2015), Miha pa tudi pravi: »Marketinško je za vsakega gostinca recimo uspešno takrat, ko veliko ljudi navleče« (Matul 2016). Ni smiselno delati izgube »saj ne moreš delati dogodka, da boš šel v minus« (Hočevar 2015). Na začetku Damjana sploh ni pomislila na dobiček in sama pravi, da »prvič ni bil namenjen temu, naslednjič smo pa to še tako malo bolj razširili in malo bolj pompozno naredili in je bil tudi dobiček. Malo več« (Grad 2015). Intervjuvanci se strinjajo, da tržna niša obstaja in da se praznik izrablja tudi v takšne namene, saj nekateri »morajo delati to zaradi profita, drugače brez veze, da delajo« (Gabriel 2014). Točno tako je z izletom potovalne agencije Balkan Ekspres, v katerem, pod pogojem, da je dovolj zanimanja, »je ekonomski tudi motiv« (Jevtić 2016).

5. 6 Prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije

Prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije je povezana z obujanjem jugoslovanskih časov, torej tudi z dnevom mladosti. Mednje spadajo majice, deli pionirčkovih oblačil, vojaške kape, jugoslovanske zastave, podobe Tita in še kaj. Intervjuvance sem spraševala, zakaj se prodajajo. Po njihovem mnenju sta zopet prisotna nostalgija in upor: »Spet nostalgija. (...). Zdaj smo pa prišli do te faze, ko nam ni več tako lepo, kot je bilo takrat. Se mi zdi, da to potem vse skupaj za sabo potegne in nakupovanje spominkov in udeleževanje takih prireditev« (Grad 2015); »Ta proizvod jih, bom rekel, spominja, kako je bilo včasih v socializmu lepo« (Hočevar 2015); »Iz revolta. (...). Iz protesta. Iz tega, da pokažeš, da nisi tak kot oni, ki nosijo križce okoli vratu« (Matul 2016); »Mogoče kupujejo ljudje v spomin, ali pa kaj takega« (Gabriel 2014).

Na vprašanje, ali je prodaja uspešna, nisem dobila konkretnih odgovorov, saj se intervjuvanci z njo ne ukvarjajo in je ne poznajo: »Nikoli se temu tudi nisem posvečal, koliko ljudje kupujejo te suvenirje. Preveč se mi zdi, da jih tudi ne« (Hočevar 2015); »Ne vem, kje se to kupuje« (Gabriel 2014); »Ne vem, ne poznam toliko tega trga« (Grad 2015). Lastnik potovalne agencije, ki prodajo bolj opaža v ostalih nekdanjih republikah Jugoslavije, dvomi v uspešnost prodaje v Sloveniji in pove, da se kupcem morda zdi »bolj avtentično, če kupijo v Beogradu ali pa v Bosni« (Jevtić 2016).

Intervjuvanci so mnenja, da se najbolj prodajajo majice zaradi njihove uporabnosti: »Če ti kupiš kapico, jo imaš samo za dvakrat na leto. Za kako maškarado in potem za dan mladosti« (Hočevar 2015). Predrag kot priljubljene izdelke poleg majic našteva zastave, Titove slike in bankovce (Jevtić 2016). Vito je mnenja, da so ti izdelki »nezanimivi za današnji čas, niso trendovski« (Eferl 2016). Tistim, ki izdelki oziroma spominki nekaj pomenijo, pa »ni žal zapraviti denar za to« (Jevtić 2016).

Vsi intervjuvanci se strinjajo, da v Sloveniji ni velikega povpraševanja po izdelkih s simboli Jugoslavije, da je prodaja neznatna, oziroma poteka v kontekstu prireditvev. Klub ljubiteljev starih vozil, društvo Ejga in bar Povodni mož na dan svoje prireditve sicer prodajajo majice. »Mi bi lahko prodajali majico s kakršno koli podobo v takem primeru. Dobro, tukaj je pač Titova podoba. Ni pa, da bi nekdo ekstra prišel in kupil to majico« (Hočevar 2015). Prireditvev v Begunjah ima na primer svojo spletno stran www.mesec-mladosti.si, na kateri pod zavihkom »Trgovina« prodajajo kapice, rutke, zastave, grbe, koledarje ter majice. Franjo ne more točno povedati, kaj se najbolje prodaja. Prodaji ne posveča pozornosti, kajti »mi nismo neka trgovina. Mi prodamo, pa tisti, ki kupi ... pač kupi« (Pogačnik 2014). Franjo in Miha pa povesta še, da se majice na dogodku včasih tudi kar razdelijo (Matul 2016; Pogačnik 2014).

5. 7 Težave na prireditvah ob dnevu mladosti

Prireditve ob dnevu mladosti v Sloveniji sprožajo različne odzive v javnosti, zato sem se posvetila morebitnim težavam, ki so politične in ne organizacijske narave. Intervjuvance sem spraševala, ali so imeli opravka z nedobrodošlimi izjavami mimoidočih ali obiskovalcev, prihodom policije, vmešavanjem drugih institucij in podobno. Neprijetnosti so večinoma povzročali le komentarji. Damjana večjih težav ni imela, razen »besedno, od tistih, ki so nasprotniki. So se pač odstranili. Da bi bil pa kakšen izgred, ali pa, ne vem, provociranje, pa ne. (...). Recimo, ko smo imeli praznovanje tega 25. maja, so ti, ki so janševci, bojkotirali in niso prišli, ker so bili strogo proti temu, da se to praznuje« (Grad 2015). Franjo je tu in tam

prejel kakšno sporočilo, da »ni prav, a ne, pa kakšni ste, pa kako morete, pa zakaj« (Pogačnik 2014). Miha je imel opravka s policijo, ki jo je poklical nekdo, ki ni razumel, »kako si lahko to privoščimo, pa ... pa da imamo jugoslovanske pa slovenske zastave z zvezdo, in tako naprej« (Matul 2016). Na nasprotovanja na spletu so naleteli tudi v Tržišču. Dejan pravi, da »eni te isti zmeraj pišejo. Bedarije, ne. (...). Na facebook-u ni problem, na facebook-u jaz lahko brišem komentarje. Tisti, ki so žaljivi, jih vržem stran. Problem je pa tisto, pri objavljanju v medijih, tam pa komentarjev ne moreš brisati« (Hočevnar 2015). Poleg tega je njegovo društvo imelo še eno težavo. Zaključek dogodka je bil v Sevnici, kjer je potekal festival sevniške godbe, na katerega so bile povabljene godbe iz Srbije, Hrvaške in Madžarske. Dejan jo je takole opisal:

Mi, vsi udeleženci dogodka, smo imeli majice dan mladosti in zadaj Titova slika. In, ko smo tam sedeli v tistem prireditvenem prostoru, je prišel organizator od te sevniške godbe (...) in nam povedal, da je dirigent ene godbe s Hrvaške zatežil, da ne bodo igrali, dokler ne bomo mi teh majic s Titovo podobo dali dol. (...). Večina od nas se je razjezila. Jaz sem rekel, tamle v Kumrovcu jih bo jutri deset tisoč, pa naj gre gor, pa se naj jezi. (...). Niso hoteli nastopati, dokler nismo vsi slekli majic, no, saj smo šli potem z dogodka (Hočevnar 2015).

Mihov plakat za njegovo prireditev, ki je bil obešen na ljubljanski policijski postaji, je vzbudil celo medijsko pozornost. Zaslišanec namreč ni hotel odgovarjati na vprašanja zaradi fotografije Tita, ki je bila na plakatu in ki so ga kasneje odstranili (MMC RTV Slovenija 2015). Lastnika ljubljanskega je to zelo zabavalo in pojasnjuje, da »to ni politični plakat bil, to je bilo vabilo na prireditev« (Matul 2016). Tudi oglaševalci agencije Arih so, sicer zadovoljni z uspehom, morali umakniti svoj oglas za Mercedes-Benz, v katerem je omenjen Tito, saj je sprožil 14-krat več objav v tiskanih medijih, kot pa je bilo dejansko plačanih objav oglasa (Zei 2000, 194). »In, meni je bilo fino, meni je bilo fino, fajn, reklama, zadovoljen sem bil« (Matul 2016). Predrag s svojo prireditvijo ni nikoli imel problemov. Izlet je drugačen dogodek, ker se praznuje v okolju, ki je prazniku naklonjeno, in »tudi, če so nasprotniki, je to izlet, to ni ... To ni neka prireditev« (Jevtić 2016).

5. 8 Prihodnost dneva mladosti v Sloveniji

Skoraj vsi intervjuvanci so mnenja, da je praznik v Sloveniji trenutno uspešen, nekateri pravijo celo, da priljubljenost raste. »Jaz mislim, da bo čedalje bolj aktivno in atraktivno,

zaradi tega, ker dokler ne bomo prišli iz te recesije, mislim, ne vem, ali je to sploh še recesija (...). V glavnem se mi zdi, da se bodo ljudje zatekali še vedno in še bolj k tem prireditvam in pričevanju tistega, kar je bilo« (Grad 2015). Uspešnost dneva mladosti »kaže število teh dogodkov po Sloveniji. Če ne bi bilo uspešno, po mojem bi bilo tega vsako leto tega manj, ne pa, da je tega čedalje več« (Hočevar 2015); »Drugače pa, pristašev je pa zelo veliko« (Matul 2016). Tudi Ines je mnenja, da je praznovanje uspešno in ima perspektivo« (Gabriel 2014). Predrag pravi, »da je nekje, zadovoljivo« (Jevtić 2016), Franjo pa je uspešnost praznovanja podkrepil z izkušnjo svoje prireditve: »Imam štiristo mejlov, to ni majhna prireditev« (Pogačnik 2014).

Kljub prejšnjemu strinjanju obstajajo dvomi o nadaljevanju praznovanja, intervjuvanci pa glede njih niso složni. »Vsi prazniki nekje počasi izzvenijo« (Matul 2016). Čeprav so s svojimi prireditvami zadovoljni, pa na splošno pravijo, da ne vedo, kaj se bo zgodilo s praznikom v prihodnosti. Na vprašanje, če se bo dolgo ohranil, je Dejan odgovoril, da »ne morejo tega prepovedati, ker dejansko potem gremo spet v totalitarizem. (...). Če se bo pa dan mladosti kot sam dan mladosti ohranil, to pa vprašanje. To bo pa čas pokazal« (Hočevar 2015). Večinoma pa se strinjajo, da se bo dan mladosti praznoval, dokler bo prisotna starejša generacija: »Če se bodo male družbe našle, da ga bodo takrat žurali, ga bodo žurali. Jaz dvomim, da bo vaša generacija to delala, ker tega ni doživela. Težko je, po mojem se to ne bo ohranilo, ampak dokler mi še migamo ...« (Matul 2016); »Dokler bo ta generacija ostala, ne vem, recimo moja generacija, sedemdeset letnik sem, jaz sigurno bom nadaljevala« (Grad 2015); »Ko se bodo generacije zamenjale, jaz verjamem, tudi tega praznika ne bo več« (Jevtić 2016). Tako spomin kot praznik »obdrži od preteklosti zgolj tisto, kar je še živo ali zmožno živeti v zavesti skupine, ki ga vzdržuje« (Halbwachs 2001, 87). Da se bo ohranil v drugačni obliki sta povedala predstavnika obeh študentskih klubov (Eferl 2016; Gabriel 2014). Ines sklepa, da »potem, čez dve generaciji, ne bo nobeden več vedel (...), zakaj je to bilo včasih« (Gabriel 2014). Damjana pravi, da če prihodnje generacije »vidijo, da je to neka dobra tržna niša, ne vem, zakaj ne bi vlekli naprej« (Grad 2015).

Na vprašanje, ali bodo svojo prireditev zopet organizirali, so v večini odgovarjali pritrdilno: »Ja. Ja, definitivno. Mislim, da večkrat« (Grad 2015); »Dan mladosti kot dogodek, se bo pri nas definitivno obdržal. Če se je zdaj tretje leto in vsako leto je boljše ...« (Hočevar 2015). Pri KŠOC so od svojih obiskovalcev dobili »tudi potrditev, da jim je všeč in da bi radi še« (Gabriel 2014). Tudi potovalna agencija bo še naprej organizirala potovanja, »dokler bo pač interesentov za ta praznik oziroma za izlet v času dneva mladosti« (Jevtić 2016).

5. 9 Ključne ugotovitve

Dan mladosti v Sloveniji je, kot je pokazala moja raziskava, vseskozi in neločljivo povezan z nostalgijo, saj odgovarja na vsak zakaj, ki se poraja ob ponovnem pojavljanju praznika. Na njeni podlagi se oblikujeta uporniška drža in komercialni cilj, zato nostalgična čustva predstavljajo temelj praznovanju. »V širšem smislu je nostalgija uporništvo proti moderni ideji časa, časa zgodovine in napredka« (Boym 2001, XV).

Najpogostejši razlogi zaradi katerih intervjuvanci organizirajo svojo prireditev in se je njihovi obiskovalci udeležijo, so si med sabo podobni. V ospredju nostalgija, takoj za njo bolj ali manj intenziven upor, nazadnje pa ekonomski interes. Vse nekako povezuje druženje, v obliki zabave, sprostitve, razvedrila in, čeprav nekoliko manj direktno, tolažbe. Damjana razkriva potrebo po tolažbi in veselju, saj pravi, da v slabih časih »iščemo vzroke, da lahko nekaj priredimo, neko prireditev, ali pa karkoli, neko praznovanje« (Grad 2015). Tudi z razlogi, zaradi katerih kupci kupujejo izdelke z jugoslovanskimi simboli, ni veliko drugače. Vsekakor pa razlaga praznovanja dneva mladosti v Sloveniji izvira iz popolnoma drugačnih kontekstov kot v Jugoslaviji.

Prvo tezo »Praznovanje dneva mladosti v Sloveniji se najbolj izraža skozi diskurz nostalgije« v celoti potrjujem. Vsi intervjuvanci so govorili o lepih spominih na pretekle čase ter sami uporabljali besedo nostalgija in njene izpeljanke. Večinoma gre za reflektivno nostalgijo, če izhajam iz razdelitve Boymove (2001) ter neinstrumentalno in mimetično nostalgijo, če izhajam iz razdelitve Velikonje (2008). Večina prireditev cilja na osebno razpoloženje in se ne trudi restavrirati preteklosti, temveč si jo močno prilagaja. Poleg tega je že promocija ene prireditve tudi uporabila zelo izzivalne in duhovite stavke. Nostalgija se pojavi, ko nastopi slabo obdobje, kajti pred tem »dejansko ni bilo neke potrebe po nekem spominjanju na stare čase« (Hočevar 2015).

Drugo tezo »Praznovanje dneva mladosti v Sloveniji je pogosto izkoriščeno za komercialne namene, zato prihaja do komodifikacije praznika, kar posredno kaže prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije, ki je uspešna« delno potrjujem. Šestim intervjuvancem kakršenkoli zaslužek, pridobljen s praznovanjem ali izdelki, ni primarnega pomena, saj jim dobiček ni bil prvi razlog pri organizaciji svoje prireditve. Tudi cene gostinskih storitev v času prireditev niso bile spremenjene. Če je že bil dobiček prisoten, je bil minimalen, obenem pa so si z njim pokrivali stroške organizacije. Vseeno intervjuvanci priznavajo, da ima praznik potencial za komercialne namene in da bolj tržno usmerjeni dogodki obstajajo, kar nakazuje določeno stopnjo komercializacije in jo v moji raziskavi potrjuje le lastnik potovalne agencije Balkan

Ekspres. Velikonja (2013, 120) piše, da se tržna niša kaže v turističnih izletih, na primer v Kumrovec. Komercialni vidik je pri praznovanju dneva mladosti, sodeč po izjavah intervjuvancev, daleč v ozadju, čeprav se ustvarjajo mali zasluški ter prodajajo izdelki z jugoslovanskimi simboli na treh prireditvah in na spletni strani ene prireditve. Očitno je, da je večini intervjuvancev veliko bolj pomembno samo praznovanje. Poleg tega ni zanesljivih indikatorjev za obstoj konkretnega trga. Prodaja je še najbolj povezana z odločitvijo obiskovalca, kajti je nakup »njegova intimna zadeva« (Matul 2016). Tržno nišo bi bilo treba iskati v tistih prireditvah, kjer se ta najbolj opazi (recimo zabave v diskotekah in turistične ponudbe) in kjer obstaja večja želja po denarju kot po čem drugem. Naj omenim še, da mi intervjuja z nekim nakupovalnim centrom, ki je organiziral takšno zabavo, ni uspelo dobiti.

Vse kaže, da prodaja izdelkov s simboli Jugoslavije ni pretirano poudarjena niti uspešna. Izdelki se pojavljajo ne le na boljših sejnih, starinarnicah in raznih malih oglasih, ampak zanje obstajajo tudi trgovine, kot je MAteX (MAteX 2016), čeprav teh ni veliko. Možnost za prodajo je večja pri vsakršnem dogodku z jugoslovansko tematiko, zato lahko rečem, da je prodaja priložnostna. Tudi razstava Tito – obraz Jugoslavije (Gospodarsko razstavišče 2014) je imela svojo mini trgovino.

V splošnem ugotavljam, da je narava prireditev ob dnevu mladosti v Sloveniji najbolj odvisna od organizatorjev, a ne toliko zaradi njihove starosti, ampak bolj zaradi njihovega znanja in odnosa do praznika in preteklosti, njihove (ne)dovzetnosti za zunanje pritiske ter njihovega namena organizacije prireditve. Lastnik potovalne agencije pravi, da mu dan mladosti »osebno nič ne pomeni, pač, v smislu izleta kot takega oziroma privabljanje populacije, turistov, je samo v tem smislu, poslovnem« (Jevtić 2016). Pri marsikaterih starejših intervjuvancih sem dobila občutek, da praznika ne želijo ali pa se jim ga morda ne zdi sprejemljivo tako izkoristiti, saj ga dojemajo kot nekaj svojega. Miha pravi: »Saj sploh, če je v duhu ... v duhu takratne države, nikakor ne gre iz tega biznis delat, ne« (Matul 2016). Upoštevati je treba tudi dejstvo, da je marsikateri obiskovalec tudi prijatelj, sočlan, sorodnik ali v nekem drugem razmerju z organizatorjem in tako tudi ni najbolj spodobno ustvarjati dobičke. V tem smislu se čustvena nostalgija in racionalna komercializacija nikakor ne mešata.

Drži, da imajo generacije, ki so odrasle v Jugoslaviji, vendarle pristno in zato dragoceno izkušnjo praznika. »V emocionalni topografiji spomina, se osebni in zgodovinski dogodki nagibajo k enačenju« (Boym 2001, 52). Predvsem starejši intervjuvanci lahko dan mladosti še danes dojemajo enako in ga doživljajo bolj osebno in čustveno: »Pa pogledaj, zdaj, ko me sprašuješ, pa imam mravljinca, zato, ker se spominjam teh dobrih časov« (Pogačnik 2014). Na

tej točki je potrebno povedati še, da je predsednica KŠOC najmlajša intervjuvanka. Normalno torej, da meni, da se bo praznik nadaljeval v drugačni obliki. Vprašanje je le, koliko bodo iz zakladnice simbolike in običajev starejše generacije prevzele nove generacije. Franjo pravi: »Eni vedo, eni ne. Zmeraj je to dvorezni meč« (Pogačnik 2014).

Svoboda praznovanja je vidna v zelo raznolikih prireditvah in prostovoljnosti pri organizaciji in udeležbi. Že prireditve zgolj sedmih intervjuvancev (od tega štirje člani neprofitnih društev, dva lastnika gostinskih podjetij in en lastnik turističnega podjetja) so se med sabo zelo razlikovale. Dogajanja po Sloveniji za 25. maj bi lahko ponazorila z daljico, ki se s številom prireditev podaljšuje in je omejena z dvema skrajnostma: prireditve, ki so prevzele zelo veliko prazničnih elementov in bolj praznujejo, ter prireditve, ki so prevzele zelo malo prazničnih elementov in bolj obeležujejo. Prve se nekdanjemu prazniku še najbolj približajo, druge pa oddaljujejo.

Nekaj negotovosti se pojavlja pri razmišljanju o prihodnosti dneva mladosti, čeprav so intervjuvanci s svojimi prireditvami zadovoljni in bodo z njimi v večini tudi nadaljevali. Najverjetneje bo praznovanje z veliko jugoslovanske simbolike poniknilo z odhodom starejših generacij. Vse rekonstrukcije praznika za mlado generacijo predstavljajo še edino možno doživetje praznovanja v živo in zaznamujejo prihodnja obravnavanja preteklosti, kajti »današnja jugonostalgčna pojmovanja določenih potrošnih dobrin ali socialnih fenomenov, ki ne predstavljajo jugoslovanskega kulturnega nasledstva (...) so elementi bodočega jugoslovanskega kulturnega nasledstva« (Kovačević 2012, 18–19).

Zaradi političnih razdorov v slovenski javnosti je dan mladosti ponekod napačno razumljen. Za nasprotnike je izraz hrepenenja po nekdanjem življenju in želje po vrnitvi jugoslovanskega socializma, toda namen teh prireditev ni obupan klic po preteklosti, saj »ne obstaja interes za čim takim, ker je preživet sistem kot tak« (Jevtić 2016). Damjana pojasnjuje: »Čeprav sem podprla to, da smo samostojni, ampak še zmeraj čutim neko povezanost« (Grad 2015). Dejan tudi pravi, da ne gre za opevanje nostalgije, kajti »večina nas, ki organizira dogodek, ima neke, bom rekel, uspešne kariere. Se pravi, gledamo naprej, nikoli nazaj« (Hočevar 2015). Intervjuvancem vse skupaj res predstavlja zgolj lep spomin na preteklost, do katere imajo kritičen, a pozitiven odnos.

Kljub vsemu se praznovanja dneva mladosti v Sloveniji ne soočajo z resnimi težavami. Najdejo se skupine ali posamezniki, ki svoje zavračanje praznovanja izražajo večinoma le besedno. Zraven ugotavljam, da se organizatorjem ne zdi smiselno obremenjevati z njimi, zato pa – da rešijo svoj dogodek, ne pa tudi konflikta – ubirajo pot najmanjšega odpora.

Nekateri so v pogovoru izrazili tudi precejšnje nezadovoljstvo današnjega prikazovanja zgodovine, »ki problematizira veličastni odpor slovenskega naroda (...) in s tem vrednote, ki so nas dvignile v suvereno nacijo« (Stanovnik 2011, 107) Miha predvsem upa, »da ima v Sloveniji perspektivo to, da bo enkrat zgodovina postavljena na tisto mesto, ki ji gre, ne samo praznik« (Matul 2016). Damjani se zdi, da »ves ta gnev in to prikazovanje zgodovine v drugi luči dejansko (...) še bolj pospešuje vso to praznovanje, nakupovanje in vse drugo« (Grad 2015). Tukaj se najde kar veliko odzivov upora in tolažbe, saj je jugonostalgija odgovor tistih, ki se niso našli v novih spominskih narativih (Pušnik 2016, 18). Damjani se zdi, da politične razprave vse samo napihujejo, svoje stališče pa dobro zaključijo: »Zdaj živimo to življenje, boriti se moramo za jutri, ne za včeraj« (Grad 2015).

Fenomen dneva mladosti v Sloveniji lahko strnem v tri glavne dimenzije: nostalgija na lepšo jugoslovansko preteklost, upor proti sedanjemu političnemu sistemu in gospodarski krizi ter izkoristek prostega časa v obliki druženja, sprostitve, zabave in, manj opazno, tolažbe. V vseh treh lahko nastopa katerikoli cilj. Nostalgija uporablja zanimivo simboliko, ki je javno legitimno, poleg prodaje, izražena še na samem prazniku in pustu, upor je relativno nov (zlasti pri mlajših generacijah) in tudi izražen le na takšnih prireditvah, druženje pa je pika na i vsakega srečanja. Dejan je obujanje dneva mladosti opisal kot »še zadnjo trohico zabave« (Hočevar 2015). Kombinacija trojega ustvarja nevsakdanjo prireditev, ki jo izvzame iz ustaljenih okvirov v kopici vseh prireditev, zato pa dan mladosti privlači državljane, medije, poslovnije in strokovno javnost.

6 ZAKLJUČEK

Prazniki so ljudem potrebni, saj z njimi osmislijo in upravičijo svojo človeško aktivnost. Z njimi se družba prikazuje v odnosu do sebe in zunanjega sveta. Korenita politična sprememba je izvzela dan mladosti iz njegovega prvotnega stanja, ga popeljala skozi neizogiben proces transformacije in ga na specifičen način umestila v novo obdobje. Že četrto stoletje ga ne bremenijo več socialistični okovi in živi dalje v življenju, ki so mu ga vdahnili tako nostalgiki kot podjetniki.

Kot vsak transformiran praznik je izgubil in pridobil. Iz jugoslovanskega časa je obdržal nekaj drobcev, vendar ni in nikoli več ne bo takšen, kot je bil nekoč. V neformalnosti in popolni svobodi današnjih praznovanj, ki je sploh nova prvina, tičijo odgovori na vsa vprašanja, ki se porajajo ob obujanju praznika. Nameni prireditev mojih intervjuvancev imajo na eni strani za

glavni cilj druženje, na drugi strani pa dobiček. V moji raziskavi je razvidno, da prireditve, ki so prežete z nostalgijo, v Sloveniji prevladujejo.

A ne le praznovanja, tudi drugi jugoslovanski ostanki se pojavljajo na skoraj vsakem koraku. Ne tako dolgo nazaj sem na avtobusni postaji srečala gospo, ki mi je povedala, da prihaja iz Titovega Velenja. Ohranjeni drobci jugoslovanske zapuščine, ki naj je bila še tako dobra ali tako slaba, pa pričajo o odnosu Slovenije do lastne preteklosti.

Javno neodobravanje praznovanja dneva mladosti ni prepovedano in redko. Kot vse ostalo, ki je kakorkoli povezano z Jugoslavijo, se ocenjuje z vidika dveh nasprotujočih si skupin. Ne eni, ne drugi strani ne zmanjka argumentov, kar je verjetno posledica tudi tega, da »javni boj spominov odseva primanjkljaj sporazumnega državnega nadzora nad interpretacijami partizanske in jugoslovanske preteklosti« (Pušnik 2016, 20). Ponovno obujanje dneva mladosti je žal dovolj, da ustvarja trenja v javnem mnenju, čeprav je zgolj neškodljiv označevalec preteklih časov. Spominska nasprotja pa imajo tudi drug namen – ustvariti novo zgodovino naroda, »ki bi bila dovolj veličastna, da bi se je njegovi člani ponosno spominjali in poistovetili z njo« (Pušnik 2016, 21). Kovačič Peršin je zapisal, da človek po svoji kulturni izoblikovanosti pripada »narodu in s tem zgodovini. A ni ujetnik zgodovine« (Kovačič Peršin 1993, 50). Zagotovo bodo nestrinjanja lažje premostile mlajše generacije, ki ne bodo obremenjene s čustveno vezjo.

Vseeno je vsaj trenutno videti, da so praznovanja zadnja leta zmeraj bolj priljubljena. Moja mami in nekateri njeni prijatelji še vedno tu in tam dobijo spletne voščilnice ob kakšnem nekdanjem jugoslovanskem prazniku, a ko sem pred nekaj leti obiskala koncert, ga je s praznikom povezoval le majhen in skromen črn napis dan mladosti na vstopnici in ostalem promocijskem materialu. Težko je natančneje napovedati, kako dolgo bo priljubljenost trajala, toda dejstvo je, da bodo starejše generacije, ki so dejansko doživele vso njegovo slavo, odšle in od novih bo odvisno, kaj bodo v nadaljnjih praznovanjih prevzele.

Poleg tega dan mladosti čakajo drugi izzivi. V globalizaciji, ki teži k do zdaj največji, svetovni mreži povezanih skupnosti, prazniki izgubljajo svojo staro vrednost in pridobivajo nove razsežnosti, kajti skoraj vsak dan je mednarodni praznik oziroma svetovni dan nečesa. Tudi Assmannova pravi, da v globalnem svetu »konstrukcije nacionalnega spomina niso več samostojne in popolnoma egocentrične« (Assmann 2004, 30). Vse to nakazuje, v katero smer se praznik počasi, a vendarle premika.

Spomnim se, da sem se za raziskavo dneva mladosti dokončno odločila tisti trenutek, ko sem videla nek plakat za dan mladosti. Tedaj o prazniku nisem vedela skoraj nič – celo to ne, da je bil praznik – razen tega, da ima nekaj veze z Jugoslavijo. Naučila sem se res marsikaj in

upam, da bo moje diplomsko delo prispevalo, četudi le kapljico, v morje družboslovnih raziskav o povratku nekdanjih jugoslovanskih praznikov v slovenski prostor.

7 LITERATURA

1. Assmann Aleida. 2004. Four Formats of Memory: From Individual to Collective Constructions of the Past V *Cultural Memory and Historical Consciousness in the German-Speaking World Since 1500*, ur. Christian Emden in David Midgley, 19–37. Oxford; New York: Peter Lang.
2. Boym, Svetlana. 2001. *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
3. Brkljačić, Maja. 2003. *Tito's Bodies in Word and Image*. Dostopno prek: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=52691&lang=en (10. avgust 2016).
4. Deacon David, Golding Peter; Murdock Graham in Pickering Michael, ur. 1999. *Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. London: Arnold; New York: Oxford University Press Inc.
5. Eferl, Vito. 2016. Intervju z avtorico. Prek elektronske pošte, 12. avgust.
6. Farrel, Corcoran. 2002. The Political Instrumentality of Cultural Memory: A Case Study of Ireland. *Javnost/The Public* 9 (3): 49–63.
7. Gabriel, Ines. 2014. Intervju z avtorico. Celje, 21. avgust.
8. Gospodarsko razstavišče. 2014. *Tito – obraz Jugoslavije*. Dostopno prek: <http://www.gr-sejem.si/za-obiskovalce/pretekle-prireditve/sejmi-in-razstave/2016/08/23/378-Tito-obraz-Jugoslavije> (20. avgust 2016).
9. Grad, Damjana. 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 5. avgust.
10. Grah, Mitja. 2012. Titova štafeta in dan mladosti. *Delo*, 25. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/druzba/panorama/titova-stafeta-in-dan-mladosti.html> (6. april 2016).
11. Hadalin, Jurij. 2015. Polovična obletnica. Predsednik Tito je umrl pred natančno 35 leti in skoraj natančno 35 let po koncu druge svetovne vojne. *Delo*, 4. maj. Dostopno prek: <http://www.times.si/svet/polovicna-obletnica--7969f73d5286277e7b6ad391f6115bdbaba3a303.html> (1. april 2016).
12. Halbwachs, Maurice. 2001. *Kolektivni spomin*. Ljubljana: Studia humanitatis.
13. Hardt, Hanno. 2010. A Face in the Market: Photography, Memory, and Nostalgia V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 429–439. Washington: New Academia.
14. Hočevar, Dejan. 2015. Intervju z avtorico. Tržišče, 14. avgust.
15. Jevtić, Predrag. 2016. Intervju z avtorico. Koper, 18. avgust.

16. Jezernik, Božidar. 2013. Politika praznovanja V *Politika praznovanja: Prazniki in oblikovanje skupnosti na Slovenskem*, ur. Božidar Jezernik, 7–16. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
17. Kim, Gal. 2011. Antifašistična spominska obeležja: l'art pour l'art ali mitologizacija socialistične Jugoslavije? V *Politike reprezentacije v Jugovzhodni Evropi na prelomu stoletij*, ur. Tanja Petrović, 228–256. Ljubljana: Založba ZRC.
18. --- 2014. *Partizanski prelomi in protislovja tržnega socializma v Jugoslaviji*. Ljubljana: Sofia.
19. Košarkarski klub Mladost. 2016. *DAN MLADOSTI 21. MAJ 2016 - 3X3 TURNIR*. Dostopno prek: <http://kkmladost.org/sl/vsebine/dan-mladosti-21-maj-2016-3x3-turnir> (11. junij 2016).
20. Kovačević, Ivan. 2012. Jugoslovensko kulturno nasleđe – od jugoslovenske ideje do jugonostalgije V *Ogledi o jugoslovenskom kulturnom nasleđu. Zbornik radova sa naučnog skupa. Okviri konstruisanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa*, ur. Miroslav Niškanović, 7–19. Beograd: Srpski genealoški centar.
21. Kovačič Peršin, Peter. 1993. *Zaveza slovenstvu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
22. Krklec Gustav, Popović Jovan, Stuparić Darko in Zvrko Ratko, ur. 1975. *Mi smo Titovi, Tito je naš*. Zagreb: Spektar.
23. Luthar Breda in Pušnik Maruša. 2010. Introduction. The Lure of Utopia. Socialist Everyday Spaces V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 1–35. Washington: New Academia.
24. Mandelc, Damjan. 2011. *Na mejah nacije: Teorije in prakse nacionalizma*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
25. MAteX. 2016. *Triglavka, titovka in pionirska kapa*. Dostopno prek: <http://www.matex.si/novica.php?IDNO=11> (23. junij 2016).
26. Matul, Miha. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 5. september.
27. Mermolja, Ace. 1998. *Narod in drugi*. Trst: ZTT EST.
28. Mesec mladosti. 2015. *Koledar 2011*. Dostopno prek: <http://www.mesec-mladosti.si/trgovina> (27. marec 2015).
29. Mikeln Miloš, Jež Boris in Žnidaršič Joco, ur. 1991. *Slovenija 1990: Kronika slovenskega prelomnega leta v besedi in sliki*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.

30. MMC RTV Slovenija. 2015. *Zaradi slike Tita na policiji Leljak zavrnil zaslišanje*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/slovenija/zaradi-slike-tita-na-policiji-leljak-zavrnil-zaslisanje/371285> (1. september 2015).
31. Mosse, George L. 1977. *Nationalization of Masses. Political symbolism and the mass movements in Germany from the Napoleonic wars through the Third Reich*. New York: The New American Library Inc.
32. Ninković Slavnić, Danka. 2010. Celebrating Yugoslavia: The Visual Representation of State Holidays V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 65–91. Washington: New Academia.
33. Nora, Pierre. 1996. *Realms of Memory. Rethinking the French Past. Volume I: Conflicts and Divisions*. New York: Columbia University Press.
34. Novačič, Dejan. 2003. *SFRJ moja dežela*. Ljubljana: Orbis.
35. Petrović, Tanja. 2010. Officers without an Army: Memories of Socialism and Everyday Strategies in Post-Socialist Slovenia V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 93–118. Washington: New Academia.
36. Phillips, John. 1983. *Zgodba o Jugoslaviji*. Ljubljana: DZS; Beograd: Jugoslovenska revija.
37. Pogačnik, Franjo. 2014. Intervju z avtorico. Radovljica, 7. avgust.
38. Polak, Tjaša. 2012. Dan mladosti: Bratstva in enotnosti ni več, čas je, da se spoznamo takšne, kot smo. *Dnevnik*, 25. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042531670> (3. april 2016).
39. Politikis. 2015. *35 let od smrti diktatorja Josipa Broza Tita*. Dostopno prek: <http://www.times.si/svet/35-let-od-smrti-diktatorja-josipa-broza-tita--bd65a9b0a7df736595a6dc20720f27369415ac1b.html> (14. april 2016).
40. Pušnik, Maruša. 2006. Collective Memory in A Multimedia Age. *Javnost/The public* 13 (1): 89–102.
41. --- 2009. Documentaries and Mediated Popular Histories: Shaping Memories and Images of Slovenia's Past V *Technologies of Memory in the Arts*, ur. Liedeke Plate and Anneke Smelik, 188–202. New York: Palgrave Macmillan.
42. --- 2016. *Media memorial discourses and memory struggles in Slovenia: Transforming memories of WWII and Yugoslavia*. Neobjavljena izdaja.
43. Rothenbuhler, Eric W. 1998. *Ritual Communication. From Everday Converstion to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage Publications, Inc.

44. Simčič, Miro. 2007. *Tito brez maske*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
45. Stanovnik, Janez. 2011. *Osvobodilna fronta: Boj za prihodnost*. Ljubljana: Svobodna misel d. o. o.
46. Štaubringer, Zvonko. 1980. *Plamenica iz Kumrovca*. Samobor: "Zagreb"; Ljubljana: DDU Univerzum.
47. Trampuš, Jure. 2007. Plakatna afera: Zgodba o političnem plakatu ob dnevu mladosti leta 1987, ki je zamajal temelje Jugoslavije. *Mladina* 20. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/97147/plakatna-afera/> (28. februar 2016).
48. Velikonja 2013. Jugoslovenija – Slavljenje nekdanjih jugoslovanskih praznikov v današnji Sloveniji V *Politika praznovanja: Prazniki in oblikovanje skupnosti na Slovenskem*, ur. Božidar Jezernik, 111–133. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete.
49. --- 2008. *Titostalgija – Študija nostalgije po Josipu Brozu*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
50. Videkanič, Bojana. 2010. First and Last Emperor. Representations of the President, Bodies of the Youth V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 37–63. Washington: New Academia.
51. Zei, Vida. 2000. Esej o nostalgiji in Titu v mercedesu V *Vregov zbornik*, ur. Splichal Slavko, 191–198. Ljubljana: Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo; Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
52. Zonabend, Françoise. 1993. *Dolgi spomin: Časi in zgodovine v vasi*. Ljubljana: ŠKUC; Znanstveni inštitut filozofske fakultete.

PRILOGE

PRILOGA A: Intervju s Franjom Pogačnikom, 7. avgust 2014, Radovljica

Kje opazite največje razlike v praznovanju dneva mladosti nekoč v Jugoslaviji in danes v Sloveniji?

Razlike?

Ja.

Zoprno vprašanje. Kakšne bistvene razlike ni, razen, da smo vsi starejši.

Zanimivo. Samo to?

Ja, ker poglej ... Mi smo takrat praznovali, smo bili mladi in smo tekali naokoli z zastavami, pa rutke, pa kapice, pa vse te scene. Zdaj smo pa ravno tako vso ikonografijo in vse smo porabili. Imamo ravno tako Josipa Broza, samo, da ni Tito, ampak je Piko, Josip Broz Piko. Tito je drugače, ampak je on Piko po nadimku, ker je iz našega konca. On je igralec. Imamo tudi Jovanko, imamo vse. Imamo starodobnike, imamo himno jugoslovansko, ki se poje na prireditvi. Nikoli ne sme manjkati slovenska.

Kaj ne sme manjkati?

Slovenska himna. Jo dodamo zmeraj.

No, to je že razlika ...

Ni kakšne bistvene razlike. Ne.

Ampak, ko se je praznoval dan mladosti včasih ...

Je bila jugoslovanska himna. Ja, mi pa dodamo še slovensko. Zaobljubo imamo obvezno, pred pionirsko zastavo obljubljam. To je zmeraj, to ponavljajo obiskovalci in to pride tako, okoli tisoč ljudi, od petsto do tisoč ljudi. Saj to je krasen obisk, glede na kje smo, na majhnem ...

Se pravi velikih razlik nekako ni ...

Ne, razlike res ni, razen medgeneracijske, a ne. Vsi smo se postarali. Ampak zelo dobro je, ker je zelo veliko takih, kakor si ti. Zelo veliko je mladine, ki spoštuje to tradicijo.

Kakšne občutke pa praznik vzbuja v ljudeh, ki se udeležujejo prireditve? So občutki drugačni kot nekoč?

Ne, jaz mislim, da je isto. Pa poglej, zdaj, ko me sprašuješ, pa imam mravljince, zato, ker se spominjam teh dobrih časov. To je nekaj, kar je čisto tistega, spontanega, kar je ostalo v nas, ker v sebi dobro mislimo.

Bi lahko rekli, da je praznik izgubil svoj prvotni namen, pristnost? Glede na to, da se je včasih praznoval na stadionu, zdaj ni več na tako veliko ...

Glej, moram reči, da v bistvu ni izgubil pristnosti, je pa lokaliziran. To se ne dogaja samo v Begunjah, ampak recimo ima Velenje, ima Koper, sploh, da ne bi govoril o Kumrovcu, a ne. 25. maj je kljub vsemu še zmeraj praznik mladosti in to moraš zmeraj ... to je treba spoštovati. To je izredno dobra zadeva. Mi smo naredili v teh časih, ne vem, koliko športnih, kulturnih dogodkov. Ta zadeva je bila čustvena in čustvena je tudi zdaj.

Se pravi so ta čustva ostala ista?

Ista čustva. In to je res tisto, kako naj rečem, res dobro, no. Mi smo se združili, tisti, ki smo prej bili skupaj, smo se zdajle spet našli in se veliko več družimo, kakor smo se vmes. Vmes je nastal nek prazen prostor. In mi smo se, 2009 je bilo prvič, ko smo se mi spomnili, 2009, in od takrat se mi izredno več družimo, kakor smo se prej. Ta stara ekipa mladincev. Mi smo zdaj mladinci tako, ne ... v navednicah (smeh).

To potem tudi prenašate na mlade, a ne?

Absolutno. In mladi nimajo nič proti in mladi se radi družijo. In mladi se sploh nimajo kje družiti, tukaj po Radovljici in to, kam pa gre lahko, v lokal, nima kam iti plesat ... Mi smo imeli takrat, to je bilo na Bledu, v Radovljici ... kamorkoli si hotel, si lahko šel plesat. Si lahko punco vzel in si jo peljal plesat. Kaj pa zdaj?

Škoda potem, da je 25. maj samo enkrat na leto, ne ...

No ... Ej, pa še zdaj bomo eno pavzo naredili.

Zakaj pa?

Enostavno ... Kako naj zdaj človek reče? Enostavno je potrebno, vsake toliko časa narediti ...

Pavzo?

Ja, en ... ja. En kratek...

Tako, da se ljudje malo, pač, spočijejo, pa ...

Ja, ja, ja. Ker to je neka zgodovina in če boš ti vsakič šel tule isti ... to je tudi ...

Se naveličajo.

Ja. Tako. In potrebno, potrebno je lepo počasi, pa se spet pogovarjati z ljudmi in spet ... spet najti nove ideje, nove ... da kakšno novo sceno najdeš.

Saj sem na spletu videla, da nimate vsako leto te prireditve.

Imamo! Od 2009 do ... Ja, nisem, nismo potem ... Jaz sem malo lenoba in nismo dajali gor, malo so tudi SAZAS-i. To so krasni roparji.

Praznovanje tega praznika se je ohranilo več kot dve desetletji v samostojni Sloveniji.

Zanima me, kakšni so, po vašem mnenju, razlogi, da se je ohranil tako dolgo?

Z lahkoto.

Ne kako, ampak zakaj.

Jaz mislim, da tukaj sploh ni ... A zakaj?

Ja.

Zato, ker še zmeraj verjamem, da je ogromno ljudi, ki so zadovoljni, da je ... to se pravi, Angleži, Amerikanci, Rusi, to, premagala Nemčijo. Da smo se ...

Aha, zaradi tega, zgodovinskega ...

Ja. In da smo se kljub vsemu, da smo se prav odločili, da smo kljub vsemu, da smo na temu ... na temu koncu, na zmagovalni strani, da smo vedeli sploh pa da ... Sploh pa, da so partizani, da so vedeli, da ... Ne, oni so sploh vedeli, da se borijo za svoje, za domovino, za Slovenijo, a ne. Glejte, tukaj ... tukaj je en kup tega ... Ampak edini, ki so se za Slovenijo borili, so bili partizani, so bili za, za Slovenijo in tukaj je ... tukaj je pač ... Poglejte, tukaj so bili zraven Angleži, Amerikanci ... Vsi so prišli pogledat, kaj se v tej ljubi Sloveniji dogaja. Je pa dogodek super za nostalgike in zgodovinarje.

Zakaj ste se odločili, da boste obeležili ta 25. maj?

A moram po pravici povedat?

Seveda!

Tukaj, pri meni v lokalni, se stalno nekaj dogaja in smo rekli, kaj bo pa zdaj naslednja scena. In to je bilo nekje začetek aprila, pa pravi eden, kaj pa zgodovina.

Aha, je predlagal temo ...

Ooo! Mater, kaj pa, če bi dan mladosti naredili v Begunjah? Evo. Scena! Idejo rodi pogovor. To je bil preblisk in smo rekli, glej ga, zakaj pa ne bi to in to je evo ... traja zdaj že šest let.

Okej. A je tudi mogoče kaj denar vplival na to, da ste se odločili? Ste mogoče kaj zaslužili?

Ne, ne, ne. Imamo malo težav s pokrivanjem stroškov in tudi ... mi gremo vsako leto po prireditvi tudi na izlet, ampak si ga sami plačamo. Ker ostanek je ... sploh, če je slabo vreme, pa sploh nič nimaš. To je to, pa vsi zastonj delamo, razen bende moramo plačati, a ne. Recimo, šotor imam jaz, pa ga rentam brezplačno. To je neka skupina, ki smo kulturniki, zabavljači, športniki in vse živo.

Zakaj mislite, da so se obiskovalci udeležili te vaše prireditve?

To je pa sploh nostalgija, ker pridejo zelo različno, pridejo iz cele Slovenije, imamo objavljeno. Moram reči, da smo zdaj imeli ene trikrat slabe vremenske razmere, zaradi tega je bilo tudi malo manj ljudi, a ne. Mi smo, ta prvič, imeli ene dva tisoč ljudi, prvo sceno, pa je bilo vse na prostem, na nogometnem igrišču, pa so snemali RTV in POP TV. Saj me je skoraj

kap. Mi se zabavamo, tečemo ... to je bilo petek, sobota, nedelja. Ponedeljek je bila kao predaja štafete, ob osmih telefon. Halo, z RTV Slovenija kličemo, mi bomo pa šli zvečer posnet tole, na koga naj se obrnemo za komunikacijo.

Kako so pa zvedeli? To ste poslali sporočilo za javnost?

Saj smo poslali. Ja, to smo dali. Čez 15 minut, halo, POP TV, mi bi pa šli tole posnet, na koga naj se obrnemo ... (smeh). Mi smo mislili kar tako, malo, tam pri jurčku, malo tako narediti, saj veš. Potem pa takoj, pa oder, pa tisto. V desetih urah smo mi imeli vse narejeno, prireditven prostor smo naredili v nulo.

Mediji se kar odzovejo ...

Ja. Saj to, mislim, da je bila prva taka prireditev ... velika.

Od česa je najbolj odvisno, zakaj je prireditev najbolj obiskana? Zaradi kulture, športnega programa, ali Tita in Jovanke ... kaj najbolj pritegne?

Športne in kulturne prireditve so vse prej, to se dogaja v bistvu cel maj. Mi te stvari delamo cel maj, v lokalih, po ... vsepovsod. Kulturo, šport, turnirje, tenis, nogomet, košarka ...

To so tekmovanja?

Ja. To zmerom poteka, ampak 25. maj je pa vrhunec. To je pa tista žebljica na ...

Češnja na vrhu smetane?

Tako, bravo.

No, če se udeležuješ športno in kulturno, potem moraš priti, a ne?

Tako, tako. Pa izredno veliko je res, teh stalnikov. Jaz se spomnim, mislim, ko hodijo tu okoli ... Jaz sem bil sekretar mladine, tukaj v Radovljici, ZSMS, Zveza socialistične mladine Slovenije. To, tukaj mladinske delovne akcije, pa mladinske delovne brigade, pa vse... vsi ti pridejo. To so nostalgiki, to pogrešajo. Če bi jaz zdaj rekel, takole, dejmo, gremo v Bosno zdaj čistit tam, kjer so jih poplavili, ali pa v Srbijo, ali pa na Hrvaško, sej ni važno, dejmo, gremo za en teden dol, ti garantiram, da jih je en avtobus poln takoj. Ker to jim še zmeraj ... tudi, če smo majhno stari, ampak bi vzeli pa otroke s sabo tudi, a veš. Jaz grem, ampak ti boš tudi malo šel še zraven, da boš malo videl, kako se to dela.

Ima prireditev kakšno vstopnino?

Ne.

Kaj pa za udeležitev na športne dogodke?

Ne. Nikoli nič. Vse je prostovoljno. Dobimo brezplačno dvorano, dobimo brezplačno igrišče ... In vsi ljudje delajo brezplačno in to je to.

No, poleg vseh teh kulturnih in športnih dogodkov se pojavljajo izdelki s simboli dneva mladosti in Jugoslavije, ki se prodajajo. Zakaj mislite, da jih ljudje kupujejo?

Ne vem, mislim, da to ni ... to niti ni nekaj ...

Ni niti kaj?

Em ... glejte, verjetno so neki dogodki po Sloveniji, pa verjetno kdo išče, da najde, pa da kaj kupi. To je čisto tako.

Se vam zdi prodaja uspešna?

To težko rečem, nisem seznanjen ... Ne, to je tako. Ali pa kdo ima rojstni dan, pa, a ne, pa je bil pač v takemu času ... ne vem. To, če ima kdo kakšen recimo ... To je tako, če ima kdo kakšen rojstni dan, a ne, ali pa je bil prijatelj, pa je to, pa je mislil pač na levo, a ne, pa mu hočejo sceno narediti, ne, pa vzamejo ... pa vzamejo to zadevo, vzamejo pet rutk, pa pet kopic, pa to, pa da so malo oblečeni v pionirčke in to je to. Tako, da to ni neka scena, da bi bilo nekaj ...

Kakšne izdelke imate vi in kateri, se vam zdi, da se najbolj prodajajo?

Sploh nimamo značk, pa nič ... imamo rutke.

Ste imeli tudi majice?

Ja, tudi. Ampak to je, a veš ... To smo imeli pa bolj za svoje, tisti, ki so delali, pa to. Potem pa, če je še slučajno ... če je pa, kakšen, da je bil, je še kupil, pa to. Da bi zdaj rekel, majice

grejo, tisto gre ... Ker mi nismo neka trgovina. Mi prodamo, pa tisti, ki kupi ... pač kupi. On pa plača poštno stroške.

Na dogodku ste jih razdelili ljudem, ali ste ... ?

Več ali manj, ja. Več ali manj.

Okej, okej, razumem. A se vam zdi danes praznovanje dneva mladosti uspešno?

Jaz mislim, da še zmeraj. To je en dogodek, to je en res dogodek, ki ga nikoli ne boš pozabil, sploh tisti ne, ki smo bili v tistem času.

A se vam zdi, da se bo praznovanje dneva mladosti ohranilo v Sloveniji?

Absolutno.

Ja? Ni nobenih dvomov?

Za mene ne, jaz ga bom sigurno, bom tudi nadaljeval. Pri nas v društvu nas je neomejeno in bomo sigurno naredili ... ker, treba je ... Treba je majhno počit, treba je zato, zato, da se spet ljudstvo malo dvigne, ne moreš to ... Ker če ti goniš eno in isto, ne gre več, ne gre več. Treba je počit, potem se pa naredi.

Danes je praznik neformalen.

To absolutno, a nobeden mu ne oporeka. Mogoče mu, ampak ne na glas, nobeden ne teži, da je narobe. Imam občutek, da bo izginilo ... Ne, ne bo. Imam štiristo mejlov, to ni majhna prireditev.

Mislite, da praznovanje dneva mladosti ne bo enkrat popolnoma izginilo zaradi mlajše generacije?

Eni vedo, eni ne. Zmeraj je to dvorezni meč. Dejstvo je, da mladina živi v ... da smo potegnili mladino od teh računalnikov, to je katastrofa. To je tudi razlog, da smo organizirali, lahko dodaš tam zraven. Mi, stari, smo bili liderji. So se krasno odzvali, kljub vsemu je zmeraj veliko mladine.

Ste imeli kdaj kakršnekoli težave pri praznovanju?

Nikoli.

Kakšne komentarje ... nič?

Ne, ne, ne, ne. Ne, tisto, kar sem rekel, to sem povedal, da sem kakšen mejlček, sem dobil ... tak, da kdo se pač ne strinja. Ampak smo pač odgovorili v tistem normalnem, mirnem stanju, da ... Glejte, neko ima pač ikono praznovanja 25. maj, eden ima praznovanja ... glej, pač tako je. To je to.

Se pravi, ste kar pustili, lepo razložili in to je bilo to?

Jaz mislim, da tukaj res ni nobene težave.

Potem ni bilo kdaj, da bi kdo kdaj kakšno policijo klical, ali pa, ne vem.

Ne. Daleč od tega. Je kakšno tako pisemce, ... to pa ni prav, a ne, pa kakšni ste, pa kako morete, pa zakaj, a ne. Odgovor je bil pa nazaj brez problema, a ne. Mi imamo pač svojo ikono, vi pa svoje ikone in to je to.

Koliko vas pa recimo taka pisemca pa mejli kaj motijo?

Nič.

Nič?

Nič.

Aha, okej.

Zato ker, če si ti ... glej, če si ti človek, če si ti normalen, a ne, moreš dopuščati vsem, da lahko izražajo svojo svobodno voljo do česarkoli, a ne. Česarkoli. Zakaj bi se mogli mi vtikati v to? Mi živimo svoje, oni naj živijo svoje, vsak naj svoje in pač to je to. Ni panike.

PRILOGA B: Intervju z Ines Gabriel, 21. avgust 2014, Celje

Kakšne se vam zdijo razlike med nekoč in danes pri praznovanju dneva mladosti?

Ja, v bistvu se je pač včasih bolj govorilo o tem, da je to kot nek dan mladosti. Zdaj se še mogoče pač samo reče, 25. maj je bil včasih dan mladosti, ne. Ni pa zdaj, da bi se, ne vem, kakšne proslave, pa ne vem kakšni dogodki pač delali temu. Mislim, da smo se že pač toliko odmaknili, da v bistvu ni več take povezave.

Zakaj pa mislite, da smo se odmaknili? To moram vprašati.

Ja ... Glej, jaz konkretno ne vem, ampak, a veš, te generacije, ki so zdaj prišle, ne ... Jaz mislim, da se pač ne čutijo več nekaj povezane, no ... pač s tem, kar je bilo včasih in je pač to ...

Kakšne občutke je vzbujal včasih ta praznik in kakšne vzbuja danes?

Ja, v bistvu, jaz bi rekla, da je včasih vzbujal neko pripadnost mogoče, ne. Pač, dan mladosti ... ne vem, so bile verjetno neke proslave pa tisti pionirčki, pa to pa ono, pa v bistvu to je bil nek ... ne vem, nek praznik v bistvu, ne. Letos, mislim letos ... Zdaj, v tem času, se mi pa zdi da, pač se ne čuti več. Ni prisotno to, kar je bilo včasih, pa da je mogoče že to, če se samo omeni, da je 25. maj dan mladosti, da je to v bistvu že, ne vem, zelo veliko. To je tako, kot da rečeš, ne vem, ta in ta je dan zemlje, pa ... mogoče nekaj, a veš to, ko imamo, vsak dan je en ... dan zemlje, dan tega, dan proti tobaku, ne vem ...

Se pravi, nič posebnega, ampak je ...

Ja, tako. Pač, 25. maj, tam je in pač ... Nekaj takega, v tem smislu.

Bi lahko potem sklepali, da je praznik izgubil to svojo pristnost, to avtentičnost?

Ja, jaz mislim, da je, no.

No, kje pa to vi najbolj opazite?

Ja, meni se zdi, da ... Mislim, zdaj imamo mogoče dva pola, no. Eno je to, pač, kar se tiče samega praznika, drugo pa pač tudi, ne vem, problemi današnje mladine, recimo. Pač mladina se mi zdi, da pač tudi ni več to, kar je bila včasih, ne. Pač se mi zdi, da smo bili včasih bolj povezani, bolj tisto, ne vem ... skupaj, pa so se družili mulci, ne. Zdaj pa, a veš, si na facebooku pa, ne ... Okej, sej je dan mladosti, jaz sem doma na facebooku, pa je to to, ne. Pač, izgubilo se je s to tehnologijo in mogoče ravno to. Ker recimo tudi mi, ko organiziramo dogodke, je ... mislim, zelo težko spraviš ljudi ven. Res, mislim ...

Na splošno za katerikoli dogodek?

Ja, ja. V bistvu, nekaj časa nazaj, vem, da je bila na facebooku neka skupina V Celju nič ne dogaja, ne vem, če si kaj spremljala.

Sem slišala ja ...

Aha, no ... mislim, pač ljudje so zelo pljuvali, kako se nič ne dogaja, ampak, ko se pa kaj dogaja, pa nikjer ni nobenega, a veš. In to je žalostno, res, da se ljudje nekaj bunijo, ampak po drugi strani pa, ne ...

Okej. Praznovanje praznika se je ohranilo več kot dve desetletji v Sloveniji. Kaj mislite, da je razlog za to ohranjanje?

Zakaj se je ohranil ...?

Ja, razlogi, zakaj se je.

Jaz mislim, da so to pač, ne vem, naši stari starši, naši starši, ki so še vedno pač ... se spomnijo mogoče tega, kako se je včasih to praznovalo, ne. Pa, da je mogoče pač to razlog, da je še vedno pač prisoten, da pač vemo vsi, ne. Ampak v bistvu, če bomo razmišljali potem, tako, kot mi razmišljamo, mogoče, da pač to zdaj ni več pomembno za nas, potem, čez dve generacije, ne bo nobeden več vedel, po mojem, zakaj je to bilo včasih.

Kakšen se vam zdi glavni namen teh prireditvev, ki potekajo v Sloveniji za 25. maj?

Jaz mislim, da je namen katerekoli prireditve pač povezovanje ljudi, pač, da se imajo ... ne samo mladi, pač tudi kdorkoli pač pride, da se pač imajo fajn. V bistvu za mlade je to neka oblika itak zabave, sprostitve. To zdaj pač govorim za neke bolj koncerte, neke slavnostne prireditve so pač druga stvar, ko so pa mogoče ... pač imajo nek drug, globlji namen, ne.

Zakaj ste se vi, pri KŠOC odločili, da boste organizirali nekaj za dan mladosti?

Zato, ker v bistvu mi združujemo v klubu, v bistvu, dijake in študente, kar so mladi, ne ... in v bistvu iz tega smo potem izhajali, da je pač to za mlade, no.

In potem tudi povezava dan mladosti?

Ja, v bistvu, ne. Ker v bistvu dan mladosti je pač dan vseh nas, ki smo mladi, ne ...

Ali pa mladi po srcu ...

Tako. Mi v bistvu zdaj to, ja, tako zapeljemo, pač za mlade in mlade po srcu, no, tako da ... V bistvu, zato smo tudi mi prišli s tem portalom mladi.smo, a ne. Da veš ... tudi tisti, ki so, ne vem, že mogoče 30 let, pa se počutijo mlade, ne, da še vseeno spadajo sem recimo, ne, na ta način... Da v bistvu približaš ljudem stvari, ne.

To bi lahko rekli, da je bil vaš glavni motiv?

Ja.

A bi lahko rekli, da je bil tudi denar eden od motivov?

Motiv za? Za organizacijo?

Da zaslužite kaj od tega.

V bistvu, tako je ... Mi imamo pač konkretno nekaj sredstev namenjenih temu, da pač organiziramo take dogodke, ne. Nekaj se pač dobi še iz sponzorstev, nekaj se dobi iz razpisov in v bistvu nam je prva prioriteta narediti nekaj za člane in ponavadi se pač potrudimo, da imajo pač naši člani, kar se tiče teh dogodkov, pač zelo poceni ali pa v bistvu brezplačno, ne. Tako da, v bistvu pri nas... Mi smo pač neprofitno društvo in tudi ne delamo pač profita, to ni naš, pač naš namen. Tako da, v bistvu mi tega ne delamo zaradi profita, pač nikoli nismo in tudi nobena ta organizacija ne dela tega zaradi profita. So pa recimo pač... imaš pa druge, ki pač morajo delati to zaradi profita, drugače brez veze, da delajo. Ampak v bistvu društva in take organizacije, ne, mladinske ali pa študentske, kakorkoli, pač imajo v bistvu sredstva namenjena, da jih pač gospodarno pa namensko porabijo, ne. Ni zdaj, da bomo naredili, ne vem kaj, in bomo dali kar vse zastonj, ampak v bistvu mora biti malo zdrave pameti.

Torej člani so vam na prvem mestu, malo pa morate tudi gledati na sebe, da imate dovolj ...

Tako, tako. Ker, v bistvu, a veš, mi tudi recimo, ko smo delali ta mladi.smo, so člani vedno imeli zastonj, pač možnost karto dobiti. Vedno. Pa tudi lani, ko je bila, ne vem, na dan dogodka dvajset evrov karta, smo mi pač dali prej priložnost članom, da so pač vsi člani lahko prišli zastonj po karto, ne. V bistvu, pač nam je itak prioriteta za člane najprej delati in v bistvu jim pač hočemo ponuditi, pač, saj ne moreš dati vedno vsega zastonj ... Pa, da v bistvu, zagotavljamo tudi neke subvencije in neke popuste pač za člane ...

Na ta način se potem tudi privabi ljudi ...

Ja, ja, saj v bistvu nekaj mu moraš ponuditi, ne. Ker, v bistvu, tudi mi moramo članstvo zbirati, potem pa pač, več kot ponudiš članu, pač, rajši bo prišel.

Zakaj mislite, da so se obiskovalci udeležili vaše prireditve?

Ja ... jaz mislim, da zato, ker je to v bistvu bila res neka večja prireditev v Celju, mogoče iz firbca, mogoče zato, ker so se prišli pač zabavat, to v veliki večini, zato, ker se v Celju pač nekaj dogaja in pač morajo biti tam. Mislim pač ... razlogov je več, no. Vsekakor pa pač zabave pomenijo eno vrsto sprostitve in kdo pa ne gre rad ...

Od česa se vam pa zdi, da je najbolj odvisno, zakaj so te prireditve v Sloveniji bolj ali pa malo obiskane?

Jaz mislim, zdaj, kar v bistvu opažam v zadnjem času, se dosti pozna kriza, ne. Pač, s tem je povezana tudi vstopnina. Pač, višja kot je vstopnina ... Cena vstopnic je kar dosti pomembna, sploh med mladimi, ker v bistvu boš težko ti dobil, ne vem, od človeka deset evrov, potem pa, da ti bo še recimo kaj kupil za pit, ali pa kaj... Tako da, v bistvu mi odkar delamo prireditve se pač trudimo, da je čim ceneje, oziroma brezplačno.

Kaj pa recimo program prireditve, kateri bendi so, ali pa kakšne druga kulturna dogajanja ... Ali se vam zdi, da je cena najbolj vplivna?

Am ... čakaj, kako je že bilo vprašanje?

Kaj najbolj vpliva na to, da je prireditev zelo obiskana ali zelo malo?

Aha, okej. To sva rekli, ceno sva rekli, druga stvar so seveda nastopajoči, ne. Ker v bistvu, boljši kot imaš bend, ne ... Če boš ti tu dal zdaj en lokalni bend, ki ga pozna petdeset ljudi, veš, da ne boš imel takega obiska, kot če daš, ne vem, Big foot mamó, Mi2 ali pa Siddharto. To je pač čisto logično. Potem vpliva tudi na obisk, recimo, če se ti, recimo, če ti prireditev sovpada z drugimi prireditvami v okolici. To je tudi dosti velik dejavnik. To pač ugotavljamo, recimo, zelo že opazimo, če se v Celju, ne vem, tri prireditve, ali pa štiri dogajajo na isti dan, pač, ljudje se razdelijo. Saj ni toliko ljudi, da bodo prišli na vse prireditve, ne vem, enako ljudi, ampak, če je več prireditev, se pač ljudje razdelijo. To vpliva. Vsekakor tudi vpliva vreme. To je res velik dejavnik.

Zato pa, če imaš na zaprtem prireditvu ...

Tako, ja saj pač ... ajde, pač pozimi so prireditve noter, poleti so zunaj, samo, če imaš ti zunaj prireditev, pa da ti dežuje, bo ziher upad za tretjino, če ne še več. Tako da, nekaj dejavnikov je, no.

Zanimivo je to, da je cena prva.

Ja.

No, glede dneva mladosti se na trgu veliko pojavljajo poleg teh zabav in prireditev izdelki, v obliki kopic, rutic, rdeče zvezde ... Zakaj mislite, da ljudje danes kupujejo to?

Hm. Ne vem točno, kje jih kupujejo. Jaz tega še nisem v življenju videla, ne vem. Ne vem, kje se to kupuje. Mislim, mi tega nikoli nismo imeli, no. Pač, naš dan mladosti v bistvu ni bil vzporeden ... ne vem, tako kot je bilo včasih, pač Tito, pa ... In mi smo pač dan mladosti res imeli kot dan mladih, ne. Ne to, kot da častimo zdaj Tita, pa ne vem, smo pionirčki, pač ... Čisto drug pomen je bil. Recimo, tisto, kar se je prej takrat na Petričku delalo, pa vem, da bil tudi recimo CGP pa plakati, da so bili narejeni v tem stilu, s simboli. Takrat je pač v bistvu še bila neka povezava, zdaj pač rečemo, ne vem, na dan mladosti rečemo delamo dogodek mladi smo, ampak ima čisto drugo ... čisto drug pomen. Tako da, v bistvu, ne vem, mogoče kupujejo ljudje v spomin, ali pa kaj takega, no.

Tudi, če niste nikoli naleteli na to, se vam zdi, da je prodaja simbolov dneva mladosti uspešna?

Jaz mislim, da ... Tako bom rekla, nekaj srednjega, no.

Kateri izdelki pa mislite, da bi se najbolj prodajali?

Jaz mislim, da vedno se prodajajo majice. Ker, recimo tudi, ne vem, po kakšnih festivalih ... zelo se prodajajo te majice, recimo. Mogoče kakšne majice, ali pa kake kape, recimo. Ne vem, drugega pa ne vem, zdaj, da si boš kupil značko ... pa težko, ne, ali pa broško ali, ne vem, karkoli. Mogoče takšne uporabne zadeve, če že.

A mislite, da je praznovanje tega praznika uspešno, da ima perspektivo v Sloveniji?

Ja, jaz mislim, da ... Ima jo, ampak v drugi obliki. Ni več vzporednice z nekoč, ni to v čast Titu, ne. Praznuje se kot nekateri svetovni dnevi, ne vem, dan zemlje ... Mislim, da je uspešno.

Boste še kdaj organizirali svojo prireditev?

Mislim, da jo bomo drugo leto spet. Letos je nismo zaradi finančnih in programskih situacij. V bistvu smo dobili kar nekaj feedbacka, a bo, ali ne bo. Dobili smo tudi potrditev, da jim je všeč in da bi radi še.

Ste imeli kakršnekoli težave z vašimi dogodki na dan mladosti, ki ste jih organizirali?

Pri vsakem projektu pride do kakšnih zapletov, tudi mi nismo bili izjema. Gre za neke manjše zaplete, ki je jih rešuje sproti in tako na dogodku sploh ni opaziti, da bi prihajalo do kakršnih koli nevšečnosti. Ljudje pa, saj veš kako so, nekateri navdušeni, drugi nevoščljivi ...

PRILOGA C: Intervju z Damjano Grad, 5. avgust 2015, Ljubljana

Kje opazite vi največje razlike v praznovanju dneva mladosti danes in nekoč?

Am, v bistvu se zdaj to vrača. Nostalgija po Jugoslaviji, zato, ker smo padli pač v tako obdobje, ko nam ni ravno najlepše. In se mi zdi, da se ljudem čedalje bolj kolca po tistih časih, ker, kljub vsemu, takrat je bilo vsega dovolj. Vsi so imeli službe, vsi so lahko gradili hiše, vsi so imeli lahko kredite. Lahko so jih odplačevali. Zdaj tega ni več in se mi zdi, da se vrača ta nostalgija. Sploh recimo, bom rekla, od mojega letnika naprej, mi, ki smo še doživeli ta socializem, da se ga še spomnimo, da smo ga še praznovali, recimo ... Jaz sem še kurirčkovo torbico nosila. Recimo, mi smo šli še, ko je Tito prišel v Ljubljano, smo še zmeraj z zastavicami mahali. Tako, da se jaz tega še spomnim in se mi zdi, da se vrača to, da bi bilo fajn, da bi bili skupaj. Še vedno. Je pa drug sloj, bom rekla »janševci«. Jaz sem imela tudi gor v lokalni velik problem. Recimo, ko smo imeli praznovanje tega 25. maja, so ti, ki so janševci, bojkotirali in niso prišli, ker so bili strogo proti temu, da se to praznuje. Jaz mislim, da je še vedno tisto, da ... Jaz ne bom rekla recimo, da so Hrvati, Bosanci in Makedonci južni bratje, ampak jaz še zmeraj malo živim v temu, da smo pač vsi eno. Čeprav smo se odcepili, čeprav smo samostojni, čeprav sem podprla to, da smo samostojni, ampak še zmeraj čutim neko povezanost.

Zaradi tega, ker je bilo lepo ...

Tako, zato, ker je bilo fino, ker smo vsega imeli, ker so moji starši lahko recimo hišo v tistem času naredili, gostilno so lahko odprli ... Dobro smo živeli, dobro smo bili situirani. In vsi. Jaz recimo tudi opažam, pri poslu, kako je bilo takrat, pa kako je zdaj. Sem delala takrat v gostinstvu in zdaj delam v gostinstvu in sem opazila, da takrat se je veselilo, takrat se je živelo. Zdaj se pa ljudje preživljajo. Takrat, ne vem ... če je bila žurka, se je žuriralo. Zdaj se ga pa napije, zaradi tega, da se pozabi vse, kaj se tukaj dogaja. In ni več tistega veseljačenja, bom rekla, tistega spontanega veseljačenja, ko srečaš prijatelja, da greš na pivo, dva, tri, pa se smejita, ampak greš na pivo, dva, tri, pa utapljaš tiste depresije od službe, od politike, od ... Ni več tistega veseljačenja, pristnosti.

Ampak pri samem praznovanju pa ne vidite, oz. ni nekih velikih razlik za vas?

Za mene ne. Ne.

Torej tudi iste občutke kot je včasih vzbujal, vzbuja zdaj?

Tako, tako.

Se vam zdi, da je mogoče izgubil svoj namen, svojo pristnost?

Ja, definitivno jo je izgubil zato, ker pač takrat smo vsi vedeli, kaj praznujemo. Tako da, pač, samo obujamo spomine na tiste čase. Zdaj ne praznujemo, kao, Titov rojstni dan, ni štafete mladosti, ampak pač, vse skupaj je spomin na lepe dni, ki so bili.

In v tem smislu je drugačen. Saj vsak praznik, ki ni več uraden, je drugačen.

Tako.

Glede na to, da se je praznik ohranil več kot dvajset let, a ne ... Zakaj mislite, da se je ohranil?

Bom rekla, da je spet zaradi tega, čedalje bolj se nam kolca po tistih časih in iščemo vzroke ... V bistvu iščemo vzroke, da lahko nekaj priredimo, neko prireditvev, ali pa karkoli, neko praznovanje, zato, da poskusiš ... Ker, kaj se zgodi? Če ti praznuješ 25. maj, se pogovarjaš o tem, kako je bilo, ne. In spet, v bistvu, se spomniš tistih lepih dni, ker so bili lepi dnevi. Jaz vem, da takrat, ko je bila štafeta mladosti, to smo bili vsi pred televizijo napopani na tiste sedežne garniture in smo bulili. To je bil nek vau! Prestiž, ne. To je bilo nekaj ... Zdaj vsi praznujemo. Sej pravim, sej tudi na teh dogodkih zdaj, se pogovarjaš o tistih časih, kako je bilo.

Se pravi, tudi če niste sodelovali, če ste samo gledali po televiziji, že to je bil tisti občutek, da ste v povezani...

Ja, ja. Sigurno.

Zakaj ste se pa odločili, da boste obeležili ta dan? Zaradi istih razlogov?

Ne. Bom povedala, zakaj. Ker tam, kjer imam jaz lokal, ima en gost naš na 25. maj rojstni dan. In pri meni praznuje rojstni dan in se vedno, nostalgичno, on obleče v Tita. Potem ima štafeto mladosti po Zaplani in potem ima on spremstvo, ima Jovanko zraven, ima tiste ta stare policiste v uniformah. Program imajo tisti, ki imajo rojstni dan. Mi jih pač samo podpiramo.

U, to je pa na veliko potem...

Ni na veliko ... pač njihov ... V bistvu smo to razvili iz njegovega rojstnega dne na vesplošno praznovanje v lokalnu. In izobesimo tudi jugoslovansko zastavo in imamo sliko od Tita noter. Pač, se poglobimo v tisti čas in takrat smo imeli še dinarje in smo natisnili take dinarje, da smo z dinarji plačevali.

Kaj pa glasba, ste jo tudi imeli tako bolj jugo rock?

Ja.

A ste ga obeležili samo enkrat?

Ne. Letos smo imeli tretjič.

Kakšen je bil pa glavni motiv? Samo ta rojstni dan? Ni bilo to za kakšen dobiček, da bo več obiskovalcev, ali pa ...?

Vsa gostinstva stremijo za tem, da naredijo nekaj še zase. To je logično. V bistvu takrat, ko smo se dogovarjali za ta rojstni dan, sploh nisem pomislila, da bi to lahko dobiček dobil. Sem videla, da se da iz tega dobiti tudi dobiček. Prvič ni bil namenjen temu, naslednjič smo pa to še tako malo bolj razširili in malo bolj pompozno naredili in je bil tud dobiček. Malo več. Ni pa, bom rekla, če ... Zdaj bom malo zamenjala temo. Če boš ti razmišljal v svojem lokalnu samo na dobiček, boš propadel. Zato, ker bodo ljudje to spoznali, da ti gre samo za denar. Delati moraš tako, da je prijetno ljudem in delati stvari, ki ljudem pašejo. Ne moreš biti samo kapitalist. Moraš gledat, kaj ljudem paše, kakšna muzika jim paše, kakšen praznik boš poudaril ... Na Zaplani gor je recimo je polno ljudi, ki je krščansko usmerjenih in recimo, za njih je velika noč velik praznik in vse skupaj in se mora tudi to poudarjati. Jaz sem ateist, se ne opredeljujem v nobeno vero, ampak moraš pa gledati, kaj ljudje poudarjajo in s tem moraš živeti. Sploh pa, ker je to na vasi, je to še toliko bolj izrazito. Vmes tudi lahko narediš kar hočeš, pa ti noben ne bo rekel, ja ti si pa ta rdeč, ti si pa ta bel, ti si pa ta rumen, ti si pa ... Na vasi se veliko več pogovarjamo s svojimi gosti, veliko več sodelujemo in se to bolj čuti, ne.

Zakaj mislite, da so se obiskovalci udeležili vaše prireditve?

Ravno zaradi te nostalgije po Jugi. Mislim, to je povezano eno z drugim. Gor veliko mladih odhaja, ne. Ostajajo, bom rekla, od moje generacije nazaj. Recimo gor imajo vikende ti starejši, ki so že zdaj v penzionu, pa imajo gor vikende in so to moji gostje. Potem, ti domačini, ki so, so več ali manj, bom rekla, bolj 40 plus. Mladi odhajajo, se priženijo, ne vem, v mesta, recimo v Ljubljano. Zelo malo je mladih gor, da bi zdaj rekla, da jim paše v bistvu ta ... Bom zdaj rekla spet, ta beli in ta rdeči, enim paše, enim ne. Ampak tisti pač, ki se vidi tam, je prišel na ta dogodek. Nekaj jih je tudi z Vrhnike prišlo, ki se jim je zdelo zanimivo, da se spet ohranja ta praznik.

Aha. Od česa pa mislite, da je odvisno, da bo prišlo veliko ali pa malo obiskovalcev? Je bolj od tega, kako je program zastavljen, zaradi tega, ker pride Tito ...

Pri meni recimo, je zelo odvisno od vremena. Ja, zato, ker jaz sem malo višje, jaz sem na šestopetdesetih metrih in veliko jih pride recimo s kolesom, veliko jih pride po peš poteh.

Se pravi, je tudi odvisno od lokacije ...

Tako. Potem je pa tako, koliko imaš nostalgije po Jugi in privlačnost dogodka. Jaz zmeraj tako pravim. Več v eno stvar vložiš, več dobiš, ne. Bolj se potruđiš, več dobiš. Če je to samo ne vem, da rečeš ja, juter bomo imeli pa vodka party, pa boš povedal trem ljudem in bodo trije prišli. Če pa to že en mesec prej razglašaj, pa imaš tablo zunaj, pa daš na facebook, pa daš na

internetno stran ... To vse je povezano. Pa tudi to, koliko ti je ta program blizu, ali se vidiš v tem programu, ali se ne vidiš v tem programu, ne.

Ste imeli kakšne probleme kdaj?

Nobenih.

Nobenih?

Razen, tako bom rekla, besedno, od tistih, ki so nasprotniki. So se pač odstranili. Da bi bil pa kakšen izgred, ali pa, ne vem, provociranje, pa ne.

Tudi ni kakšna policija prišla ali kaj ...

Ne, ne, ne.

Je prišlo veliko ljudi?

Ja.

So bili večinoma starejši, mlajši?

Sej pravim, od moje generacije naprej, štirideset plus. Večinoma so bili ti, čeprav tudi mladi, potem, ko so videli, da je en tak dober žur, so vstali in so bili z nami in so se vživeli v dogodek in to je to.

Ste imeli vstopnino?

Ne.

Ste za dan mladosti kaj spremenili cene hrane in pijače?

Ne, cen nismo spreminjali.

No, poleg vseh teh prireditev, ki jih vidimo v Sloveniji na dan mladosti, se prodajajo tudi določeni izdelki, te kapice, rutice in drugi simboli. Zakaj mislite, da ljudje to kupujejo?

Po mojem, zdaj bom spet rekla, spet nostalgija. Takrat, bom rekla, mogoče nismo vedeli, kaj dejansko imamo. Nismo se zavedali tega, da nam je bilo takrat veliko bolj lepo kot zdaj. Tisti moment je bilo to samoumevno. V bistvu, slabše ne mora biti. Zdaj smo pa prišli do te faze, ko nam ni več tako lepo, kot je bilo takrat. Se mi zdi, da to potem vse skupaj za sabo potegne in nakupovanje spominkov in udeleževanje takih prireditev in ... Ne vem, se mi zdi, da to eno z drugim potegne vse za sabo. Zdaj pa sploh, se mi zdi, da zgodovino med drugo svetovno vojno, kot tako, jaz ne vem, kakšna je bila dejanska, ker nisem takrat živela, ampak se mi zdi, da jo zdaj izkrivljajo, da jo prikazujejo čisto v drugačni luči, kot je dejansko bila. Tudi zdaj, recimo, s temi razpravami, se mi zdi, da samo še napihujejo vse skupaj, namesto, da bi pustili to kot del zgodovine. Se mi zdi, da ves ta gnev in to prikazovanje zgodovine v drugi luči dejansko, po moji presoji, to vse skupaj še bolj pospešuje vso to praznovanje, nakupovanje in vse drugo. Se mi zdi, da so to zgodovino, ki je bila dejanska, čisto izkrivili in da so jo preusmerili čisto v drugo smer in da je v tem času čisto preveč pogrevanja za nazaj in ubadanja, kaj se je zgodilo, ne vem, sedemdeset let nazaj. Glej, zdaj živimo to življenje, boriti se moramo za jutri, ne za včeraj, v končni fazi. Kar je bilo, je bilo.

Se vam zdi ta prodaja izdelkov uspešna?

Ne vem, ne poznam toliko tega trga.

Bi mogoče vedeli, kaj se najbolj prodaja?

Ne, tukaj sem pa čisto prazna.

Ali mislite, da se bo praznovanje dneva mladosti nadaljevalo?

Jaz mislim, da bo čedalje bolj aktivno in atraktivno, zaradi tega, ker dokler ne bomo prišli iz te recesije, mislim, ne vem, ali je to sploh še recesija, ali je to že vse umetno prikazano, ne vem ... V glavnem se mi zdi, da se bodo ljudje zatekali še vedno in še bolj k tem prireditvam in pričevanju tistega, kar je bilo. Tako da, se mi zdi, da bo. Čedalje več.

Tudi čez 50 let, ko bo večina generacije iz socializma izginila?

Dokler bo ta generacija ostala, ne vem, recimo moja generacija, sedemdeset letnik sem, jaz sigurno bom nadaljevala. Tudi, recimo s sinom, ko sva se pogovarjala, mami, kaj ti pa zdaj 25. maj ... to je že, halo ... preteklost. Ja, in sem mu povedala, kakšni časi so bili takrat, kaj se je vse takrat dalo in jaz bom sigurno vlekla to naprej. Ne vem, kako to zdaj ostali ...

Verjetno je to tudi dobra tržna niša za določene, ki bodo tudi vlekli. Kljub vsemu, vse skupaj delaš zaradi tega, da uspeš v nečem, ali je to v trgovini, ali je to v gostinstvu, ali karkoli ... In, če vidijo, da je to neka dobra tržna niša, ne vem, zakaj ne bi vlekli naprej.

Torej, boste še organizirali ...

Ja. Ja, definitivno. Mislim, da večkrat.

PRILOGA Č: Intervju z Dejanom Hočevarjem, 14. avgust 2015, Tržišče

Kje vidite največje razlike v praznovanju dneva mladosti danes in v Jugoslaviji?

Pa dejansko vidim, da v Jugoslaviji, mislim, da je bilo to precej bolj prisiljeno, ker je dejansko bilo kot nek tak obvezen »mus«. Ljudje so praktično kar morali sodelovati, dočim se zdaj to bolj spontano dogaja. Dejansko tudi pri sami organizaciji dogodka smo sami prostovoljci, ne. Ni, ni tega pompa, to se zdaj zmeraj dogaja v bolj nekih lokalnih okoljih in je tudi bolj pristno.

Kakšne občutke je po vašem mnenju vzbujal nekoč in danes? So občutki isti, ali ne?

Danes je predvsem samo nostalgija. Ljudje se spominjajo, kako je bilo lepo včasih, spominjajo se, v bistvu, samo lepih stvari v Jugoslaviji pa v socializmu. Pozabili so tudi tisto, da je bilo treba iti po kavo v Avstrijo in po kavbojke v Italijo. Spomnijo se samo lepih stvari. Če pa pogledamo, na primer, včasih je bilo dosti več druženja med ljudmi, kot je pa danes. Danes vsi nekam hitimo, vsak je zaprt med tiste svoje štiri stene, pa služba, no, služba seveda, kdor jo ima. Ogromno brezposelnosti, kar je včasih ni bilo. Tudi zaradi tega ljudje mogoče z nostalgijo gledajo nazaj, ja včasih je pa bilo boljše, vsak je imel službo, ne vem ... Čeprav moja mama, na primer, ne, ki je letnik petintrideset, pravi, da ni res, da je zdaj slabše, kot je bilo včasih, samo pravi, zdaj smo bolj zavistni, kot smo bili včasih (smeh). Kar je tudi mogoče zanimivo omenit.

Bi lahko rekli, da je praznik izgubil svoj prvotni namen, svojo pristnost?

Pa dejansko zdaj je dan mladosti organiziran čisto bolj, bom rekel, iz drugih razlogov, kot je bil včasih. Včasih smo praznovali rojstni dan maršala. V bistvu, včasih se je to moralo praznovati. Se še spomnim, ko sem bil pionirček, dejansko smo morali sodelovati v teh dogodkih. Sicer kot otroci tudi nobeden ni razmišljal, ali je to prav ali ni, nas so usmerjali v to. Dejansko je bil to šolski program, saj ni bilo drugega šolskega programa. Če nič drugega si moral z zastavico stati in tam mahati, ko se je ta štafeta mimo peljala. Če si manjkal, si moral imeti opravičilo. Danes pa ni obvezno, danes se pa tega udeleži kdor hoče, v končni fazi.

No, dan mladosti se je ohranil več kot dve desetletji v samostojni Sloveniji. Zakaj mislite, da je prišlo do tega?

Pa v bistvu ohranil ... Zdaj se je šele ponovno, bom rekel, po dvajsetih letih začel obujati. Če gledamo tam v devetdesetih letih, se pravi prvo desetletje Slovenije, tega praktično nikjer ni bilo. Takrat se je iz leta v leto živelo boljše, standard je bil vsako leto boljši. Tako da, dejansko ni bilo neke potrebe po nekem spominjanju na stare čase. Da se je pa to začelo zdaj obujati, je pa zgolj posledica tega, da je kriza vse hujša in hujša. Večina naroda zasluži vsak mesec čedalje manj in čedalje težje živijo. Potem pa glej ... to je ena od stvari, da se malo odklopijo. To je pri dnevu mladosti prav očitno.

Kakšen se vam pa zdi namen vseh teh prireditev po Sloveniji?

Namen tega dneva mladosti, konkretno pri nas, je predvsem druženje. To je največ. Da pa je zraven ta program, prihod maršala Tita in vsa ostala ikonografija zraven je pa, bom rekel, en del ikonografije. To je podobno, kot če bi neko maškarado naredili. Nek dodatek je, namesto, da se samo vozimo naokoli s starodobnimi avtomobili, imamo zraven še en program. In ob dnevu mladosti je ta program vezan na jugonostalgijo.

Zakaj ste se odločili, da boste obeležili ta dan?

Ja, v bistvu tako je, mi vsako leto organiziramo to dirko s starodobnimi motocikli. To je bilo letos že šestnajstič. Smo pa gledali, da je koledar v celem letu dokaj prazen. In smo se spraševali, zakaj ne bi še en dogodek organizirali. In potem je pač ideja padla, ko smo imeli sestanek, da bi pa mogoče ... včasih smo praznovali dan mladosti, zakaj pa ne bi to naredili.

Se pravi koledar je bil prazen večinoma v maju, ali kako?

V bistvu koledar naših dogodkov. Začetek pomladi se organizira blagoslov starodobnih vozil, potem ta dirka je sredi avgusta, oziroma v začetku avgusta, vmes pa ni nič.

In potem je bila to spontana odločitev?

Spontano je bilo, čisto na brzino smo se zmenili.

Pa so bili vsi takoj za?

Vsi. Ni bilo nobenega skeptika. Klub ima sicer članov sto sedemdeset, ampak tisti, ki delamo in se udeležujemo vseh delovnih akcij, nas je pa okoli deset, tako da sprejemamo vse odločitve potem. Saj nekdo, ki ne pride na sestanek, jih ne more, logično.

Je bil mogoče kakšen dobiček, oziroma denar tudi razlog, da ste ga organizirali? Ste mogoče kaj iztržili iz tega?

No, vsekakor zmeraj nekaj iztržka je. Saj ne moreš delati dogodka, da boš šel v minus. Sicer zmeraj obstaja potencialni strah. Prvo leto na primer je bilo dokaj klavrno. Vse smo super izpeljali, potem pa je, ko bi morali imeti zaključek dogodka tukaj pred klubom, začelo deževati, tako da je veliko ljudi šlo. Takrat ravno ni bilo nekega dobička. Tudi tu so dobički, kaj jaz vem, okoli dvesto, tristo evrov, ampak to je za naš mali klub kar precej, je kar v redu. Vseeno je boljše dvesto evrov plusa kot pa dvesto evrov minusa, ne. Potem bi mogli iz svojega žepa, oziroma iz članarin pokrivati to izgubo. Pač, če bi se to zgodilo, bi to morali narediti.

Ni bil pa to prvi razlog?

Ni bil to prvotni namen, ne. Sigurno je super, da je plus, ampak prvi namen je tak, kot sem omenil že v samem štartu. Druženje. Zabava. Fešta. Da ni vsak doma nekje pred televizorjem, ali pa pred računalnikom. Tega je čedalje manj, da bi se ljudje družili, in taki dogodki so prvovrstni za te zadeve.

Kdo pa vse pride recimo? A je dosti obiskan? To mi malo povejte ... So obiskovalci starejši, mlajši?

Pa mešano, in starejši in mlajši. Sploh dokaj je zanimivo, na primer, ko se pelje povorka in ko je v povorki maršal v odprtem Cadillacu, se tudi zgodi, da srečamo kje kako mamico, ki kar zajoka ... začne jokati.

Vau. Res?

Tudi to se dogaja. Take mamice se spomnijo samo tistih pozitivnih časov socializma.

Pa tudi dosti čustvena je bila ta zadeva ne?

Ja, tako, tako.

Ali pride veliko ljudi?

Dejansko jih pride precej, saj je v kraju, kjer se ne dogaja veliko, to prvovrsten dogodek.

Ste imeli kakšno vstopnino?

Ne, sploh ne. Vstop je zmeraj prost.

Saj, če že kdo, potem imajo klubi vstopnino, ko organizirajo te jugo party-je...

Ja, to je čisto druga zadeva, vse je odprto. Ne računamo tega, če nekdo pride pogledat.

Zakaj mislite, da so se obiskovalci udeležili prireditve?

Če pogledaš tako, imajo ljudje v mestih muzeje, imajo gledališča, imajo športne prireditve, na deželi pa tega ni. Se pač ljudje organizirajo v društvih in če neko društvo organizira nek dogodek, normalno, da se ga udeležijo, ne.

Tako kot gasilska veselica recimo, ne?

Tako ja. Tudi, ta dogodek mi zmeraj speljemo v sodelovanju z vsemi lokalnimi društvi. Pa društvo vinogradnikov, pa kolektiv kmečkih žena, pa društvo podeželske mladine in še in še

bi jih lahko naštel. Take dogodke dejansko moraš speljati z roko v roki. Vse je bazirano na prostovoljnem delu in če si društva med sabo ne pomagajo, boš težko izpeljal takšno zadevo.

Pri čem recimo vam pa pomagajo?

Ja, na primer, ko je panoramska vožnja s starodobnimi vozili in povorka z maršalom Titom in pionirkami, so določene postojanke. Da bi se samo vozili naokoli je brez veze. Na teh točkah te, na primer, društvo vinogradnikov ali pa kolektiv kmečkih žena, pogosti. Pripravijo hrano in pijačo in se pač eno uro tam dogaja nekaj, na tisti točki. Ni namen, da bi se samo vozili.

Je tudi kdaj kakšna zapora ceste?

V bistvu mi to zmeraj prijavimo policiji, zaporo ceste pa delamo tako, z lokalnim motorističnim društvom. Oni nam zapirajo te stranske ceste, da je povorka lahko nepretrgana, da ti ne vpadajo drugi avtomobili noter vmes. Zmerom pride tako, ene deset motoristov in oni se peljejo naprej in stranske ceste zapirajo. Ni pa to, da bi bila kompletna zapora cele ceste za določeno časovno obdobje. Nismo več v socializmu kot včasih (smeh).

(Smeh). Če bi bil Tito res tukaj, potem pa bi bila zaprta cesta ne ... Potem se jaz ne bi mogla pripeljati (smeh). Aja no, ste imeli kdaj kake probleme? Kakršnekoli?

Ja, komentarji na dogodku so bili problem. Kar je bil pa največji problem ... to je bilo pa, ko smo imeli drugo leto ... ja drugo leto, ko smo imeli, lani. Takrat smo se odločili, da ne bomo imeli zaključka tukaj pred domom, ampak smo imeli zaključek v Sevnici. Takrat je pa sevniška godba organizirala festival godb, ki so prišle iz Hrvaške, Srbije in Madžarske in je bil dol v Sevnici zaključek. Mi, vsi udeleženci dogodka, smo imeli majice dan mladosti in zadaj Titova slika. In, ko smo tam sedeli v tistem prireditvenem prostoru, je prišel organizator od te sevniške godbe, s katerim tudi dosti sodelujemo pri vseh dogodkih, tudi sem nam pridejo igrati, in nam povedal, da je dirigent ene godbe s Hrvaške zatežil, da ne bodo igrali, dokler ne bomo mi teh majic s Titovo podobo dali dol.

Madona!

Ja. Večina od nas se je razjezila. Jaz sem rekel, tamle v Kumrovcu jih bo jutri deset tisoč, pa naj gre gor, pa se naj jezi. Da kaj zdaj tu fantazira ... Ampak on ni hotel ... niso hoteli nastopati, dokler nismo vsi slekli majic, no, saj smo šli potem z dogodka.

Aha, ja. Itak, da jih niste slekli in bili tam zgoraj brez ...

Ne, so nam prinesli druge majice, da se bomo preoblekli.

Za vse? Joj, koliko vas je pa bilo?

Ja, za vse. Pa bilo nas je ene trideset s temi majicami. Mislim, katastrofa. V glavnem, organizator se ni hotel zameriti, bom rekel samo, tipična slovenska drža. Brez hrbtenice. Sevniški organizator ni imel hrbtenice, da bi mu dejansko povedal, kar mu gre. Oni bi morali reči, okej potem pa spokaj. Saj imaš še štiri druge godbe, saj ne rabiš te. Tako smo se pa v bistvu pobrali z dogodka, potem smo pa vseeno lahko tukaj nadaljevali. Potem je bilo pa v redu. No, v glavnem, to je bil mogoče tudi potem razlog, da je zmeraj boljše, da imamo zaključek tukaj pred klubom, kjer smo mi gospodarji, ne nekdo drug, in lahko počnemo, kar nas je volja.

Drugače pa drugih problemov niste imeli? Medijske objave, facebook in to ...

Razen tega, kar smo imeli v Sevnici in poleg teh komentarjev, drugih problemov ni.

Tudi na facebook-u ne?

Na facebook-u ni problem, na facebook-u jaz lahko brišem komentarje. Tisti, ki so žaljivi, jih vržem stran. Problem je pa tisto, pri objavljanju v medijih, tam pa komentarjev ne moreš brisati. Tam pa pač ostanejo. Tu bolj mogoče ... Dejstvo je, da imajo zlobne komentarje ponavadi tisti, ki nikoli v življenju niso nič naredili in organizirali, znajo pa biti pametni, ko zadeve pelje nekdo drug.

A vas kaj prizadenejo?

Pa dobro mene to ne prizadene, ker v končni fazi, tudi v poslu, ki ga delamo, marsikaj doživiš. Itak, to je bilo zmerom.

Torej že malo pričakujete kaj takšnega, ne?

Ja. To bolj prizadene predsednika našega kluba. On pa se za vsako ... pa kaj so to pisali, pa tole, pa glej, pa mislim ... Sem mu že milijonkrat rekel, pa Toni, ne beri tistih komentarjev. Preberi članek, ki sem ga napisal, tisto dol pa ne beri več. Eni te isti zmeraj pišejo. Bedarije, ne. Zanimivo je na primer, janševci, to, tisto, tretje ... glej, pri nas teh delitev ni. V končni fazi na ta dogodek pride tudi župnik. On tudi nam na primer tudi blagoslovi avtomobile, motorje, karkoli. In to, da kakšen deci spije, pa malo počveka. Tako da, te delitve so brezvezne. Narod je zaveden, kar se tega tiče.

Glede dneva mladosti?

Ne glede dneva mladosti, glede teh delitev. V končni fazi, a ne, če pogledaš, večina ljudi se ne bi rada s tem ukvarjala. Mi živimo danes, ne kaj je bilo pred sedemdesetimi leti. Gledati moraš naprej, ne pa toliko nazaj.

Kako pa poteka ta prireditve, ki jo imate na dan mladosti?

Začnemo tukaj. V bistvu se začne tako, da se prvo ljudje tukaj začnejo zbirati, zberemo prijave tudi za te, ki bodo s starodobnimi vozili v povorki. Podelimo, mislim pač, prodamo, tiste bone za hrano, tudi na samih postojankah. To, v bistvu, že v okviru štartnine, pokasiramo. Zajtrk za zjutraj je ponavadi pečena jajca.

To pridejo ljudje že zelo zgodaj zjutraj ... in imate zajtrk ...?

Pred deveto. Ob osmih naprej se začne dogajati. Ja, prvo je zajtrk. Ob devetih ne moreš golaža deliti, ne gre. Je težka hrana. Potem se malo programa že začne, mogoče nam tam malo godba igra, ali pa imamo kaj drugega, da pač malo muzike igra. Potem se ob devetih pripelje maršal v odprtem vozilu. Pride sem, pozdravi ljudi, ima kratek govor, ne. Sprejmejo ga pionirke. Potem je običajno zraven še mogoče kakšen pevski zbor in godba, kot sem že prej omenil, da s tole sevniško godbo tudi ogromno in dobro sodelujemo. Kakšne mažoretke so tudi kdaj, a ne. Potem se pa dejansko ob ene desetih zadeva premakne naprej, vsako leto zberemo drugo pot in gremo malo tukaj po okoliških hribih. Ali gremo dol do Sevnice, pa na primer, kaj vem, eno leto smo šli tja, v vinsko klet Mastnak, to je ena posest ... Zdaj pa, vzamemo tako, ne ... Prvo leto smo se mogoče še malo učili, pa smo imeli teh etap preveč. Smo imeli mogoče kje tudi malo več kulturnega programa, ampak smo se tudi naučili, da ljudje postanejo živčni potem. Ti jim daj za jest in za pit, ostalo jih kaj dosti ne zanima. In tudi, če je preveč teh postojank, tudi ni dobro, se tudi začnejo dolgočasiti, tako da tri postojanke maksimum zdaj delamo. Pa tudi, če je to povorka petdesetih, šestdesetih avtomobilov, se tudi raztegne in je tudi problem glede samega parkiranja, pa vse to držati na kupu, zna predstavljati določeni logistični problem. Nismo pa zdaj tudi toliko močni, da bomo pa ceste zapirali, kljub temu, da se maršal z nami vozi. Je pa res, da v bistvu, kamorkoli se pripeljemo, pa ko vidijo maršala s pionirkami v odprtem Cadillac-u in v tisti beli maršalski uniformi in to, je magnet za poglede. Dejansko je tisto, z odprtimi usti gledajo za nami.

Kako pa zaključek poteka, ko pridete nazaj?

Se pripeljemo sem, ampak potem že ni več tisto, bom rekel, nekega uradnega protokolarnega programa. Tito se potem ponavadi tukaj preobleče, potem je pa žurka. Tako se potem zaključi.

Od česa, se vam zdi, da je najbolj odvisno, da bo prišlo več oziroma manj obiskovalcev?

Je to zaradi programa, zaradi Tita, zaradi hrane ali je kakršen koli drug faktor?

V bistvu vse to, kar si zdajle naštel, in pa pač druženje. Nekaj se dogaja v kraju spet, ne. Če je vreme slabo, potem jih ne bo, to je dejstvo.

Čisto nič?

Ja, no mislim, dosti manj. Zdaj, če bi že navsezgodaj zjutraj zelo dež padal, potem dejansko bo malo ljudi, jih ne bo veliko.

Kdo pa vam golaž skuha?

To se pa ponavadi zmenimo. Društva ali pa tale gostilna Malus. Tudi dosti vskoči zraven pri teh zadevah. Tako da, tu imamo pokrito ta catering.

Aja, to sem hotela še vprašati, imate pionirsko zaobljubo ali kaj takšnega?

Ne.

Izobesite pa jugoslovansko zastavo?

To pa je, ja. Je spravljen tam noter nekje.

Se pravi najbolj jugoslovanski simboli pri dogodku so zastava, Tito in pionirji. Je še kaj drugega?

Dругega pa ni. Pa mogoče tukaj velja izpostaviti, mi imamo v okviru samega društva, sekcijo starodobnih vozil, vojaških vozil in ti se imenujejo Duletova četa. To je pač en partizanski komandir bil tukaj. In v bistvu oni takrat sodelujejo tudi na dogodku s svojimi vojaškimi vozili in pa v teh partizanskih uniformah. So člani kluba, vsak ima neko starodobno vozilo, ampak vojaško vozilo, se pravi džip, ali pa landrover terenski ... To je še zraven od ikonografije, jugoslovanska vojska.

Poleg vseh teh prireditev v Sloveniji za dan mladosti, obstajajo tudi izdelki, ki se prodajajo. To so simboli, slike od Tita, majice, pionirska oblačila ... Zakaj mislite, da ljudje kupujejo take stvari?

Pa dobro, mi na primer, ko sem že prej majice omenil ... Te majice damo zraven že pri štartnini. V bistvu, kdor kupi bon za štartnino ... Ja, dejansko vsak udeleženec tega dobi tudi majico zraven.

Če kupi bon za hrano?

Bon za hrano, ja. V bistvu, on kupi bon za udeležbo na samem dogodku, da se lahko udeleži dogodka ...

Se pravi, ni vstopnina, ali je?

Ni vstopnina, ampak ima, praktično s tem bonom vso hrano tudi na ostalih postojankah. Da pokrijemo stroške tistim, ki so jo pripravili.

Ampak izven vašega tega obeležja sprašujem. Zakaj mislite, da se prodajajo take stvari?

Nostalgija na stare čase, čisto tako ... Ta proizvod jih, bom rekel, spominja, kako je bilo včasih v socializmu lepo. Mi bi lahko prodajali majico s kakršno koli podobo v takem primeru. Dobro, tukaj je pač Titova podoba. Ni pa, da bi nekdo ekstra prišel in kupil to majico.

Mislite, da se to dobro ali slabo prodaja?

V bistvu tega tukaj ne bi znal odgovoriti. Nikoli se temu tudi nisem posvečal, koliko ljudje kupujejo te suvenirje. Preveč se mi zdi, da jih tudi ne. Ker dejstvo je, da smo se vsi naučili, kamorkoli greš, smo včasih neke suvenirje kupovali, potem pa se je pa prah nabiral na njih. Tako se pa tudi na teh verjetno (smeh). Dobro, majico vsaj oblečeš pa jo nosiš, ostalo je pa tako ... Verjetno se najbolj prodajajo majice, ker so najbolj uporabne za vsakdan. Če ti kupiš kapico, jo imaš samo za dvakrat na leto. Za kako maškarado in potem za dan mladosti.

Mislite, da je danes praznovanje dneva mladosti uspešno?

Je. Mislim, da sploh to, pač, kaže število teh dogodkov po Sloveniji. Če ne bi bilo uspešno, po mojem bi bilo tega vsako leto tega manj, ne pa, da je tega čedalje več.

Se vam zdi, da se bo ohranil ta praznik?

Jaz mislim, da. Ne morejo tega prepovedati, ker dejansko potem gredo spet v totalitarizem. Drugače, sej mogoče bi si marsikdo želel, da bi kej prepovedali. Ne morejo prepovedati, kaj ... da nam vzamejo še zadnjo trohico zabave. Lahko bi tudi prepovedali, da bi takole ti lopovi firme kradli, pa da nobeden ne odgovarja, pa da moramo mi vsako leto pet milijard dati v banke ...

Pa mislite, da se bo ohranil za dolgo?

V končni fazi je tako, mi delamo dogodek in ta dogodek bomo vsekakor delali, ne. Če se bo pa dan mladosti kot sam dan mladosti ohranil, to pa vprašanje. To bo pa čas pokazal. Dobro, dan mladosti pač tisto ... del naše zgodovine. Nekomu je všeč, nekomu pač ne. Zdaj pa, da bomo neko nostalgijo opevali, pa mislili, kako je bilo lepo ... Sej sem rekel, ljudje se spominjamo samo lepih stvari, tistih grdih se ne. No, saj pri nas je 25. maj tudi praznik sv. Urbana, ki je krajevni praznik, pa v bistvu praznik krajevne skupnosti Tržišče. Tako da, v vsakem primeru imamo razlog, da lahko dogodek teramo naprej.

Rekli ste, da ni to, da bi opevali nostalgijo. Je ohranjanje, torej zabavno, prostovoljno druženje, ni pa to zdaj, da bi se vračali nazaj s tem ...?

Tako ja. Kar nekateri mogoče samo to mislijo.

To jih veliko misli. Oh, ti bi pa še vedno radi živeli trideset in več let nazaj ...

Ja, ja. Fora je v tem, če pogledaš, bom rekel, večina nas, ki organizira dogodek, ima neke, bom rekel, uspešne kariere. Se pravi, gledamo naprej, nikoli nazaj.

Kolikor se gleda nazaj, je za popestritev, ne?

Točno tako. V končni fazi bi lahko mogoče tudi maškarado naredili, ampak nima tistega, kako bi rekel ... Maškarada je maškarada.

Ja, maškarada je vsepovsod po svetu, dan mladosti pa ne.

Ja. Ker na primer, ta dan mladosti kot dogodek, se bo pri nas definitivno obdržal. Če se je zdaj tretje leto in vsako leto je boljše ...

Saj to sem vas želela vprašati. Ga boste nadaljevali, ne?

Ja, seveda. Po drugi strani, če pogledaš, v Sevnici so pred časom hoteli organizirati karneval. Maja ali junija so oni hoteli imeti karneval.

Pustni karneval?

Ja, karneval pač. Pust, maske in vse to. Ne moreš imeti karnevala maja ali pa junija. Ne gre. Dve leti je bil in ...

Ni smisla. Pust že tako ali tako obstaja.

Ja, seveda. Pa nič nimaš zadaj, zato je to šlo. Če bi takrat to povezali z dnevom mladosti ... Kar pa je mogoče bolje, tako je dan mladosti pri nas in ne v Sevnici.

PRILOGA D: Intervju z Vitom Eferlom, 12. avgust 2016, prek elektronske pošte

Kje opazite največje razlike v praznovanju dneva mladosti v Jugoslaviji in danes, v Sloveniji? Kakšne občutke je vzbujal in jih vzbuja danes?

Težko odgovorim na to vprašanje, saj sem ob razpadu Jugoslavije imel le osem let, ob smrti Tita pa niti rojen, zato se dogodka bolj bežno oziroma ne spominjam.

Bi lahko rekli, da je praznik izgubil svojo pristnost/prvotni namen?

Glede na pričevanja starejših, ki so še praznovali dan mladosti v času Jugoslavije in videne dokumentacije, je praznik izgubil prvotni namen in je danes le lep trenutek za spomin na drugačne čase. Danes se nekdanjega praznika (ki je bil tudi dela prost dan) spominjamo na različne načine. Nekatera društva še vedno ohranjajo tradicionalno praznovanje, a seveda v okrnjeni in drugačni obliki.

Praznovanje praznika se je ohranilo kar več kot dve desetletji v samostojni državi. Kakšni so, po vašem mnenju, razlogi za ohranjanje tega praznika? Kakšen je namen vseh teh prireditev?

Mislím, da dan mladosti kot »praznik« ostaja predvsem zaradi nostalgije in spominov starejših na prejšnji sistem, v kateremu je bilo »vse drugače«. Mladi pa seveda radi izkoristijo vsako priložnost za dobro zabavo.

Kolikokrat je Klub študentov občine Piran organiziral svojo prireditev?

10-krat.

Ali v kulturnem programu mogoče izstopa kakšen koncert?

Skupine: N.O.H.A., Dubioza Kolektiv, Kiril Džajkovski, The Stroj Machine. DJ: Gramatik, 16 Bit Lolitas, Marko Nastic, Matthew Hoag in mnogi drugi.

Zakaj ste se odločili, da boste obeležili nekdanji dan mladosti? Kakšen je bil vaš glavni motiv?

Dogodek Dan mladosti smo »podedovali« od predhodnih organizatorjev. Ker so vedno pripravili super zabavo za mlade, smo s tradicijo nadaljevali.

Je bil tudi dobiček eden od motivov?

Dogodek, ki smo ga organizirali, je bil za obiskovalce brezplačen in od dogodka nismo imeli dobička. Celoten strošek je kril Klub študentov občine Piran, ki je v ta namen prejemal sredstva države, občine in nekaterih lokalnih podjetij.

Zakaj mislite, da so se obiskovalci udeležili vaše prireditve?

Zaradi dobrega programa, odlične lokacije in ugodnega termina dogodka.

Od česa je najbolj odvisno, da je prireditev obiskana, mogoče od pestrosti programa, vremena, cene vstopnice ...?

Dogodek je bil vsako leto zelo dobro obiskan, menim da predvsem zaradi dobrega in pestrega programa, odlične lokacije, na rtu Seča, in termina dogodka. Na število obiskovalcev je največkrat vplivalo predvsem lepo vreme in vremenska napoved za dan dogodka. Obiskovalci so bili vseh starosti in so poleg Slovenije prihajali še iz sosednjih držav, Italije, Hrvaške in Avstrije.

Ste imeli kdaj kakršnekoli težave zaradi organiziranja takšne prireditve? Recimo neodobravanje ljudi, občine, ali drugih institucij?

V začetku smo imeli ogromno težav in neodobravanja organizacije dogodka predvsem nekaterih prebivalcev okolice, ki jih je dogodek zaradi različnih vzrokov motil. Kasneje smo dobili občutek, da je bil dogodek v večini dobro sprejet in nismo imeli nobenih težav, prej odobravanje in pomoč vseh omenjenih institucij.

Kako so težave vplivale na vašo organizacijo?

Dodatno breme pri že tako zelo zahtevni organizaciji.

Kaj ste storili ob tem neodobravanju lokalnih prebivalcev?

Podrobno večkrat predstavili plan organizacije prireditve.

Lahko poveste konkretno, kaj je bil problem prebivalcev okolice?

Leta 2005 smo zamenjali prireditveni prostor in prvič priredili večji dogodek na rtu Seča v Portorožu. Nekateri prebivalci bližnje okolice so bili predvsem nezaupljivi v našo sposobnost organizacije takšne prireditve ter menili, da takšen dogodek ne spada v takšno okolje. Najverjetneje jih je motil predvsem hrup in velik pretok ljudi v bližini njihovih domov.

Poleg kulturnih in športnih dogodkov se na trgu pojavljajo tudi izdelki. Zakaj mislite, da ljudje kupujejo izdelke in koristijo storitve, ki nosijo simbole dneva mladosti?

Nostalgija/spomin na pretekli čas.

Se vam zdi prodaja takšnih izdelkov uspešna?

Mislím, da ne.

Zakaj?

Ker menim, da so nezanimivi za današnji čas, niso trendovski.

Kateri se najbolj prodajajo, kateri najmanj in zakaj?

Ne vem.

Mislíte, da je danes praznovanje dneva mladosti, v drugačnih časih, uspešno?

Ne vem.

Ima praznik perspektivo?

Menim, da bodo dogodki v čast dneva mladosti še naprej organizirani, vendar v manjših/drugačnih oblikah.

Boste še kdaj organizirali svojo prireditev?

Mislím, da ne.

Zakaj ne?

Zadnja prireditev je bila organizirana leta 2010. Sam nisem več član kluba in zato ne vem, kakšni so načrti za v prihodnje.

Kakšna je bila vaša funkcija v klubu in pri dogodku za dan mladosti?

Član (2005-2010) in predsednik kluba (2006-2008).

PRILOGA E: Intervju s Predragom Jevtićem, 18. avgust 2016, Koper

Povejte mi, kje opazite največje razlike med praznovanjem dneva mladosti nekoč in danes?

Med poznavanjem? Največ razlik je med poznavanjem v smislu starejših pa mladih, pač ker so starejši to podoživljali, so se udeleževali tega, masovno. Mladi pa niso imeli to izkušnjo, niti ne poznajo in vse, kar vejo o dnevu mladosti je, takrat, ko se omeni, ko je dan mladosti, pa še to kaj po televiziji, drugače mislim, da tudi v šoli ne izvajajo tega, ali pa se pogovarjajo o tem.

To o poznavanju, kaj pa samo praznovanje danes, kako je drugačno?

Težko odgovorim na to vprašanje, ker nisem bil prisoten v tistih časih, verjamem, oziroma sem bral, da je bilo precej pompozno. Ker za »njega« je moralo biti.

To se vam zdi največja razlika?

To se mi zdi največja razlika, ker niti, ne vem, ne vedo, kako je bilo včasih, samo zgodbe, pač, staršev. Ampak tudi, ko se jim pripoveduje, kako je bilo, se jim zdi kot znanstvena fantastika.

(Smeh). Ja čisto možno, ja. Kakšne občutke je pa vzbujal nekoč in danes, če lahko še to primerjate.

Med tema dvema skupinama, ali ...?

Ne, na splošno. Kakšni občutki so ga spremljali včasih, pa kakšni ga spremljajo danes.

Ja, včasih ... Včasih je bil to močan patriotski občutek, pač, pripadnosti neki državi, nekemu sistemu in pač jugoslovanstvu kot neki ideologiji. Danes je pa to v bistvu samo nostalgija. To ... občutek za tiste, ki pač se spomnijo tega, ki jim je bilo takrat lepo. Tistim, ki je bilo v bistvu, ker ni nujno, da je bilo vsem, ker ni bilo vsem lepo takrat. Tudi, če je bil dan mladosti.

Potem bi lahko rekli, da je dan mladosti recimo izgubil svojo pristnost, svoj prvotni namen in to ...

Definitivno je izgubil in je ostal v spominu tistih, ki so ga imeli radi, oziroma katerim je bilo v tistih časih fino. Tako, da nima tistega pomena, edino kot pač no, tudi, ko sem rekel, nostalgičen nek praznik ali pa nek povod, da se gre pač na Titov grob oziroma, da se gre pogledat v Beograd v muzej, tako. Mlajšim generacijam oziroma srednjim generacijam, pa mojim generacijam ni ... mislim, da, da nič ne pomeni, ker smo bili premajhni, da bi vedeli v bistvu, kaj je to ...

Da bi razumeli, ja, ja.

Še mlajši pa toliko manj, ker nimajo absolutno nobene povezave, ne s tem praznikom, ne s Titom, ne z Jugoslavijo kot sistemom ...

Recimo jaz.

Recimo ti.

Okej. No, sedaj mi pa povejte, glede na to, da se je to pač ohranilo več kot dve desetletji v Sloveniji, samostojni državi, zakaj mislite, da se je ohranilo?

Ja, ker Slovenci so več ali manj bili jugonostalgiki. Ti, ki ohranjajo, so še dandanes jugonostalgiki.

Zaradi tega ... ja ...

Večina ne, ampak ... in očitno jim je bilo takrat ...

Kako to mislite, večina ne?

Ma, ker potem bi bilo veliko več zanimanja za ta praznik, za organizacijo izletov takrat v času, am, mislim, v času dneva mladosti.

Hočete reči, da je danes...

Omejena populacija, katera se ... katera še zmeraj, pač, praznuje to,

Aha, potem sem razumela ...

oziroma katera hodi proslavljat dol, pač, v Beograd, ali pa tukaj praznuje, to nima veze, pač. Je omejeno, vse manjše število in v glavnem starejši. V glavnem starejši.

Aha okej, tudi to je v redu podatek.

Ja ne, v glavnem, skoraj vse, vsi so starejši. Sem že spoznal ljudi na izletu, ki so imeli, celo štafeto so nosili takrat, ki so celo s Titom bili. Nazadnje sem eno, ki je bila izbrana kot pionirka mlada, so imeli vsako leto, so imeli, takrat za dan mladosti, so iz vsake republike vzeli ... izbrali po par otrok, kateri so se šli družiti s Titom. Tako, da sem imel eno gospo, ki je bila dejansko ...

A res! Ki je Tita spoznala ...

Ja, ki je Tita spoznala, bila je z njim pač z ostalimi otroci in z njo je, ne vem, dve, tri besede, z vsakim, ko je ... Je bil prijazen. Tako da, je rekla, da je bil prijazen do otrok.

Ja. No, to sem jaz brala o njem, tako, da je bil tako, da se je pogovarjal z njimi, da jih je spodbujal pa to.

Ja, ja, ja, prav to ...

Zaradi tega ga imajo v spominu kot dobrega človeka in vse. Je bil že prijazen s tabo kot otrokom, ne, je že to veliko pomenilo.

No, sej to ... ja, ja ja. Je tudi ona rekla, da je bila to za njo prav taka, posebna izkušnja, ker ni bil vsak zraven Tita, da ga poboža po glavi in mu pove par lepih besed (smeh).

Zakaj ste se vi odločili, da boste organizirali nekaj za 25. maj, pač ta svoj dogodek, to svojo prireditev?

Ja zaradi, ravno zaradi te populacije, katero zanima, se pravi dan mladosti kot tak in pač, ker so to razpisani zdaj, ki jih je enostavno umestiti v ponudbo. Ker je veliko datumov in se potem, je v bistvu princip, da se veže določen datum izleta, recimo v Beograd, se veže na določen dogodek, ali je to kakšen velik koncert, ali je dan mladosti, ali pa kaj podobnega, ker lažje se potem ljudje odločijo.

Se pravi, to je še en datum, ki se ga lahko izkoristi za to, da neko ...

Enim ja, meni osebno nič ne pomeni, pač, v smislu izleta kot takega oziroma privabljanje populacije, turistov, je samo v tem smislu, poslovnem, in nič ... nobenem drugem.

Aha. Okej. Se pravi potem lahko rečete tudi, da je bil, mislim, dobiček, denar, tudi na nek način motiv, a ne?

Ja, sej načeloma ne greš peljati z izgubo.

Ja, seveda.

To je osnova ekonomije, tako da ... pač, ali zaslužiš nekaj manj zato, da se spelje izlet, ali pa, če pa imaš res veliko zanimanja, potem pa tudi nekaj, se pravi, je ekonomski tudi motiv, samo em ...

Ne, saj je v redu. Glede na to, da je vaša storitvena dejavnost ta turistična agencija, potem je logično, da se pričakuje dobiček.

Tako. Ja seveda. Da živim. Tudi če bi bil jugonostalgik, bi verjetno peljal z ... tudi z ekonomskim razlogom, ne samo z čustvenim ali pa, ne vem, emotivnim. Ker me to takoj emotivno veže, recimo za Gučo bi šel tudi v izgubo (smeh), za dan mladosti pa niti pod razno.

V redu. Zanimivo.

Ja, jaz sem ta generacija, kot prvo, ki je imela, zelo malo kontakta z bivšim sistemom, kakšna ne vem, tri leta kot dojenček in potem še tistih deset let, ko itak nisem vedel zase, so mi bile bolj pomembne igre pa to.

Ja.

In po drugi strani, am, sem nasprotnik in Tita in vsega, kar je on predstavljal, tako da, meni osebno nič on ne pomeni.

Okej. To vas bom mogoče še potem kaj vprašala glede tega. Am ... zopet podobno vprašanje. Zakaj so se, po vašem mnenju, obiskovalci udeležili, zakaj so prišli turisti na ta izlet?

Iz enostavnega razloga, ker, mislim, nekateri grejo sami, v lastni režiji, drugi pa, drugi si pa ne upajo, pod navednicami, si ne upajo in pač rabijo nekoga, da jih organizira, namestitev, prevoz, ogleda ...

Se pravi zaradi tega, da jih nekdo vodi?

Da jih nekdo pač vodi. Velika večina turistov je takih, da rabijo.

Zakaj se pa sploh odločijo, da grejo za dan mladosti dol? Ker jim dan mladosti kaj pomeni, ali ...?

Ti, ki grejo prav za dan mladosti, grejo prav zaradi tega, prav samo ... Mislim... prvotno iz tega razloga, ker jim dan mladosti pomeni, se pravi, da mogoče, da podoživijo še enkrat tiste čase, da se družijo s somišljeniki.

Po Sloveniji je več teh prireditvev za dan mladosti, zdaj me pa zanima, od česa se vam zdi, da je najbolj pri teh prireditvah odvisno, da bo veliko ali pa malo obiskovalcev? Je to vstopnica, je to program prireditve, a je to vreme, a je to lokacija ... Kaj je tisto, kar vpliva na, pač, število obiskovalcev?

Ma, mislim, da ni nobenega posebnega, tako da bi ... da bi mi imelo direktnega vpliva, ker ti ljudje se vodijo predvsem s tem emotivnim momentom, se pravi, če je pa toliko bolj, v smislu, da bi bil kakšen igralec, ki bi igral Tita ... Saj mislim, da imamo enega.

Ja, saj jih je več!

On, ta najbolj znan.

Piko?

Piko, ali kako. No, recimo, verjetno da, če je on kje na prireditvi, da je mogoče še večji motiv, ker pač potem ...

Aha, se pravi jugoslovanska simbolika?

Jugoslovanska simbolika recimo bolj to, pač druženje kot tako, ma mislim drugo nima kaj biti dosti vpliva, zato, ker tudi, ko je bil dan mladosti, je bil, nima veze, a je bil sneg, a je bil dež, a je bil konec sveta (smeh). Pač, tisti zagriženi so šli, pač tisti.

Ta pravi bodo vedno prišli ...

Ta pravi bodo vedno prišli, tako da, ne glede na vreme, na dopuste, nedopuste. Mislim, da tukaj ni drugega motiva, kot izključni tisti.

Okej, vrede. Ste imeli kdaj kakšne težave pri organiziranju? Mislim težave kot kaka nasprotovanje, kaka neodobravanja, kake slabšalne izjave ali pa, ne vem, da vam je kdo kaj težil, ali pa kaj?

Ne, iz enostavnega razloga, ker program se ve vnaprej. Če so to velike skupine, če je avtobusna skupina, se je treba držati programa, se pravi tukaj skorajda ni odstopanj. Če je majhna skupina, ne vem, za kombi šest do osem ljudi, potem se vse da zmeniti, se pravi, a se ustavimo ... Tako da, nikoli ne pride do nekega konflikta. Vedno je razčiščeno v programu, kakšna je namestitev, kakšen je prevoz, ni ... Ni da bi se skrivalo, da bi se napisalo, ne vem, tri zvezdice, potem pa se jih predalo v slabši hotel, ali kaj takega. Se pravi tukaj ni, morajo biti razčiščeni računi in od samega začetka se vedno pove, ko se štarta na pot, se pove, če imajo kakršenkoli problem, ali pa karkoli, da je narobe, je treba takoj povedati, da se zadeve razčistijo. Tako da, na koncu nikoli ne pride do tega, da nekdo po izletu piše pritožbo ali kaj takega, da bi bilo kaj narobe. Se pravi, boljše preventiva.

Se pravi, obiskovalci so zadovoljni?

Ja.

Kaj pa recimo, da, ne vem, da se je kdo zunanji pritoževal, zakaj organizirate dan mladosti, zakaj ravno tja? Da so kakšni nasprotniki ...

Ne, ker ... Ne, ne, ker ti ljudje ... mislim, tudi, če so nasprotniki, je to izlet, to ni ... To ni neka prireditev, kot neki protest, ali pa, da bi promovirali nekaj v smislu dan mladosti ali pa nekoga silili, zato, da jim je všeč, pač.

Ja, ja, ne rabijo se soočati s tem, ljudje, ki hočejo grejo in oni niso tukaj.

Ne, tisti, ki grejo na drugačne vrste prireditev, grejo pač na druge vrste in to potem meni enostavno nima nobene veze eno z drugim. Nima nobene povezave, tako da ... Ni v bistvu, razen, če bi se kje srečali, ne vem, na sami prireditvi, da bi bili kakšni nasprotniki, ali pa protestirali, ampak to pa itak ni od nas, mi nimamo nobene veze s tem, niti s to prireditvijo, konkretno za v Beograd, ko se gre za dan mladosti. Organizator se ve kdo je, pač Muzej 25. maj in tu mi nimamo veze s tem, to je vse na njih.

Pa to organizirate izlet samo v Beograd ali tudi kam drugam, kakšen Kumrovec, ali samo Beograd?

Samo Beograd. Ponavadi je tridnevni zlet.

No, poleg teh prireditev pa izletov pa vsega, obstajajo tudi izdelki z jugoslovansko simboliko, ki se prodajajo. Zdaj me pa zanima, zakaj mislite, da jih ljudje sploh kupujejo?

Pa spet, to je ta nostalgija, za tistimi prejšnjimi časi, spet v glavnem teh ljudi, katerim je bilo fino, vrede, lepo so se imeli, ali karkoli od tega in oni potem to kupujejo te pač, izdelke, od zastav do Titovih slik, do kipcev, do, ne vem, česa vse, in jim ni žal zapraviti denar za to. Enkrat sem imel šest... šest gostov, ko smo šli, ne vem, na izlet, mislim, da je bila Banja Luka in so na Kozari pokupovali za več kot dvesto evrov teh izdelkov.

Pa to sploh ni bilo v okviru dneva mladosti?

To sploh ni bilo v okviru, ampak vse, kar je bilo pač povezano z Jugoslavijo, z bivšo Jugo, je pač ... nekateri, pač, kupujejo oziroma iščejo prav namensko, ko pridejo na izlet, iščejo, da si kupijo zastavo in dobi se po teh ... po Bosni, po Srbiji, Makedoniji, še zmeraj se dobijo suvenirji.

Po mojem po vseh teh bivših republikah.

Sej, sej, čisto možno.

Kaj pa se vam zdi, da se najbolj prodaja, pa kaj se najmanj prodaja? Pač, po vašem mnenju.

Najbolj se majčke prodajajo z različnimi motivi. Majčke se prodajajo, potem zastave se prodajajo, slike Titove, to je tudi zelo iskano. Am, take zadeve. Tudi denar, tudi denar, bankovci iz bivše Juge se tudi ... se tudi dosti kupujejo, ker so med najcenejšimi in veliko jih je.

Aha. Najprej ste izpostavili majice. Zakaj mislite, da se majice?

Hja, spet zaradi tega, da ne vem, da ko pridejo domov si oblečejo majico oziroma, da jo že tako nosijo, da izpostavijo pač pripadnost nekemu sistemu.

Zakaj pa prej kupijo majico kot pa, ne vem, sliko od Tita, ali pa ...?

Ja, sliko od Tita ne morejo nositi s sabo, okoli vratu, ampak je ... mislim, je bolj za doma, da kdo pride pač domov, da, ne vem ... pač za nekaj. To pa lahko že zunaj kaže neko ...

To sem hotela, okej. Vi to prodajo u bistvu lahko opazujete v Srbiji, pa v Bosni, ko imate te izlete, a ne? Od tam ste zdaj potegnili vse odgovore?

Ja, ja. Ja seveda, seveda. Tam, ko sem, pri vprašanjih, kje se da kaj kupiti, pa potem po zanimanjih, ali je ugodna cena, ali ni ugodna cena, ker pač ... Že to, ko hodim na izlete navadne, ko ni dan mladosti, vidim suvenirje, tam, ko prodajajo, vidim kakšne so cene, poznam cene in potem jim lahko svetujem, ali je ugodno, ali ni ugodno. Ker pri ... ni nujno, da je pri sami Hiši cvetja bolj ugodno kot na tržnici. Kvečjemu dražje, recimo, da ne govorim o njihovi trgovini uradni, tam so cene zasoljene ...

Pa se vam zdi prodaja uspešna?

Ja, ja, ja. Saj ni ... vsi tisti, ki imajo kaj te nostalgije do teh časov, kupijo vsaj en suvenir, pa jih kupijo več kot en, ma nikoli ni bilo, da vsaj eno zadevo ne bi kupili, ali je to kuli, ali je, ne vem, majica, karkoli, nekaj bodo sigurno kupili kot suvenir, plus suvenir na tisto mesto, kjer so bili, recimo.

Kaj pa za Slovenijo, se vam zdi prodaja uspešna?

Am... To pa dvomim, ker mislim, da, mislim, verjetno da se prodaja, ampak bolj se mi zdi, da jim je bolj avtentično, če kupijo v Beogradu ali pa v Bosni, ker se jim zdi ... Tako.

Aha, ja razumem.

Tukaj jim po mojem ni toliko zanimivo, če to kupujejo, razen, če so res obsedeni, s temi ... (smeh).

Se vam zdi, da je praznovanje dneva mladosti danes uspešno v Sloveniji? Vaše mnenje o prireditvah po Sloveniji in njihova obiskanost ... se vam zdi, da je uspešno, neuspešno, nekaj vmes, ali ...?

Mislím, da je nekje, zadovoljivo, pač, glede na ... pripadnike, tega, da rečem bivšega gibanja in sistema ... Jaz mislim, da je zadovoljivo, ker pač so, verjetno so na večjih mestih, pač, praznujejo in am ... Ker, če ne bi bilo, bi nehali praznovati oziroma, če bi bilo pa spet toliko popularno, bi bilo pa to večjega interesa nacionalnega. Se pravi ... pa ne obstaja interes za čim takim, ker je preživet sistem kot tak.

Ja, seveda, ja. Saj smo samostojni, z razlogom verjetno, a ne.

Tudi samostojni, ma ja, saj ... zdaj, pač, zaradi nekkih razlogov, interesov, česar koli, ampak, to je vse relativno, kaj je boljše, kaj je dobro, kaj ni dobro, kajti ta sistem ni bil ta pravi socialistični sistem, ampak je malo drugačna zadeva. Ta pravi socialistični sistem imajo na Norveškem in Švedskem in tako naprej, tisti, ki se dejansko obdrži in je za socialo poskrbljeno. Tam je bil, pač, diktatorski sistem pod neko pretvezo socializma, ali česar koli že.

Se vam zdi, da ima ta praznik perspektivo, da se bo ...

Mislím, da ne. Mislím, da ne.

Zakaj ne?

Ma, zato, ker ljudje ... ljudje ... Eni se radi spominjajo te zgodovine, tega praznika in tistih časov, ampak dejansko nima pa nobene prihodnosti. Mislím, če bi hoteli spet vzpostaviti ta sistem, nima nobene prihodnosti, ker ljudje že tako ...

No, saj nisem mislila ravno z vidika sistema, ampak tudi, da ... Zdaj je pač praznik drugačen, to se strinjava ... če bo šel še naprej tako, pač, v to drugačnost?

Ja, dokler bodo živi ti ... Ne, mislim, pač ... Problem je, ker je to praznik iz preteklosti, iz nekega preteklega časa in ljudje, če so kolikor toliko normalni, razmišljajo v naprej. In, lahko se obdrži, ma bo trajal ta praznik oziroma to praznovanje bo trajalo, dokler bodo živi vsi ti ... Ko se bodo generacije zamenjale, jaz verjamem, tudi tega praznika ne bo več. Ker noben nima, te mlajše generacije, noben nima tega, ne vem, občutka v sebi, ali pa ...

Okej, vrede. Pa še zadnje vprašanje. Boste še kdaj organizirali svoj izlet v Beograd?

Ja, ja, vsekakor. Vsekakor. Vsekakor bom organiziral in... pač se, pač se v vsaki tej skupini se, ne samo za dan mladosti, se pač prilagodi izlet kot tak, se ga malo drugače naredi.

To greste v Hišo cvetja, tja v Dedinje...

Tako, v hišo cvetja, se gre v muzej, ki je zraven, 25. maj, ko so neke stalne postavke, pač, vezane tudi na ta datum, dan mladosti. Se gre tudi, pač, ne, pogledat, ampak, pač, zunaj pogledat Jovankino hišo, pač, ker je tudi del, zelo pomemben del tega praznika in ... In, da se tudi marsikaj drugega narediti, pač ... Mislím, bo, sigurno bo, bom še naprej delal na tem, dokler bo pač interesentov za ta praznik oziroma za izlet v času dneva mladosti.

PRILOGA F: Intervju z Miho Matulom, 5. september 2016, Ljubljana

Kakšne se vam zdijo največje razlike v praznovanju dneva mladosti v Jugoslaviji in danes?

Ja, v Jugoslaviji jaz praktično dneva mladosti nisem praznoval... Hja, danes to ni več praznovanje, nekoč se ga nismo udeleževali in smo ali na morje šli ali karkoli, če je bil kakšen fraj dan, ne.

Kako pa to, da ga niste praznovali takrat?

Ja, ne vem. Jaz osebno ga nisem, nisem bil niti član partije, niti nič. Taki ko, ... ko se danes še s politikom ukvarjajo na desnem polu, pa so bili takrat, ne. Če pogledamo, ne, so pa bili, so šli ... in štafeto mladosti nosili in ne vem, kaj vse. Mene ... tisto palico, po Jugi nosit se mi je trapasto zdelo takrat.

Aja!

Ja, točno.

Kako to?

Ja, takrat se mi je trapasto zdelo to. Ne vem, kaj to zdaj ... Ampak danes pa gledam z drugega vidika, je bila pa tista bratstvena ... Jaz trdim eno zadevo. Vojska, vojska kot vojska, vsem je težko padla, samo tam so se ljudje, sploh tisti z najbolj primitivnih krajev navadili eno stvar, oziroma naučili eno stvar. Naučili so se to, da obstajajo tudi drugačni ljudje, da niso vsi po enem kopitu narejeni, in so bili prisiljeni v sobivanje, ne. In to je bila ena blazna korist, kar danes mladina nima. Poleg tega neka disciplina, neka odgovornost do sebe, ne. Pa, pa ... pa občutek pripadnosti, ne.

Bi lahko rekli, da je praznik izgubil svojo pristnost, avtentičnost?

Pa saj to ni več praznik. O avtentičnosti tukaj ne moremo govoriti, ker ni praznik... To je samo nek nostalgichen dogodek, ko se spominjamo na čase, ko je mladina nekaj veljala, ko ji ni bilo treba bežat v tujino. Samo to, to pač, nek dan ... nek dan, saj kakor jaz vem, to sploh, v bistvu, ni bil takrat Titov rojstni dan, to so takrat določili, ne.

To je tudi res, to je tudi res.

Je pa rojstni dan moje mame, tako smo se pa spomnili na to.

Zakaj mislite, da se je dan mladosti v Sloveniji ohranil tako dolgo?

Hja, pogledjte. Vedno bo tudi ... Saj sem rekel, spet bom na tistem, ni se praznik ohranil, spomin na ta praznik se je ohranil. Spomin na to in to je spet tisto, nihče mi ne bo vzel zgodovine, nihče ne bo po tistem pljuval, kar je bilo včasih tudi nekaj dobrega. Ne moreš ti kar ... Mi smo imeli tudi druge stvari, recimo, ko je imela Jugoslavija SDK. Jaz sem tudi klel, ko sem moral na SDK hoditi. Če bi bil SDK, potem do tega tajkunstva ne bi moglo priti. In potem jasno, le pomislimo, da je bila neka kontrola, ampak manj ostra, ne. Manj je bilo tistih posameznikov ničev. Tu pa enostavno mislijo, saj bodo nekje drugje denar dobili.

Kakšen se vam pa zdi glavni namen prireditve, ki potekajo v Sloveniji na dan mladosti?

Kar malo upornosti, prav za prav, človek bi rekel veliko upornosti.

Ne glede na to, kdo prireditev organizira?

Tako je.

Zakaj ste se pa odločili, da boste to naredili za dan mladosti? Kaj je bil vaš glavni razlog?

Ha ... Recimo, da se je tu predvsem ... moja družba je levičarska, pa ne kakšni komunisti, ali pa, ne vem, kaj vse, in enkrat, čisto spontano je ratalo. Zdaj pa, sem rekel, no, saj 25. maja je imela moja pokojna mama tudi rojstni dan. No, bomo naredili ... in spontano je to ratalo. Potem sem pa jaz začel zastave na kup vleči, pa majice sem delal pa vse ...

Potem, ko ste to organizirali, ni bil glavni motiv dobiček?

Ne, sploh ne dobiček. Sploh ne dobiček.

Kaj pa potem?

Ne, to je čisto tako, da se družba dobi, da se ta pravi dobimo in potem smo pa začeli ... Pa provokacija. Pa provokacija, ker so hoteli vedno to prepovedovati. In tako, kot oni trdijo, da rdeča zvezda je prepovedana v Evropi ... Mi imamo čisto drug odnos do tega, prvič partizani so bili z rdečo zvezdo, nisi imel komunizma, komunisti so izkoristili to rdečo zvezdo. Tisti, orto.

Zakaj pa mislite, da so obiskovalci prišli na vašo prireditev?

Po mojem iz istih razlogov, iz katerih sem to delal. Saj so bili sami taki. Drugače je bilo pa milijon telefonskih pozivov policiji. Jaz sem to vse prijavil. Pa cela policijska postaja je bila tukaj.

A so vam težili?

Ne, so kot gostje prišli.

Aja! (smeh).

Pa saj, svoje plakate imam jaz tukaj, pri enem kriminalistu v pisarni. Vse moje plakate ima.

Ste imeli kakšne težave kdaj z vašo prireditvijo?

Ne.

Kakršnekoli ...

Ne, razen, da so prišli, recimo enkrat je prišla, takrat, ko je bil kadilski zakon, je prišla inšpektorica z varovanjem treh uniformiranih policistov ... in to je bil drug konflikt zaradi kajenja takrat in v bistvu, ni bilo, spet, ni bilo nič.

Kaj pa kakšen drug konflikt, bolj politični, so bila neodobranja kakšna, ali pa kaj?

Ne. Ne, zaradi tega, ker je bilo preveč istomislečnih na kupu.

Aha. Kaj pa tisto, ko ste prej mi omenili, da so policaje klicali?

Ja, so jih klicali, zdaj, ne vem, kdo, ne, pa kaj, pač ... Očitno s tem, kako si lahko to privoščimo, pa ... pa da imamo jugoslovanske pa slovenske zastave z zvezdo, in tako naprej. Saj mi je potem, ampak to je bilo, osebno mi je policaj povedal. Ja jih je, ene par jih je klicalo, ne, samo oni... oni nimajo ne pravice ne nič, če imam jaz dovoljenje čez noč. Ni bila prekoračitev hrupa, ni bilo nič takega, pač.

Se pravi, ste imeli prijavljeno...

Ja. Mene tudi moti, ko imajo tam, ne vem, katera je tista vas, ko imajo ... ko se oblečejo v belogardistične uniforme pa slavijo domače izdajalce, ne.

Pa jim ne greste ...

Pa jim ne grem nič težit. Naj se tam zbirajo in naj delajo, kar hočejo. Če so toliko bebavi...

Kaj pa vaš plakat na policijski postaji...?

Ja, to mi je bila smo reklama. Tisti dan sem imel same telefone, ne vem, kolikim sem jim poslal po mejlu ga, da si jih sami sprintajo, ker jih nimam več.

Aha, jih je bilo celo premalo?

Ja, ja.

Kako se vam je pa zdelo tisto, v članku, ko je bilo napisano, da takšni plakati ne sodijo na policijske postaje?

Em ... Jaz ne vem, jaz mislim, da tudi pisarna policijske postaje je neka, nek prostor, da ne sodi. Kaj pa, če bila slika od Janeza Janše, pa bi kdo rekel, da ne sodi? Kaj pa, če ima človek križ, ki ga hoče uvaliti nekam noter, pa tudi ne sodi? Saj velja, to ni politični plakat bil, to je bilo vabilo na prireditev. In, meni je bilo fino, meni je bilo fino, fajn, reklama, zadovoljen sem bil ...

Večja verjetno, kot ste pričakovali ...

Ja. Uživam, če me kdo popljuje zaradi tega.

(Sme).

Zato, ker pač ... Jaz nimam nič proti drugače mislečim, samo ne me s tem v nekaj prisiljevati, prepričevati. Nimam nič proti vernikom, enim, drugim ali pa tretjim, dokler me ne silijo v to

in dokler ne govorijo tisto, da je to njihova pravica, mislim, da je to njihova dolžnost, da širijo svojo vero, z ognjem in mečem, ne.

Od česa se vam pa recimo zdi najbolj odvisno, da bodo obiskovalci pridejo na take dogodke?

Od reklame, od reklame, obveščeni, ne. Pa, znanci, tisto z ust do ust, pa ... Veliko je že pokojnih na žalost, ko so bili navdušeni nad tem. Jaz mislim, da je zelo veliko mislečih ljudi, kot sem jaz. Ne rečem, da je bil sistem idealen, ampak ta je še manj idealen. In, nekaj v nič dajati ... To je del zgodovine. To je del zgodovine in, da mi jo nekdo čisto popolnoma popljuje, ne dovolim tega. Ne jaz, ne tisti moji obiskovalci. Saj kakšnega profita ni bilo, ker ponavadi so se ga vsi fajn napili, potem sem jaz vse častil in ... pa golaž je zastonj, pa tako. Recimo, da je bila nula nula, pa ogromno ljudi moraš plačati, ne.

Ampak sprašujem bolj na splošno, za vse prireditve. Od česa je, po vašem mnenju, odvisna obiskanost? Od kulturnega programa, vstopnine ...

Pa od družbe, meni ... tisti kulturni program, dobro, če bi bil kakšen tak, kaj jaz vem ... jaz sem se s Tomičko ravno enkrat pogovarjal, ampak takrat je pa dež lil in ona je nekaj zbolela, da bi ona prav vodila kot prireditev to pri meni. Ampak potem je to vse skupaj zvedenelo. Potrebuješ veliko denarja za to, ni ... Na nuli si, pa si dober, če si na nuli. To ni biznis. Če je pa javna prireditev, pa potem prijaviš, je pa... varnostnik je, pa tisto, tretje ...

Ste imeli vstopnino?

Ne, nobene vstopnine ni bilo.

Ste spreminjali cene pijač pa česarkoli?

Ne. Ne, ne, ne. Saj sploh, če je v duhu ... v duhu takratne države, nikakor ne gre iz tega biznis delat, ne. Tudi takrat, ko so most gradili enkrat, se spomnim, neplačani delavci, itak so vsak dan kavo zastonj dobili pri meni. Ker res so, garali so, kot črnci so garali po dvanajst ur na dan takole čez poletje. Reveži, sem jih gledal tamle v sosednji trgovini, je gledal, katera pašteta je ceneje. Jaz bi mu jo najraje kupil. In lepo, vsi so dobil golaž, so se mi zahvaljevali, vsi! Pa so ... Saj je bil goveji, tako, da ni bilo kakšnih, da bi bilo, kakšna verska ... ali pa kaj takega, ne.

Pa rekli ste še, da ste imeli neke akcijske cene ...?

Ja, saj ... Ja, pa smo ... Včasih smo, v dobrih časih, smo tudi od Uniona kakšen sod sponzorsko dobili, pa smo tudi ... pivo smo celo znižali, no. Pivo smo celo znižali, ja, cene ...

In tisto, ko je nekdo prišel s titovko?

Je dobil zastonj golaž.

Aha, golaž?

Ali pa pijačo, kakor kdaj, smo ... enkrat tako, enkrat tako. Na koncu sem računico potegnil, je bila nula, ni bilo nobenega dobička.

To, da vas še vprašam. Jaz sem videla na plakatu, da ste enkrat imeli vstopnino, tri evre, ali koliko je bila ... Na plakatu sem videla.

Ne.

Pisalo je tri evre, ali, potem je bil pa nek dinar zraven.

Deset dinarjev, ja, tisti bankovec iz ... tistim ... najbolj znan bankovec v bivši Jugoslaviji. Alija Sirotanović je tisto. To je bil rudar, ki je bil, ne vem, nek udarnik, ne vem, kaj to ... Lahko na internetu prebereš. Alija Sirotanović. In so rekli sirotka, ali kaj, tistemu bankovcu (smeh), drugače je bil to najprej tisoč, potem pa te valutne spremembe, so bile ... nule so nam rezali, pa, ne vem, saj tam je bilo, res je bila katastrofa. Ni bilo vse idealno, bilo je pa boljše.

A ste pobirali po tri evre?

Ne.

Ne? Aha, to je bilo kar tako potem napisano?

Kar tako, ja.

Aha ... Pa potem, če ta vstopnina ne bi vplivala, to ste se kar požvižgali na to, ... če bo vplivala, ali bodo prišli ali ne.

Ma ja. Ne, nismo nobenemu kasirali.

Kako pa to, da ste potem imeli napisano?

Hec je bil, malo tako.

Aha, ja, saj sem videla. Vaši plakati so bili kar tako ... duhoviti pa izzivalni malo. Naj pridejo tisti, ki se ne sramuje zgodovine, ali kaj ...

Ja, ja.

To so vse vaše ideje?

Ja. Saj mene oblikovanje zelo zanima, ne.

Kaj pa vaši obiskovalci, pač, vašega dogodka, so bili večinoma starejši, mlajši, obojni, mešano ...?

Mešano. Mešano, mešano.

Mešano na žaru.

Mešano, ja.

Aha, okej.

Dosti mladih je bilo tudi. Saj danes zdaj gledam takole, ko se mladi pogovarjajo, kako je bilo, ta stari pravijo, kako je bilo, ja, res je! Tako je bilo.

Ni kaj za oporekat.

Ja. Moje sošolke iz filo faksa, pizda, vse so službo dobile. Danes, če si filo faks, pizda, po mojem ... že ko vpišeš, ne moreš.

A ... pa, je bilo veliko obiskovalcev?

Ja, park je bil poln.

Aha. Aha! Potem pa je bilo kar ...

Smo imel jurčkov ...

Vsaka prireditev, ne?

Ja, ja, ja.

Poleg vseh teh prireditev, ki potekajo za dan mladosti, obstajajo tudi izdelki, kot so rdeče rutice, kapice, majice ... Zakaj mislite, da ljudje to uporabljajo in kupujejo?

Iz revolta.

Iz česa?

Ja, iz protesta. Iz tega, da pokažeš, da nisi tak kot oni, ki nosijo križce okoli vratu in to tako velike in ne vem kaj. To je njegova intimna zadeva.

Pa se vam zdi prodaja tega uspešna?

Hja, nikoli nisem marketinško gledal na to, ne. Jaz itak, da nisem marketinško prav dosti sposoben ... Je to tudi mogoče ena veja marketinga, recimo to, mladina, ki ima svoje majice, pa ne vem, kaj vse ... Jaz mislim, da tukaj je nekaj upora, oziroma, da nekomu drugemu pokažeš ... To je bolj stvar psihologije ljudi, jaz težko rečem.

Ste si kdaj kupili kaj takega?

Jaz sem jo sam delal.

Se pravi, v okviru svojega dogodka ste naredili majico?

Ja, ja. Ta je bila moja [pokaže majico]. No, zdaj pa ta drugo [pokaže drugo majico], s to sem pa take ... S to sem pa naredil take štale. En rekle imam črn, pa ... ne črn, temno siv, pa hlače sem imel, zdaj si predstavljaj, da imaš srajco zapeto [vidi se, kot bi bil duhovnik], glej to, da imaš rekle zapet. Veš, kaj sem jih jebal (smeh). Pa mi je enkrat ena, to je bilo v centru, ko je bilo, ne vem, kaj je bil za en žur, pa jaz ... Jaz sem se včasih veliko zajebaval pa to. Pa pridem, pa ena ... kaj mi je rekla? Oče ... V kateri fari sem, ali kaj... Pravi, a ste vi res duhovnik? Sem rekel, seveda. Svoje vere? Pa jaz [odpre telovnik] (smeh).

In kaj je potem rekla?

Na rit so padli, nasmejali so se, zajebancija ... žur je bil, veš kakšen, hu!

A ste te majice prodajali?

Ja. Več sem jih delil, kot prodajal.

Ampak ste jih prodajali, ko ste imeli dogodek tukaj ...

Ja.

Pa so se dobro prodajale?

Ja. Ampak, v glavnem sem jih šenkal.

Kateri izdelki, pa se vam zdi, da se najbolj prodajajo?

Jah, to pa ne vem. To pa težko rečem ... Ampak te majice po moje. Jaz poznam ogromno ljudi, jaz sem pokupil na boljšaku razne slike od Tita, pa, ne vem, kaj vse. Poznam v glavnem ljudi, ki jim to v lokalu visi, doma ... Spet iz revolta. Spet iz revolta. A bom Janeza Janšo gor dal? Ali pa kogarkoli iz Slovenije? Tito je bil zgodovinska osebnost prejšnjega stoletja, kar mu priznava cel svet. Jaz sem bil v vojski, ko je umrl. Ta pogreb je bil tako veličasten. Ta pogreb je bil tako veličasten, da tega nihče do zdaj, nihče od svetovnih politikov ni in ne bo doživel. On je imel blazen ugled v svetu, bil je odličen politik, jasno, da je pa tako, kot vsak človek, delal tudi napake.

Ali se vam zdi, da je danes praznovanje dneva mladosti uspešno?

Uspešno, hm ... kako bi rekel ... Da vrnem vprašanje, uspešno na kakšen način? Marketinško dvomim.

Na katerikoli način v bistvu ...

Marketinško je za vsakega gostinca recimo uspešno takrat, ko veliko ljudi navleče. Drugače pa, pristašev je pa zelo veliko, ne. Pristašev je pa zelo veliko. Ti se najdejo povsod in če bi zdajle, po mojem, pokazal rezultat zadnjih volitev, tole ... Stranka Mira Cerarja, ki je recimo bil jugoslovanski heroj športa. On ima sigurno levo prepričanje in taki levičarji, tudi jaz, jaz sem za socializem, ne za komunizem, za socializem s človeškim obrazom. Mi smo prišli v kapitalizem, pravzaprav tak, ki je bil na koncu 19. stoletja.

Mislite, da se bo v Sloveniji dan mladosti ohranil?

Hja ... vsi prazniki nekje počasi izzvenijo, a ne. Jaz bolj upam, da ima v Sloveniji perspektivo to, da bo enkrat zgodovina postavljena na tisto mesto, ki ji gre, ne samo praznik. 29. november ne bo nikoli več praznik. Je to tudi spomin na nekaj. Če se bodo male družbe našle, da ga bodo takrat žurali, ga bodo žurali. Jaz dvomim, da bo vaša generacija to delala, ker tega ni doživela. Težko je, po mojem se to ne bo ohranilo, ampak dokler mi še migamo, tam med recimo, kaj jaz vem ... ti, ki smo to še čez dali ... Zdaj pa potem, tisti, ki so pa že doživljali tisto leto 1988, ne, ko je začela Juga razpadati, pa to, ne ... Ta generacija, ki je bila takrat mlada, pa že nima tako pozitivnega odnosa do tega.

Ima mogoče bolj uporniškega, glede na to, da je počasi šlo proti koncu ...

Čeprav ... Ja, h koncu je šlo. Na žalost je šlo h koncu, zaradi tega, ker to je bila pa največja Titova napaka, da ni, pač, ni naredil nekega naslednika, ker očitno nas je na Balkanu ... Slovenci smo pa sploh to dokazali, da nekoga potrebujemo.

Kolikokrat ste organizirali svojo prireditvev za dan mladosti?

Mislím, da ene dvanajstkrat, no, je bilo dvanajstkrat ... dvanajstkrat, ja ... Ta prvič je bil črnobeli plakat, ko smo se číst tako zbrali, ampak na koncu je bilo ogromno ljudi. Takrat nisem niti čez noč dovoljenja prosil, niti nič.

Pa je to trajalo en dan?

Ja, eno noč, eno noč. Ja, en večer do jutra. Ta zadnji so se ob sedmih skapljali.

U, pozno ...

Pravzaprav zlíli.

(Smeh). Ja, ja ... Am, kaj ste imeli v okviru te prireditve, da je bilo tako jugoslovansko, razen zastave pa glasbe, pa golaž ste imeli ... ste imeli še kaj drugega?

Glasba, pa golaž, pa pasulj, pa nič to, da bi bili kakšni govori. Enkrat smo sicer nekaj mislili narediti, ampak ni ... saj potem se družba sama razvije. Saj vidim, saj tudi letos sem gledal,

par lokalov je bilo po Ljubljani, ki so imeli in zastave in ne vem, kaj. Pa za 29. novembra tudi, ne.

Aha, ja, saj se vsi, dan republike in to, proslavlja na neke načine.

Ja.

Boste še kdaj organizirali svojo prireditev?

Vprašanje, ker odhajam iz gostinstva. Je pa težko povedat, kaj bo. Mogoče edino, da bi kje sodeloval.

Aha, to pa obstaja možnost?

To pa obstaja možnost. Sčasoma sem si nabral toliko teh izkušenj okoli tega in malo se tudi z dizajnom ukvarjam, tako, da sem te plakate z velikim veseljem delal.

Ja, tudi tu se malo vidi ta prodaja simbolov, ne ...

Ja. Simbolika je pravzaprav ena zadeva, ki je ... zna biti problematična, ne. Rdeča zvezda je pač, je ne bomo nikoli več imeli. Čeprav vprašanje, kaj se bo zgodilo, čez ... tole naše obdobje je tako majhen utrinek čez celotno našo zgodovino, da je pravzaprav težko napovedati, kaj bo.